

Faculteit Rechtsgeleerdheid
Universiteit Gent

Academiejaar 2013-14

Meisjes onder bevel
Een mensenrechtelijke studie over vrouwelijke
kindsoldaten

Masterproef van de opleiding
'Master in de rechten'

Ingediend door

Laurence Lambert

(studentennr. 00906138)

Promotor: Prof. dr. Eva Brems
Commissaris: Yaiza Janssens

“Er is geen ideologie die hun lijden acceptabel
maakt, geen geloof dat hun sterven
rechtvaardigt”¹

¹ C. MELKEBEEK, “Kindsoldaten. De kinderen met de doffe blik in de ogen”, *TJK* 2005, afl. 5, 245.

VOORWOORD

Deze masterproef vormt het sluitstuk van mijn vijfjarige rechtenopleiding aan de Universiteit Gent. Een verwezenlijking die nooit mogelijk was geweest zonder de voortdurende en niet aflatende financiële en vooral morele steun uitgaande van mijn beide ouders. Voor de keuze van mijn onderzoeksonderwerp vond ik tevens mijn inspiratie bij hen.

Daarnaast wens ik eveneens mijn dank te richten tot Professor Eva Brems die mij de opportuniteit gaf dit onderwerp nader te onderzoeken en aldus vrouwelijke kindsoldaten wederom een deel van de aandacht te schenken die ze verdienen. Daarenboven gaat mijn bijzondere dank uit naar Yaiza Janssens die mij steeds met raad en daad bijstond gedurende het hele proces.

Tot slot verdient ook mijn vriend een speciale vermelding voor de vele avondlijke – en soms nachtelijke – discussies die mij bepaalde kritische inzichten konden verschaffen en voor de hulp in mijn zoektocht naar een geschikte titel.

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding.....	1
2. Het leven en werk van (vrouwelijke) kindsoldaten	3
2.1. Het rekruteren van kinderen	3
2.1.1. Algemeen.....	3
2.1.2. Hoe worden kinderen gerekruteerd?	3
2.1.3. Waarom gaan kinderen vechten?.....	4
2.1.4. Rekrutering van meisjes	7
2.1.5. Conclusie.....	8
2.2. De taken van vrouwelijke kindsoldaten	9
2.2.1. Vanuit genderperspectief	9
2.2.2. In realiteit.....	10
3. De fysieke en psychische gevolgen en de bijhorende re-integratieprogramma's.....	12
3.1. De lichamelijke en mentale gevolgen voor vrouwelijke kindsoldaten	12
3.2. De rehabilitatie- en re-integratieprogramma's	14
4. Wetgevende en beleidsmatige initiatieven inzake kindsoldaten.....	18
4.1. Inleiding.....	18
4.2. Internationaal.....	19
4.2.1. De Conventies van Genève en de aanvullende protocollen.....	19
4.2.2. Verdrag inzake de Rechten van het Kind	26
4.2.3. De optionele protocollen bij het Verdrag inzake de Rechten van het Kind	31
4.2.4. Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen....	35
4.2.5. Het Rome Statuut van het Internationaal Strafhof.....	37
4.2.6. Statuut van het Bijzonder Gerecht voor Sierra Leone	43
4.2.7. Het IAO-Verdrag nr. 182 betreffende het verbod op en de onmiddellijke actie voor de uitbanning van de ergste vormen van kinderarbeid	46
4.3. Regionaal.....	47
4.3.1. Het Afrikaans Charter inzake de rechten van het Kind	47
4.3.2. De Kaapstad Principes	51

4.3.3.	De Maputo Verklaring inzake het Gebruik van Kindsoldaten	53
4.3.4.	De Principes van Parijs	55
4.3.5.	EU Richtlijnen inzake kinderen in gewapende conflicten en het EU actieplan	58
4.4.	Wat doet België?	63
4.4.1.	De Belgische Senaat	63
4.4.2.	Strategienota Eerbied voor de Rechten van het Kind in Ontwikkelingssamenwerking	65
4.4.3.	Coalitie tegen het Gebruik van Kindsoldaten	71
4.5.	Volstaat dit alles?	73
4.5.1.	Faalt de regelgeving?	73
4.5.2.	Mogelijke oplossingen.....	76
5.	Rechtspraak	80
5.1.	Proloog	80
5.2.	Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo	80
5.2.1.	Inleiding	80
5.2.2.	De zaak	81
5.2.3.	Het belang van een brede definitie voor vrouwelijke kindsoldaten.....	82
5.2.4.	Niet alles is rozengeur en maneschijn.....	84
5.2.5.	Conclusie.....	86
5.3.	Prosecutor v. Germain Katanga.....	87
5.3.1.	Inleiding	87
5.3.2.	De zaak	88
5.3.3.	Conclusie.....	90
5.4.	Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu (AFRC-zaak).....	90
5.4.1.	Inleiding	91
5.4.2.	De burgeroorlog in Sierra Leone	92
5.4.3.	De zaak	92
5.4.4.	Wat betekent dit voor de vrouwelijke kindsoldaten?.....	95
5.4.5.	Het einde van de gedwongen huwelijken in zicht?	98
5.4.6.	Conclusie.....	100
5.5.	Prosecutor v. Charles Taylor	101
5.5.1.	Inleiding	101
5.5.2.	De burgeroorlog in Sierra Leone	102
5.5.3.	De zaak	102

5.5.4.	Charles Taylor en gender.....	103
5.5.5.	Conclusie.....	108
5.6.	Besluit.....	109
6.	Tot slot	111
7.	Bibliografie.....	113
7.1.	Wetgevende en beleidsmatige initiatieven	113
7.1.1.	Internationaal.....	113
7.1.2.	Regionaal.....	114
7.1.3.	Belgisch	115
7.1.4.	Overzichten ratificaties en voorbehouden	115
7.2.	Rechtspraak.....	116
7.2.1.	International Criminal Court.....	116
7.2.2.	Special Court for Sierra Leone.....	116
7.2.3.	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia.....	117
7.3.	Rechtsleer/Academische bronnen	117
7.4.	Studies en Masterproef.....	122
7.5.	Websites	123
7.5.1.	Homepages	123
7.5.2.	Online teksten.....	124
7.6.	Rapporten, verslagen en persberichten	125
7.7.	Achtergrond	127

1. INLEIDING²

*"It is immoral that adults should want children to fight their wars for them... There is simply no excuse, no acceptable argument for arming children."
(Aartsbisschop Desmond M. Tutu)*

Het inzetten van kindsoldaten is een verontrustend sociaal en politiek fenomeen en is even oud als de praktijk van oorlogvoering zelf. Het is een universeel probleem maar de manifestaties ervan in Afrika zijn het meest complex en gruwelijk. In de jaren '90 van de vorige eeuw leden de meeste Afrikaanse landen onder geweld en bloedige burgeroorlogen. Dit had vreselijke gevolgen voor het leven en welzijn van zowel burgers als strijders en in het bijzonder kinderen. Wat al deze gewapende conflicten met elkaar gemeen hadden, was het gebruik van kindsoldaten. Kinderen onder de leeftijd van 18 jaar werden volop gerekruteerd, gedwongen en gemanipuleerd om deel te uit te maken van zowel het overheidsleger als rebelligroepen en civiele milities. Ook vandaag nog maken meer dan honderdduizend Afrikaanse kinderen deel uit van gewapende groeperingen, al dan niet van de overheid. Volgens Kielland en Tovo³ telt Afrika alleen al meer dan 120 000 kindsoldaten, jongens en meisjes. Dit is 40 % van de ongeveer 250 000 à 300 000 kindsoldaten in de wereld.⁴

Wanneer men het woord 'kindsoldaten' hoort, wordt echter nog steeds het beeld opgeroepen van kleine jongens met geweren in de aanslag. Heel zelden denkt men aan de rol die meisjes spelen in diezelfde gewapende conflicten. Laat dit nu de probleemstelling zijn van dit onderzoek. In diverse nationale, maar ook internationale conflicten hebben meisjes weldegelijk belangrijke functies. Helaas komt dit niet steeds tot uiting in de verschillende internationale verdragen en interne wetgeving die bestemd zijn om het gebruik van kindsoldaten tegen te gaan. Ook op het vlak van re-integratieprogramma's blijven de meisjes vaak op hun honger zitten, met schrijnende, mensonterende toestanden als gevolg. Vrouwelijke kindsoldaten worden dus vaak vergeten in de geesten van mensen en bij de zogenaamde DDR-programma's (Disarmament, Demobilisation and Reintegration). Wat loopt er dan precies fout en waar schuilen de

² Het citaat van Aartsbisschop Desmond M. Tutu is beschikbaar op: The Children and Armed Conflict Unit, Themes: Child Soldiers, www.essex.ac.uk/armedcon/themes/child_soldiers/index.html. (laatst geraadpleegd op 19 april 2014)

³ A. KIELLAND en M. TOVO, "Children at work: child labour practices in Africa", *Boulder*, 2006, 191 p.

⁴ H. CREMER, *Shadow Report Child Soldiers 2013: Shadow report in the context of the States Report Procedure on the Convention on the Rights of the Child and the Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict*, German Coalition to stop the use of Child Soldiers, 2013, 4, beschikbaar op: www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/ngos/Germany_German%20Coalition%20to%20Stop%20the%20Use%20of%20Child%20Soldiers_CRC%20ReportCRCWG65.pdf. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014); S. VINDEVOGEL, M. DE SCHRYVER, E. BROEKAERT en I. DERLUYN, "War-related experiences of former child soldiers in northern Uganda: comparison with non-recruited youths", *Pediatrics and International Child Health*, Universiteit Gent, 2013, 281-291; T. GREEN, "Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?", *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 395 en 397 en D. FRANCIS, " 'Paper protection mechanisms': child soldiers and the international protection of children in Africa's conflict zones", *The Journal of Modern African Studies*, 2007, (207) 208.

mankementen in de internationale en regionale wetgeving en beleidsinitiatieven? Hoe zit het daarnaast met de voornaamste Europese en Belgische initiatieven? En ook: schiet de internationale rechtspraak hieromtrent te kort? Kan uit het antwoord op deze vragen worden geleerd om het probleem van vrouwelijke kindsoldaten aan te pakken? Dit zijn enkele van de vragen waarop ik hoop een antwoord te kunnen bieden aan de hand van deze masterproef.

In wat volgt zal ik respectievelijk dieper ingaan op het leven en werk van (vrouwelijke) kindsoldaten. Onder meer de wijze waarop ze gerekruteerd worden en hun specifieke taken zullen besproken worden. In hoofdstuk 3 zal ik vervolgens de fysieke en psychische gevolgen van gewapende conflicten op (vrouwelijke) kindsoldaten onder de loep nemen om het vervolgens te hebben over de re-integratie- en rehabilitatieprogramma's. Hoofdstuk 4 behelst het grootste deel van mijn onderzoek, nl. de internationale en regionale wetgevende en beleidsmatige initiatieven inzake kindsoldaten. Tot slot zal ik in hoofdstuk 5 enkele strafzaken analyseren en beoordelen op hun effectiviteit voor de bescherming van vrouwelijke kindsoldaten. De beschermingsnoden van vrouwelijke kindsoldaten verschillen namelijk van die van mannelijke kindsoldaten aangezien, zoals later nog zal blijken, meisjes in gewapende conflicten zich in een uiterst specifieke situatie bevinden. Meisjes en vrouwen moeten niet enkel beschermd worden tegen rekrutering met als doel hen op een actieve manier deel te doen nemen aan de gevechten maar ook tegen tal van "gegenderde", ondersteunende taken die zij dikwijls dienen te verrichten in de gewapende groepen (o.a. het gedwongen verlenen van seksuele diensten aan hun mannelijke collega's en het zware huishoudelijke werk).

In deze masterproef ligt de focus voornamelijk op (Zwart) Afrika, aangezien het merendeel van de nu nog steeds actieve kindsoldaten zich daar bevindt.⁵ Vandaar dat niet enkel bij de bespreking van regionale initiatieven tegen het gebruik van kindsoldaten ingegaan zal worden op o.a. het Afrikaans Charter voor de rechten van het Kind maar ook wat betreft de rechtspraak gaat het uitsluitend om feiten die zich afgespeeld hebben in Afrika. Daarnaast spreekt het onderzoek van internationale regelgeving inzake kindsoldaten voor zich aangezien ook de Afrikaanse landen hierdoor gebonden zijn. Verder zal er ingezoomd worden op de Europese Unie en België. De reden hiervoor is eerst en vooral omdat ik zelf in België geboren en opgegroeid ben en het m.i. interessant is om te weten wat België, als individueel en Westers land, kan betekenen in deze strijd tegen kindsoldaten. Daarnaast is de EU een uiterst belangrijke beleidsmaker op wereldniveau. Bij humanitaire hulpacties behoort ze immers steeds bij de meest belangrijke sponsors en initiatiefnemers. Vandaar kan de vraag gesteld worden: doet de EU dit ook voor (vrouwelijke) kindsoldaten? En zo ja, in welke mate?

⁵ Zie ook: T. GREEN, "Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?", *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 397.

2. HET LEVEN EN WERK VAN (VROUWELIJKE) KINDSOLDATEN

2.1. HET REKRUTEREN VAN KINDEREN

2.1.1. ALGEMEEN

Kinderen worden op verschillende, uiteenlopende wijzen ingelijfd bij legers en gewapende groeperingen. Sommige kinderen worden opgeroepen door het leger en anderen worden actief gerekruteerd, gedwongen of zelfs ontvoerd. Daarnaast zijn er tevens kinderen die zich uit eigen beweging vervoegen bij gewapende troepen. Ook in dit laatste geval gaat het echter zelden om een vrije keuze.⁶

Bepaalde kinderen lopen tevens een verhoogd risico om als kindsoldaat te eindigen: laaggeschoolde en arme kinderen, wezen en vluchtelingen. Daarenboven verhogen leven in een oorlogsgebied, armoede en geen of beperkte toegang tot onderwijs de kans dat de desbetreffende kinderen gerekruteerd worden.⁷ In dit hoofdstuk zal ik achtereenvolgens stilstaan bij de wijze waarop kinderen worden ingelijfd en wat de redenen hiervoor zijn.

2.1.2. HOE WORDEN KINDEREN GEREKRUTEERD?

Gedwongen rekrutering en ontvoering van kinderen wordt door alle gewapende groepen gebruikt en is dan ook de meest voorkomende wijze van rekrutering.⁸ In de landelijke gebieden gaan legers en rebellen op dezelfde manier te werk om hun rangen aan te vullen: ze overvallen dorpen op het platteland of kleine steden, zaaien dood en terreur, plunderen, stichten brand en ontvoeren kinderen. Weeshuizen en scholen vormen hierbij het ideale doelwit.⁹

⁶Vrouwenraad, *Kindsoldaten*, 2002, beschikbaar op: www.vrouwenraad.be/media/docs/dossiers/meisjes/kindsoldaten.pdf, 21. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

⁷ *Ibid.* en M. WESSELLS, *Child soldiers: from violence to protection*, Harvard University Press, 2006, 31-38.

⁸ M. DENO, "Coping with the trauma of war: Former child soldiers in post-conflict Sierra Leone", *International Social Work*, 2010, (791) 794 en T. GREEN, "Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?", *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 398.

⁹ M. DENO, *Child Soldiers: Sierra Leone's Revolutionary United Front*, Cambridge University Press, 2010, 97-98 en Vrouwenraad, *Kindsoldaten*, 2002, beschikbaar op: www.vrouwenraad.be/media/docs/dossiers/meisjes/kindsoldaten.pdf, 21. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014) en M. HACKENBERG, "Can the Optional Protocol for the Convention on the Rights of the Child Protect the Ugandan Child Soldier?", *Indiana International & Comparative Law Review*, Vol. 10, Issue 2, 2000, (417) 421. Brandend actueel en een schrijnend voorbeeld van deze rekruteringswijze is de recente ontvoering van meer dan 200 meisjes uit een Nigeriaanse school door de radicale moslimbeweging Boko Haram.

Daarnaast zijn straatkinderen de uitgelezen slachtoffers voor gewapende groepen. Onder het mom van een betere toekomst, een betaalde baan, eten, kledij, ... worden ze naar de slagvelden gelokt en eindigen ze als kindsoldaten.¹⁰

Soms beslissen kinderen zelf om zich aan te sluiten bij gewapende groeperingen. Als vrijwillig kan dit echter niet worden beschouwd. Op het eerste zicht lijkt het immers dat de kinderen ervoor kiezen om soldaat te worden, maar uiterst zelden betreft het een vrije keuze. Zoals verder nog zal blijken zorgt een combinatie van factoren er dikwijls voor dat kinderen deze noodlottige keuze maken of moeten maken.¹¹

Andere zogenaamde 'ingangspoorten' zijn o.a. geboren worden in een rebellengroep, verwantschap¹² en afstand door de familie aan het leger of de rebellen als vorm van belastingbetaling.¹³ Ook na militaire trainingsprogramma's in militaire of gewone scholen blijven kinderen dikwijls bij het leger of de rebellen of zoeken ze die bewust op.¹⁴

2.1.3. WAAROM GAAN KINDEREN VECHTEN?¹⁵

a) Kinderen vormen een makkelijke prooi

De redenen waarom het inlijven van kinderen in het algemeen bij gewapende groepen vaak de voorkeur geniet zijn uiteenlopend. Eerst en vooral zijn kinderen makkelijk te beïnvloeden. Wanneer hun familie hen daarenboven ontnomen is, zijn ze volledig afhankelijk van de militaire groep en is wegglopen geen optie meer. Eens de kinderen als het ware "gebrainwasht" zijn, vormen ze de meest trouwe soldaten die een bevelhebber zich kan wensen.¹⁶

¹⁰Vrouwenraad, *Kindsoldaten*, 2002, beschikbaar op:

www.vrouwenraad.be/media/docs/dossiers/meisjes/kindsoldaten.pdf, 22. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

¹¹ M. HACKENBERG, "Can the Optional Protocol for the Convention on the Rights of the Child Protect the Ugandan Child Soldier?", *Indiana International & Comparative Law Review*, Vol. 10, Issue 2, 2000, (417) 422 en Vrouwenraad, *Kindsoldaten*, 2002, beschikbaar op:

www.vrouwenraad.be/media/docs/dossiers/meisjes/kindsoldaten.pdf, 22. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

¹² Vaak is iemand uit de dichte familie van het kind lid van het gewapend verzet en moedigt deze het kind aan om ook mee te doen.

¹³ L. NAGLE, "Child Soldiers and the duty of nations to protect children from participation in armed conflict.", *Cardozo Journal of International and Comparative law*, 2011, 3.

¹⁴ S. MCKAY en D. MAZURANA, *Girls in Militaries, Paramilitaries and Armed Opposition Groups*, 15 p., beschikbaar op: <http://genderandsecurity.researchhub.ssrc.org/girls-in-militaries-paramilitaries-and-armed-opposition-groups/attachment> (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014).

¹⁵ Zie ook: A. PARK, "Child soldiers and distributive justice: addressing the limits of law?", *Crime Law and Social Change*, 2010, (329) 338.

¹⁶ Zie ook: L. NAGLE, "Child Soldiers and the duty of nations to protect children from participation in armed conflict.", *Cardozo Journal of International and Comparative law*, 2011, 11.

Daarnaast speelt ook de technologische vooruitgang in de wapenindustrie een belangrijke factor. Het gebruik van kindsoldaten wordt in de hand gewerkt door de ontwikkeling en enorme verspreiding van kleine wapens. Licht automatische machinegeweren zijn immers gemakkelijk te gebruiken, ook door kinderen, en ze zijn daarenboven eenvoudig te verkrijgen.¹⁷

Een derde reden voor gewapende groepen om kinderen in te lijven is het feit dat door hun kleine gestalte en onschuldige uiterlijk ze ideale mijnenvegers en spionnen zijn. Daarenboven verwacht niemand dat bijvoorbeeld een klein meisje onder haar jurkje een bom draagt waardoor kinderen de ideale uitvoerders zijn van aanslagen.

b) De “vrijwillige” aansluiting bij gewapende groepen

Waarom beslissen kinderen om bij het leger of rebellengroepen te gaan vechten? Op deze vraag kunnen meerdere antwoorden gegeven worden. Een eerste reden werd reeds hierboven aangehaald. Straatkinderen leven in erbarmelijke en onveilige omstandigheden waardoor het leven bij gewapende groepen plots heel aantrekkelijk lijkt. Het vooruitzicht op een betere toekomst, een betaalde baan, eten, kledij, ... zorgt er voor dat stratkinderen snel gewonnen zijn voor het idee om zich bij de rebellen te voegen.¹⁸

Een tweede motief is eveneens voor de hand liggend. Kinderen nemen vaak het besluit om zich aan te sluiten bij gewapende groepen om te overleven nadat hun ouders vermoord zijn. Hierdoor zijn ze immers gedoemd in hun eigen levensonderhoud te voorzien en bij de rebellen is er voldoende eten en bescherming te vinden. Daarnaast zoeken deze “alleenstaande” kinderen een nieuwe bestaansreden en die vinden ze in het meestrijden met de gewapende groepering.¹⁹

¹⁷ C. MELKEBEEK, “Kindsoldaten. De kinderen met de doffe blik in de ogen”, *TJK*, 2005, afl. 5, (240) 241 en L. NAGLE, “Child Soldiers and the duty of nations to protect children from participation in armed conflict.”, *Cardozo Journal of International and Comparative law*, 2011, 14-15.

¹⁸T. GREEN, “Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?”, *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 397 ; Vrouwenraad, *Kindsoldaten*, 2002, www.vrouwenraad.be/media/docs/dossiers/meisjes/kindsoldaten.pdf, 22 (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014) en M. WESSELLS, *Child soldiers: from violence to protection*, Harvard University Press, 2006, 31-38.

¹⁹Vrouwenraad, *Kindsoldaten*, 2002, www.vrouwenraad.be/media/docs/dossiers/meisjes/kindsoldaten.pdf, 23 (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014) en R. BRETT en I. SPECHT, *Young Soldiers: Why they choose to fight*, International Labor Organization, Zwitserland, 2004, 11-13 voor enkele getuigenissen van kinderen die hun motieven toelichten om toe te treden tot rebellengroepen.

Bij arme kinderen is er een gelijksoortige beweegreden terug te vinden. Bij het leger of de rebellen gaan is het meest aantrekkelijke, zo niet soms enige, toekomstperspectief dat jongeren in armoede hebben.²⁰

Daarnaast voelen sommige kinderen zich verplicht om “soldaat” te worden omwille van hun eigen veiligheid. Geconfronteerd met geweld en onveiligheid alom, kunnen kinderen van oordeel zijn dat het veiliger is zelf een wapen in de hand te hebben. Deze situatie doet zich dikwijls voor indien kinderen getuige of slachtoffer zijn geweest van geweld door legers of milities van de overheid. Al zoekend naar bescherming kiezen deze kinderen er bijgevolg voor zich aan te sluiten bij de rebellen.²¹

Streven naar macht is eveneens een mogelijk reden om de wapens op te nemen. Macht kan immers een sterke drijfveer zijn in een situatie van aanhoudende mensenrechtenschendingen waarin gewone mensen zich machteloos voelen en hun toegang tot voedsel en andere primaire behoeftevoorzieningen beperkt is. Dit motief wordt benadrukt in het volgende citaat: *“Nu heb ik opnieuw zin om een uniform te dragen. Als soldaat was ik iemand. Wie wapens heeft, heeft macht.”*²²

Een laatste beweegreden kan gevonden worden in de aantrekkingskracht van ideologieën en propaganda. Strijders worden immers veelal verheerlijkt en omringd met een aureool van glorie, moed en heldendom. Vooral in de pubertijd speelt de kracht van ideologieën sterk. Kinderen kunnen zelfs verleid worden door een cultus van martelaarschap. Daarnaast is ook religie een krachtig instrument om kinderen naar het front te lokken. Kinderen kunnen zich tevens identificeren met de strijd voor sociale rechtvaardigheid, religieuze vrijheid, zelfbeschikkingsrecht of nationale autonomie die de rebellen voeren.²³

²⁰ R. BRETT en I. SPECHT, *Young Soldiers: Why they choose to fight*, International Labor Organization, Zwitserland, 2004, 14-15 en T. GREEN, “Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?”, *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 397.

²¹Vrouwenraad, *Kindsoldaten*, 2002,

www.vrouwenraad.be/media/docs/dossiers/meisjes/kindsoldaten.pdf, 24 (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014) en M. WESSELLS, *Child soldiers: from violence to protection*, Harvard University Press, 2006, 31-38.

²²Vrouwenraad, *Kindsoldaten*, 2002,

www.vrouwenraad.be/media/docs/dossiers/meisjes/kindsoldaten.pdf, 25 (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014) en EFRAIME, B., “Mozambique: des thérapies recourant aux rites traditionnels in BAILLON, T., BENNETT, T., BRAECKMAN, C., BRETT, R., DE TEMMERMAN, E., DIERYCK, F., EFRAIME B., GALAND R., KOUROUMA, A., KUNTZIGER, I., LEGRAND, J., NKUNDABAGENZI, F., OTUNNU, O., POHLY, M., SCHMITZ, M., SIEMO-NETTO, U., WERY, M. en WILLEMOT, Y., *La guerre, enfants admis*, GRIP, Brussel, 2001, 110-116.

²³Vrouwenraad, *Kindsoldaten*, 2002,

www.vrouwenraad.be/media/docs/dossiers/meisjes/kindsoldaten.pdf, 25 (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014) en L. NAGLE, “Child Soldiers and the duty of nations to protect children from participation in armed conflict.”, *Cardozo Journal of International and Comparative law*, 2011, 7.

Kan men na het opsommen en lezen van al deze redenen voor aansluiting uit vrije beweging nog steeds zeggen dat het weldegelijk om een “vrijwillige” keuze gaat? In hoeverre is een keuze “vrijwillig” indien het in feite “*the lesser of two evils*” uitmaakt?

2.1.4. REKRUTERING VAN MEISJES

a) Meisjes als favoriet doelwit

De redenen voor het rekruteren van meisjes zijn veelal overlappend met die voor het inlijven van jongens. Ook meisjes zijn als kind makkelijker te beïnvloeden en handig omwille van hun kleine gestalte. Er zijn echter ook meer specifieke redenen waarom gewapende groepen meisjes inlijven. Joseph Kony bijvoorbeeld, de leider van het Lord Resistance Army, wilde zijn “leger” uitbreiden en had daarom meisjes nodig als potentiële moeders. Meisjes worden daarenboven vaak gebruikt voor ondersteunende taken zoals koken en poetsen. Ook dienen ze dikwijls als seks-slavinnen voor de bevelhebbers en medestrijders.²⁴ Op dit alles zal dieper ingegaan worden bij de analyse van de taken van vrouwelijke kindsoldaten.²⁵

b) De beweegredenen van meisjes

Net als jongens komen meisjes op een groot aantal verschillende manieren in legers en gewapende groepen terecht zoals door o.a. geboorte, verwantschap, afstand door hun ouders etc. Meisjes hebben echter ook specifieke motieven om zich aan te sluiten bij gewapende groeperingen. Susan McKay en Dyan Mazurana ontdekten in hun onderzoek naar meisjes in gewapende groeperingen verschillende beweegredenen. Een van die motieven kan men terugvinden in de aanmoediging van ouders om soldaat te worden omdat de huwelijkskansen van hun dochter toch maar gering zijn. Indien meisjes dus geen huwelijkspartner kunnen vinden, zoeken ze dikwijls hun laatste toevlucht in het leger of bij de rebellen.²⁶

Een tweede belangrijke reden voor meisjes om zich aan te sluiten bij gewapende groepen is het zoeken naar een alternatief voor een situatie van ondergeschiktheid, minderwaardigheid, mishandeling, overbelasting met huishoudelijk werk, familiaal geweld of seksueel misbruik

²⁴ T. GREEN, “Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?”, *Regent Journal of International Law*, 2010, 395 en L. NAGLE, “Child Soldiers and the duty of nations to protect children from participation in armed conflict.”, *Cardozo Journal of International and Comparative law*, 2011, 3.

²⁵Zie: 2.2. De taken van vrouwelijke kindsoldaten, p 9-11.

²⁶Vrouwenraad, *Kindsoldaten*, 2002,

www.vrouwenraad.be/media/docs/dossiers/meisjes/kindsoldaten.pdf, 28 (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014) en R. BRETT en I. SPECHT, *Young Soldiers: Why they choose to fight*, International Labor Organization, Zwitserland, 2004, 13 en S. MCKAY en D. MAZURANA, *Girls in Militaries, Paramilitaries and Armed Opposition Groups*, 15 p., beschikbaar op: <http://genderandsecurity.researchhub.ssrc.org/girls-in-militaries-paramilitaries-and-armed-opposition-groups/attachment> (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014).

binnen het gezin.²⁷ Het is nog maar de vraag of de vlucht naar de rebellen of het leger de meisjes voor deze zaken zal behoeden. Verder in deze thesis zal dan ook blijken dat meisjes in de gewapende groepen nog steeds het slachtoffer zijn van seksueel geweld en vaak belast worden met zwaar huishoudelijk werk.

Een andere doorslaggevende reden die McKay en Mazurana aanhalen is de zoektocht naar een vaderfiguur en de opbouw van affectieve banden met anderen. Meisjes hebben dikwijls de opvatting dat hun toetreding tot een gewapende groep zal leiden tot een erkenning van zichzelf als gelijken en het krijgen van een gelijke behandeling. Op die manier wensen ze de uitsluiting en de ondergeschikte positie die ze als meisje in hun gezin en in de samenleving ervaren te overstijgen.²⁸

2.1.5. CONCLUSIE

De rekrutering van jongens en meisjes worden veelal uitgelokt of versterkt door dezelfde scenario's: armoede, geen of gebrekkige toegang tot onderwijs, afwezigheid van bescherming door het gezin, Toch blijft het een feit dat iedere oorlog zijn eigen dynamiek heeft en dat het parcours dat kinderen afleggen steeds binnen de lokale context van het gewapend conflict bekeken moet worden. Uiterst belangrijk is het feit dat binnen deze context en binnen het specifieke parcours van elk kind er tevens steeds aandacht dient te zijn voor de verschillen tussen jongens en meisjes.²⁹ Door deze verschillen moeten jongens en meisjes op een andere manier benaderd worden en deze dienen daarenboven steeds in acht te worden genomen bij het ontwerpen van internationale regelgeving en (inter-)nationaal beleid. Ook de re-integratieprogramma's, die verderop in deze masterproef zullen besproken worden, moeten met deze verschillende rekruteringswijzen en motieven rekening houden opdat ze werkelijk alle kinderen op een effectieve manier kunnen helpen re-integreren.

²⁷Vrouwenraad, *Kindsoldaten*, 2002,

www.vrouwenraad.be/media/docs/dossiers/meisjes/kindsoldaten.pdf, 28. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

²⁸ *Ibid.* en S. MCKAY en D. MAZURANA, *Girls in Militaries, Paramilitaries and Armed Opposition Groups*, 15 p., beschikbaar op: <http://genderandsecurity.researchhub.ssrc.org/girls-in-militaries-paramilitaries-and-armed-opposition-groups/attachment> (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014) en D. MAZURANA, E. DYAN, S. MCKAY, C. KRISTPOHER, J. KASPER, "Girls in fighting forces and groups: Their recruitment, participation, demobilization, and reintegration.", *Journal of Peace Psychology*, Vol 8(2), 2002, (97) 105-108.

²⁹Vrouwenraad, *Kindsoldaten*, 2002,

www.vrouwenraad.be/media/docs/dossiers/meisjes/kindsoldaten.pdf, 29. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

2.2. DE TAKEN VAN VROUWELIJKE KINDSOLDATEN

Eens de kinderen, al dan niet vrijwillig, de stap hebben gezet zich bij het leger of de rebellen te voegen, oefenen ze een verscheidenheid aan taken uit. Ondanks het feit dat veel van die taken zowel door mannelijke als vrouwelijke kindsoldaten worden uitgeoefend, zien de leiders van de gewapende groepen en milities een groot aantal bijkomende voordelen bij het betrekken van meisjes in hun “dagelijkse werking”. In dit onderdeel zal ik dan ook focussen op alle mogelijke taken die de meisjes toebedeeld krijgen met specifieke aandacht voor de genderstereotypen die ook hier een grote rol spelen. Soms kunnen deze stereotypen zelfs tot misvattingen leiden m.b.t. de perceptie van vrouwelijke kindsoldaten. Meisjes die aan het front meevechten, nee toch?

Eerst en vooral is het onmogelijk om een lijst op te stellen van de “typische” taken die meisjes vervullen als deelnemers aan de gevechten. Laat je niet leiden door gender om voorspellingen te maken hieromtrent. In onder andere Liberia en Uganda, bijvoorbeeld, werden bepaalde meisjes ingezet om gevechtsposities in te nemen langs de frontlinie terwijl sommige jongens gedwongen werden om seksuele diensten te verlenen.³⁰

2.2.1. VANUIT GENDERPERSPECTIEF

Gender betekent letterlijk “sociaal geslacht” en bestaat uit een hele laag ideeën en verwachtingen over hoe vrouwen en mannen verschillen en hoe ze zich wel en niet horen te gedragen. Uitermate belangrijk is dat deze verschillen en opvattingen, die weliswaar natuurlijk aanvoelen, integendeel sociaal geconstrueerd zijn. Aan het biologische geslacht (de sekse) worden door de samenleving verschillende sociale eigenschappen gekoppeld. Een vrouw kan bijvoorbeeld zwanger worden en dus verwacht de maatschappij dat zij voor de kinderen zorgt.³¹

Ook Afrikaanse samenlevingen zijn niet vrij van zogenaamde gesocialiseerde genderstereotypen. Meisjes worden geacht voor de kinderen te zorgen, te koken, poetsen, onderdanig te zijn aan de man,... omdat ze vrouw zijn. Het spreekt voor zich dat deze perceptie omtrent meisjes en vrouwen allerlei gevolgen met zich mee brengt, ook met betrekking tot de opvattingen omtrent hun taken als kindsoldaten. Niet alleen de Afrikaanse samenlevingen maar ook de gehele internationale gemeenschap is als het ware ‘besmet’ door deze gegenderde visie waardoor ze veronderstellen dat meisjes bij de rebellen en in andere gewapende groepen enkel typische vrouwentaken uitoefenen waaronder ook het verlenen van seksuele diensten. Meisjes aan het front en met wapens in de handen lijken voor velen niet realistisch. Hierdoor wordt zowel in

³⁰ D. MAZURANA en S. MCKAY, “Child soldiers: what about the Girls?”, *Bulletin of the Atomic Scientists*, September/oktober 2001, (30) 33.

³¹ www.genderklik.be/Watiscgender.aspx (laatst geraadpleegd: 21 april 2014) en S. ROSE, *What is Gender history?*, Polity Press, 2010, 2-3.

(internationale) wetgeving als bij de rehabilitatie- en re-integratieprogramma's vooral rekening gehouden met typische vrouwelijke functies en schiet men vaak te kort om meisjes die typische mannentaken uitoefenen adequaat te beschermen en te ondersteunen bij hun re-integratie. Vandaar kan er m.i. geconcludeerd worden dat zowel de huidige rehabilitatieprogramma's als de hedendaagse (internationale) wetgeving gegenderd zijn en bijgevolg niet in staat zijn om de specifieke situatie van vrouwelijke kindsoldaten in al zijn aspecten te adresseren.

2.2.2. IN REALITEIT³²

In werkelijkheid zijn de taken van vrouwelijke kindsoldaten binnen gewapende groepen veel uiteenloper. Gedurende de jaren '90 van de vorige eeuw dienden meisjes als gevechtssoldaten in landen in iedere uithoek van de wereld. Daarnaast vervulden ze allerlei andere taken zoals koken en poetsen, verzorgen van kinderen, spioneren of werkten ze als koerier.³³ Ook voor zelfmoordaanslagen en ontmijsing werden meisjes vaak gebruikt.³⁴ Meisjes onder de leeftijd van 10 zijn immers de ideale uitvoerders. Wie verwacht immers dat een klein meisje een bom draagt onder haar jurkje? Tevens worden de explosieven vaak rond oudere meisjes gebonden om zo de indruk van een zwangerschap op te wekken en op die manier controleposten te kunnen ontwijken. Dezelfde logica kan men terugvinden bij het inzetten van jonge vrouwen voor smokkelactiviteiten. Het is mannelijke regeringssoldaten immers niet toegestaan om vrouwen en meisjes aan een lichaamscontrole te onderwerpen aan de controlepunten.³⁵ Daarnaast helpen vrouwelijke kindsoldaten met het rekruteren en ontvoeren van andere kinderen en zelfs met het uitvoeren van gruwelijke straffen tegen anderen. Algemeen zou dus kunnen gesteld worden dat meisjes "*are forced to provide the majority of domestic and agricultural labor that sustains the fighting forces.*"³⁶ Maar ook concrete "gevechtstaken" worden door meisjes niet geschuwd.

Voor vrouwelijke kindsoldaten blijven verkrachting en het gedwongen verlenen van seksuele diensten tevens een gruwelijke realiteit waar ze nagenoeg overal waar ze werden/worden

³² Zie ook: D. MAZURANA, E. DYAN, S. MCKAY, C. KRISTPOHER, J. KASPER, "Girls in fighting forces and groups: Their recruitment, participation, demobilization, and reintegration.", *Journal of Peace Psychology*, Vol 8(2), 2002, (97) 109-111.

³³ M. DENO, "Coping with the trauma of war: Former child soldiers in post-conflict Sierra Leone", *International Social Work*, 2010, (791) 794.

³⁴ D. MAZURANA en S. MCKAY, "Child soldiers: what about the Girls?", *Bulletin of the Atomic Scientists*, September/oktober 2001, (30) 33.

³⁵ D. MAZURANA en S. MCKAY, "Child soldiers: what about the Girls?", *Bulletin of the Atomic Scientists*, September/oktober 2001, (30) 35.

³⁶ N. QUENIVET, "Girl Soldiers and participation in hostilities", *Afr. J. International and Comparative Law*, 2008, (219) 222.

ingezet mee geconfronteerd worden.³⁷ Volgens Noëlle Quénivet maakt het verlenen van seksuele diensten zelfs onvermijdelijk deel uit van het vrouwelijke takenpakket binnen gewapende groepen.³⁸ Een andere gegenderde “functie” die meisjes bij de rebellen en in gewapende groeperingen uitoefenen is de rol van “echtgenote”.³⁹ Jonge vrouwen worden er behandeld als koopwaar dat makkelijk geruild en verhandeld kan worden.⁴⁰

Niet alle meisjes vervullen alle bovenstaande taken en dat maakt hun situatie net zo uniek. Aangezien meisjes verschillende functies vervullen is het onmogelijk om hen te categoriseren (bv. Ofwel als soldaat ofwel als seksslavin) en ook op beleidsmatig vlak brengt dit gevolgen met zich mee. Zoals reeds vermeld kunnen bepaalde gesocialiseerde opvattingen over vrouwelijke kindsoldaten er toe bijdragen dat ze vergeten worden bij de zogenaamde DDR-programma’s.⁴¹ Deze problematiek wordt in hoofdstuk 3 van deze masterproef kort toegelicht. Ook de (internationale) wetgeving omtrent kindsoldaten is niet vrij van deze gegenderde visie op vrouwelijke kindsoldaten. Dit wordt verder geanalyseerd in hoofdstuk 4.

³⁷ M. DENOY, “Coping with the trauma of war: Former child soldiers in post-conflict Sierra Leone”, *International Social Work*, 2010, (791) 794 en D. MAZURANA en S. MCKAY, “Child soldiers: what about the Girls?”, *Bulletin of the Atomic Scientists*, September/oktober 2001, (30) 33.

³⁸ N. QUENIVET, “Girl Soldiers and participation in hostilities”, *Afr. J. International and Comparative Law*, 2008, (219) 222.

³⁹ J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *U. La Verne L. Rev.*, 2008, (219) 221.

De problematiek van gedwongen huwelijken wordt besproken bij de analyse van de zaak *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu* (AFRC-zaak), p. 90-100.

⁴⁰ Opnieuw kan hier melding gemaakt worden van de gruwelpraktijken van de islamitische organisatie Boko Haram die de meer dan 200 ontvoerde Nigeriaanse schoolmeisjes te koop aanbiedt en dwingt te trouwen. Zie o.a. het artikel: De Tijd, “Boko Haram eist ontvoering van 223 meisjes op”, 5 mei 2014, beschikbaar op:

www.tijd.be/nieuws/politiek_economie_internationaal/Boko_Haram_eist_ontvoering_van_223_meisjes_op.9497433-3146.art?ckc=1. (laatst geraadpleegd op: 6 mei 2014)

⁴¹ Dit zijn demobilisatie- en rehabilitatieprogramma’s.

3. DE FYSIEKE EN PSYCHISCHE GEVOLGEN EN DE BIJHORENDE RE-INTEGRATIEPROGRAMMA'S

3.1. DE LICHAAMELIJKE EN MENTALE GEVOLGEN VOOR VROUWELIJKE KINGSOLDATEN⁴²

Aangezien de situatie van vrouwelijke kindsoldaten uitermate uniek is en hun taken in de gewapende groepen heel variërend zijn, zijn tevens de fysieke en psychische gevolgen voor hen uiteenlopend. Veel meisjes die deelnemen op een actieve of een ondersteunende manier aan gewapende conflicten krijgen periodes van geweld en degradatie te verduren die een onmiskenbare invloed hebben op hun mentale en fysieke gezondheid. Verschillende ontvoerde kinderen worden gefolterd, geslagen, gedwongen om drugs te nemen, beschoten, gesneden met messen, gedwongen om zwaar lichamelijk werk te verrichten en adequaat voedsel wordt hen ontnomen.⁴³ Daarenboven zijn meisjes vaak het slachtoffer van langdurig seksueel geweld door de leden van hun organisaties.⁴⁴

Meisjes die betrokken zijn bij gewapende conflicten over de hele wereld dragen de gruwelijke gevolgen met zich mee van de omstandigheden waarin zij gedwongen werden om te leven. Verschillende problemen steken de kop op omwille van zowel het fysieke als seksuele misbruik dat deze meisjes te verduren kregen. Aangezien hun hygiëne en seksuele gezondheid verwaarloosd werden, krijgen ze te kampen met verschillende ziektes die daarenboven dikwijls onbehandeld blijven. Seksueel overdraagbare aandoeningen zoals HIV of aids, vertraagde of uitblijvende maandstonden, zwangerschapscomplicaties en andere ziektes zijn voor vrouwelijke kindsoldaten een harde realiteit. Zoals reeds werd aangehaald worden niet alle meisjes die

⁴² Zie ook: D. MAZURANA, E. DYAN, S. MCKAY, C. KRISTPOHER, J. KASPER, "Girls in fighting forces and groups: Their recruitment, participation, demobilization, and reintegration.", *Journal of Peace Psychology*, Vol 8(2), 2002, (97) 110-116.

⁴³ L. NAGLE, "Child Soldiers and the duty of nations to protect children from participation in armed conflict.", *Cardozo Journal of International and Comparative law*, 2011, 12-13 en K. KOSTELNY, "Symposium: Peacekeeping and Security in Countries Utilizing Child Soldiers: Panel 1: The problem of Re-Acclimating Child Soldiers into Society Assuming Peacekeeping is successful: What about the Girls?", *Cornell International Law Journal*, 2004, 505-506 in J. GILBERTSON, "Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?", *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 224 ; M. DENO, "Coping with the trauma of war: Former child soldiers in post-conflict Sierra Leone", *International Social Work*, 2010, (791) 796 en T. GREEN, "Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?", *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 399.

⁴⁴ Zie onder andere het onderzoek: S. SONG, H. VAN DEN BRINK en J. DE JONG, "Who Cares for Former Child Soldiers? Mental Health Systems of Care in Sierra Leone", *Community Mental Health Journal*, vol. 49, 2013, (615) 619.

gerekruteerd zijn verkracht, maar degene die er weldegelijk het slachtoffer van zijn, lijden op een zo vreselijke manier waar de mannelijke kindsoldaten amper mee te maken krijgen.⁴⁵

De gevolgen van verkrachting en seksueel misbruik zijn schrijnend. Zo lopen de meisjes niet enkel soa's op, ook zwangerschap vormt een groot probleem en trauma voor meisjes in gewapende groepen. Het behoeft niet veel toelichting om te stellen dat bevallen in de erbarmelijke omstandigheden van bijvoorbeeld rebellenkampen heel wat gevaren met zich meebrengt. Ook indien er voor abortus wordt gekozen, gebeurt dit niet zonder risico. Sommige meisjes worden soms immers gedwongen om een onveilige abortus te laten uitvoeren of ze gaan zelf over tot actie. Beide kunnen fatale gevolgen met zich meebrengen.⁴⁶

Naast de mogelijkheid om te sterven tijdens gevechten, zijn de fysieke gevolgen van het feit dat je een meisje bent in een gewapend conflict talrijk en hartverscheurend. Meisjes in dergelijke situaties lijden enorm onder de fysieke effecten van de realiteit een vrouw in ontwikkeling te zijn. Dit wordt daarenboven versterkt door de afwezigheid van degelijke medische zorg en behandeling. Daarnaast krijgen vrouwelijke kindsoldaten te kampen met fysieke letsels als gevolg van gedwongen seksueel contact en bevalling.⁴⁷

De psychologische gevolgen die meisjes te verduren krijgen als resultaat van het langdurig seksueel geweld worden versterkt door de manier waarop de meisjes behandeld worden door de mannen en de jongens die dergelijke gruweldaden begaan. Hier houdt het echter niet bij op. Niet alleen door mannen en jongens van binnen de gewapende groep maar ook door hun eigen gemeenschap worden ze aanzien als "gebruikte producten". Seks voor het huwelijk, gedwongen of niet, stigmatiseert de vrouw als "niet-huwbaar materiaal" en moreel afstotelijk. Deze meisjes en vrouwen worden beschouwd als een schande voor hun familie en zouden ongeluk voor de familie en de gemeenschap betekenen. Als dragers van "vreemd zaad" kunnen ze nergens op ondersteuning rekenen. Ook hun kinderen ondergaan een zelfde lot. Zij worden immers aanzien als niet gewenst, "children of bad memories" en zelfs "children of hate". Het valt dan ook niet te verwonderen dat als resultaat van de schaamte die zowel de jonge moeder als haar kind met

⁴⁵ J. GILBERTSON, "Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?", *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 224.

⁴⁶ L. NAGLE, "Child Soldiers and the duty of nations to protect children from participation in armed conflict.", *Cardozo Journal of International and Comparative law*, 2011, 16 en J. GILBERTSON, "Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?", *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 225.

⁴⁷ L. NAGLE, "Child Soldiers and the duty of nations to protect children from participation in armed conflict.", *Cardozo Journal of International and Comparative law*, 2011, 16 en J. GILBERTSON, "Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?", *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 226.

zich mee brengen, het bewuste meisje en haar nageslacht die terugkeren naar de gemeenschap na het conflict heel dikwijls het slachtoffer zijn van verstoting door de familie.⁴⁸

Met andere woorden: naast de “klassieke” trauma’s en gevolgen die het leven en meedraaien in rebellengroepen en andere gewapende troepen met zich meebrengt voor kinderen, krijgen meisjes daarenboven te maken met gevolgen die gerelateerd zijn aan hun specifieke, vaak gegerende taken en de sociale opvattingen over wat een meisje hoort te zijn en te doen. Dit maakt hen uitermate verschillend ten opzichte van de mannelijke kindsoldaten. Het spreekt dan ook voor zich dat hier mee rekening moet gehouden worden bij het ontwerpen en opstellen van rehabilitatie- en re-integratieprogramma’s opdat die ook voor meisjes een heilzaam effect zouden hebben.

3.2. DE REHABILITATIE- EN RE-INTEGRATIEPROGRAMMA’S

Na afloop van een gewapend conflict of oorlog waar ook ter wereld wordt nagenoeg automatisch overgegaan tot DDR door o.a. de Verenigde Naties en verscheidene NGO’s. DDR staat voor “disarmament, demobilisation en reintegration” en heeft als doel opnieuw de rust, orde en veiligheid in de getroffen gebieden te herstellen en aldus te leiden tot stabilisatie en ontwikkeling op lange termijn. Disarmament of ontwapening staat voor het verzamelen, documenteren en controleren van kleine wapens, munitie, explosieven en lichte en zware wapens van de strijders en dikwijls van de burgerbevolking. Demobilisatie betekent dan weer het “bevrijden” van strijders uit de gewapende groepen en troepen. Daarin wordt ook voorzien in hulp op korte termijn in de begeleiding van deze ex-strijders. Re-integratie ten slotte is het proces waarbij ex-strijders opnieuw burgerlijke status verkrijgen en de daarbij horende job en inkomen. Het gaat met andere woorden om een politiek, sociaal en economisch proces, onbepaald in de tijd en startend op het lokale niveau.⁴⁹ Bij deze omschrijvingen valt al meteen op dat de aandacht bij DDR-programma’s hoofdzakelijk uitgaat naar de actieve strijders die effectief in contact komen met wapens e.d. Al beloven de Verenigde Naties op hun website wel dat ook in

⁴⁸M. DENOY, “Coping with the trauma of war: Former child soldiers in post-conflict Sierra Leone”, *International Social Work*, 2010, (791) 798 ; L. NAGLE, “Child Soldiers and the duty of nations to protect children from participation in armed conflict.”, *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, 2011, 16 en J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 226-227.

⁴⁹X., *Disarmament, Demobilization and Reintegration*, www.un.org/en/peacekeeping/issues/ddr.shtml en UN, Department of Peacekeeping Operations, “DDR in peace operations: a retrospective”, 2010, 4. (35 p) eveneens beschikbaar op: www.un.org/en/peacekeeping/issues/ddr.shtml (beiden laatst geraadpleegd op: 21 april 2014).

de DDR-programma's zeker rekening wordt gehouden met gender en de specifieke ervaringen die vrouwen hebben in tijden van gewapend conflict.⁵⁰ De realiteit leert ons helaas iets anders.

Indien men de beweegredenen van kinderen in acht neemt om toe te treden tot de gewapende groepen⁵¹, zou men kunnen concluderen dat de meest uitgelezen manier om een succesvolle re-integratie en rehabilitatie van kindsoldaten te bekomen, kan bereikt worden door middel van onderwijs, training, economische ontwikkelingsmogelijkheden en het verschaffen van toegang tot natuurlijke rijkdommen.⁵² Helaas is gebleken dat, ondanks de geleverde inspanningen om de kinderen dergelijke ondersteuning te bieden, de meeste ex-kindsoldaten getraumatiseerd blijven, geïsoleerd en vervreemd geraken van familie en samenleving en steeds aangetrokken blijven tot een cultuur van geweld.⁵³ Dit toont aan dat er iets fundamenteel verkeerd is aan de manier waarop het uitstippelen van DDR-programma's benaderd wordt. Daarenboven wordt amper rekening gehouden met de harde realiteit waarin vrouwelijke kindsoldaten zich bevinden terwijl het reeds meerdere malen is aangetoond dat hun situatie belangrijke verschillen vertoont met die van jongens. Bovendien werd reeds aangekaart in deze masterproef dat juist die specifieke omstandigheden in acht genomen moeten worden om alle ex-kindsoldaten, jongens én meisjes, op een vruchtbare manier opnieuw deel te laten nemen aan de normale gang van zaken in de samenleving. Men kan een kindsoldaat die voornamelijk actief was aan de frontlinie toch niet dezelfde re-integratie- en rehabilitatiebegeleiding geven na afloop van het conflict als een kind dat vooral werd ingezet als kok of seksslaaf?⁵⁴

Door de beperkende, gegenderde opvattingen omtrent de vermeende taken van vrouwelijke kindsoldaten, worden meisjes vaak vergeten en over het hoofd gezien in het kader van re-integratieprogramma's. Mannelijke kindsoldaten zijn zo goed als exclusieve prioriteit als het gaat om ontwapening, demobilisatie en re-integratie. In Liberia, bijvoorbeeld, was slechts 1 procent van alle gedemobiliseerde kindsoldaten vrouw terwijl meisjes een groot deel

⁵⁰ X., *Gender and Peacekeeping*, www.un.org/en/peacekeeping/issues/women/ en UN, Department of Peacekeeping Operations, "Gender Equality in UN peacekeeping operations", 2010, 26p., beschikbaar op: www.un.org/en/peacekeeping/documents/gender_directive_2010.pdf (beiden laatst geraadpleegd op: 21 april 2014).

⁵¹ Zie p. 4 en volgende van deze masterproef.

⁵² M.b.t. het verband tussen de toegang tot natuurlijke rijkdommen en een geslaagde re-integratie van ex-kindsoldaten, zie: S. VINDEVOGEL, E. BROEKAERT en I. DERLUYN, "It Helps Me Transform in My Life From the Past to the New": The Meaning of Resources for Former Child Soldiers", *Journal of Interpersonal Violence*, vol. 28, 2013, 2413-2436.

⁵³ M. DENOVA, "Coping with the trauma of war: Former child soldiers in post-conflict Sierra Leone", *International Social Work*, 2010, (791) 800.

⁵⁴ D. FRANCIS, "Paper protection mechanisms': child soldiers and the international protection of children in Africa's conflict zones", *The Journal of Modern African Studies*, juni 2007, (207) 214-215 en D. MAZURANA, E. DYAN, S. MCKAY, C. KRISTPOHER, J. KASPER, "Girls in fighting forces and groups: Their recruitment, participation, demobilization, and reintegration.", *Journal of Peace Psychology*, Vol 8(2), 2002, (97) 116-119.

uitmaakten van de rebellengroepen.⁵⁵ Omdat de buitenwereld het moeilijk lijkt te vinden om in te zien dat meisjes niet alleen koken en poetsen maar ook gedwongen worden ware gruweldaden te verrichten, krijgen ze niet de hulp die ze nodig hebben. Ook in het omgekeerde geval is de situatie problematisch. Sommige meisjes dienen enkel als seks slaaf of kok en men vindt het bijgevolg niet nodig hen te demobiliseren aangezien ze nooit actief deelgenomen hebben aan de gevechten. De meisjes hebben deze hulp echter broodnodig want nog meer dan de jongens die terugkomen uit de gewapende groeperingen worden zij verstoten en hebben zij geen enkel toevluchtsoord meer.⁵⁶

Ook de Vrouwenraad waarschuwt voor dit probleem en zegt ons duidelijk dat een genderbenadering ontbreekt in de hulpverleningsprogramma's. "Wat niet weet, wat niet deert" lijkt er de slogan te zijn. In de programma's wordt volgens hen niet ingespeeld op de specifieke noden, behoeften en mogelijkheden van meisjes. Hierdoor worden meisjes achtergesteld en worden ongelijke kansen voor jongens en meisjes structureel bevestigd en versterkt. Het gebrek aan een genderbenadering die uitgaat van een lokale context en rekening houdt met de verschillende behoeften en mogelijkheden, maatschappelijke positie en sociale status van meisjes en vrouwen betekent volgens de Vrouwenraad een *de facto* discriminatie van meisjes.⁵⁷ Om hieraan wat tegemoet te komen, publiceerde de Vrouwenraad op haar website een persbericht met daarin enkele aanbevelingen om de programma's aan te passen opdat ze voor ieder kind, ongeacht het geslacht, het gewenste effect zouden kunnen bereiken. Volgens hen moeten de hulpverleningsprogramma's uitgaan van niet-discriminatie en gendergelijkheid vooropstellen. Daarenboven dienen ze opgezet te worden in dialoog met de lokale bevolking, in het bijzonder met de vrouwen en meisjes, en alle leden van de gemeenschap ten goede komen (vrouwen én mannen, jongens én meisjes.) Verder moeten de aangeboden diensten en activiteiten aangepast zijn aan de leeftijd, ontwikkeling en het geslacht van het kind. De programma's moeten ten slotte bescherming bieden tegen seksueel en andere vormen van gender-gerelateerd geweld en toegang verzekeren tot diensten voor vertrouwelijke rapportage

⁵⁵ D. MAZURANA, E. DYAN, S. MCKAY, C. KRISTPOHER, J. KASPER, "Girls in fighting forces and groups: Their recruitment, participation, demobilization, and reintegration.", *Journal of Peace Psychology*, Vol 8(2), 2002, (97) 119 en D. MAZURANA en S. MCKAY, "Child soldiers: what about the Girls?", *Bulletin of the Atomic Scientists*, September/oktober 2001, (30) 33.

⁵⁶ Over dit onderwerp, zie o.a. M. BURMAN en S. MCKAY, "Marginalization of girl mothers during reintegration from armed groups in Sierra Leone", *International Nursing Review*, 2007, 316-323.

⁵⁷ Vrouwenraad, *Kindsoldaten*, 2002,

www.vrouwenraad.be/media/docs/dossiers/meisjes/kindsoldaten.pdf, 12. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

en traumabehandeling, reproductieve gezondheid waaronder: gezinsplanning, zwangerschap na verkrachting, behandeling van soa en aids, ...⁵⁸

Net zoals ook zal blijken bij de bespreking van de wetgevende en beleidsmatige initiatieven omtrent kindsoldaten, heeft men bij de DDR-programma's te kampen met het probleem dat men op een bepaald moment niet anders kan dan categoriseren en generaliseren.⁵⁹ Men kan immers moeilijk voor ieder kind afzonderlijk een verdrag opstellen. Al ligt dit m.i. wel wat anders met betrekking tot de re-integratieprogramma's. Hier is het volgens mij net nodig om ieder kind afzonderlijk te gaan bekijken en een programma op te stellen dat het best aansluit bij de noden van dit specifieke kind. Ook de Vrouwenraad vermeldt dit duidelijk in haar persbericht.⁶⁰ Uiteraard moet men dan over de nodige (financiële) middelen beschikken en deze zijn niet steeds aanwezig. Vroeg of laat zal men ook hier dus genoodzaakt zijn om te veralgemenen opdat de programma's zouden kunnen toegepast worden op een grotere groep kinderen.

⁵⁸Vrouwenraad, *Meisjes. De meest onzichtbare kindsoldaten.*, 2002, www.vrouwenraad.be/content.aspx?PageId=348. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

⁵⁹ D. FRANCIS, " 'Paper protection mechanisms': child soldiers and the international protection of children in Africa's conflict zones", *The Journal of Modern African Studies*, juni 2007, (207) 215.

⁶⁰ Vrouwenraad, *Meisjes. De meest onzichtbare kindsoldaten.*, 2002, www.vrouwenraad.be/content.aspx?PageId=348. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

4. WETGEVENDE EN BELEIDSMATIGE INITIATIEVEN INZAKE KINDSOLDATEN

4.1. INLEIDING

Gedurende een lange periode waren internationale instrumenten, bestemd om kinderen te beschermen tegen uitbuiting tijdens gewapende conflicten, ver te zoeken. Het is pas in de late jaren '70 van de vorige eeuw dat de trend werd ingezet. Als gevolg van dit lange proces is het inlijven, rekruteren en gebruiken van kinderen om op een directe wijze deel te nemen aan gewapende conflicten nu strafbaar onder internationaal recht.⁶¹ Maar beschermt deze internationale actie ook de vele vrouwelijke kindsoldaten? Zoals reeds werd opgemerkt in de inleiding zijn de beschermingsnoden van meisjes fundamenteel verschillend van die van mannelijke kindsoldaten. Meisjes dienen niet enkel, zoals jongens, beschermd te worden tegen rekrutering en ontvoering om op een actieve wijze deel te nemen aan het conflict maar ook tegen de gruwelijke, vaak “gegenderde” taken die (jonge) vrouwen moeten uitoefenen binnen de gewapende groepen en troepen. Denk hierbij maar aan zwaar lichamelijk werk binnen het huishouden, het gedwongen leveren van seksuele prestaties,

In dit hoofdstuk zullen de voornaamste internationale, regionale en Belgische initiatieven die genomen worden in het kader van de bescherming van (vrouwelijke) kindsoldaten onder de loep genomen worden.

Onder de internationale hoofding zal chronologisch wijze dieper ingegaan worden op de Conventies van Genève en de aanvullende protocollen, het Verdrag inzake de Rechten van het Kind met de bijhorende optionele protocollen, de CEDAW-conventie, het Rome Statuut van het Internationaal Strafhof, het Statuut van het Bijzonder Gerecht voor Sierra Leone en het IAO-verdrag nr. 182 betreffende kinderarbeid.

Onder de regionale hoofding zal er vervolgens aandacht worden besteed aan het Afrikaans Charter inzake de Rechten van het Kind, de Kaapstad Principes, de Maputo Verklaring, de Principes van Parijs en het actieplan van de Europese Unie inzake kindsoldaten.

Tot slot zal ik de juridische situatie in België van naderbij bekijken en zal ik toelichting geven bij de strategienota Eerbied voor de Rechten van het Kind en de Coalitie tegen het Gebruik van Kindsoldaten.

⁶¹ Z. CSAPO, “Reflection on one of the latest crimes under international law: conscription or enlisting of children, or using them to participate actively in hostilities”, *Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pecs*, 2009, (49) 50.

Al deze internationale, regionale en zelfs nationale initiatieven zullen daarenboven gecontroleerd worden op hun effectiviteit inzake de bescherming van vrouwelijke kindsoldaten. De teksten van Abigail Leibig en Jordan Gilbertson zetten mij op de goede weg voor het selecteren en structureren van de besprekingen.⁶²

4.2. INTERNATIONAAL

4.2.1. DE CONVENTIES VAN GENÈVE EN DE AANVULLENDE PROTOCOLLEN

a) De vier Conventies

Op 12 augustus 1949, met de gruwelen van de Tweede Wereldoorlog nog vers in het geheugen, riep de internationale gemeenschap de vier Conventies van Genève in het leven⁶³. Deze conventies boden in de eerste plaats bescherming aan het militair personeel en krijgsgevangenen maar ook aan burgers en, meer specifiek, kinderen⁶⁴. Ze bevatten allen hetzelfde artikel drie, dat betrekking heeft op *“armed conflict not of an international character occurring in the territory of one of the High Contracting Parties”*. Dit artikel stelt onder andere dat degenen die geen actieve rol uitoefenen tijdens de conflicten op een humane manier moeten worden behandeld. Het artikel preciseert deze menselijke behandeling aan de hand van een lijst van verboden handelingen waaronder *“violence to life and person, in particular murder of all kinds, mutilation, cruel treatment and torture”*.⁶⁵

Geen van de vier Geneefse Conventies richtte zich echter specifiek tot de situatie van kinderen in gewapende conflicten.⁶⁶ Meer zelfs, het duurde tot 1977, met het aannemen van twee aanvullende protocollen, vooraleer de kinderen de aandacht kregen die ze verdienden.⁶⁷

⁶² J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *U. La Verne L. Rev.*, 2008, p. 219-244 en A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, i-xvi.

⁶³ De vier conventies van Genève: 1. Verdrag van Genève voor de verbetering van het lot der gewonden en zieken, zich bevindende bij de strijdkrachten te velde van 12 augustus 1949, *United Nations Treaty Series*, vol. 75, 31, [hierna: Conventie van Genève I]; 2. Verdrag van Genève voor de verbetering van het lot der gewonden, zieken en schipbreukelingen van de strijdkrachten ter zee van 12 augustus 1949, *United Nations Treaty Series*, vol. 75, 85 [hierna: conventie van Genève II]; 3. Verdrag van Genève betreffende de behandeling van krijgsgevangenen van 12 augustus 1949, *United Nations Treaty Series*, vol. 75, 135 [hierna: Conventie van Genève III]; 4. Verdrag van Genève betreffende de bescherming van burgers in oorlogstijd van 12 augustus 1949, *United Nations Treaty Series*, vol. 75, 287 [hierna: Conventie van Genève IV].

⁶⁴ J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 227.

⁶⁵ Artikel 3,1) De Conventies van Genève I-IV, *United Nations Treaty Series*, vol. 75, 31;85;135;287.

⁶⁶ M. HACKENBERG, “Can the Optional Protocol for the Convention on the Rights of the Child Protect the Ugandan Child Soldier?”, *Indiana International & Comparative Law Review*, Vol. 10, Issue 2, 2000, (417) 435-436.

b) De aanvullende protocollen uit 1977

In 1977 werden twee aanvullende protocollen uitgevaardigd die de rol van kinderen in gewapende conflicten voor de eerste maal reguleerden.⁶⁸ Het eerste protocol focust zich op de bescherming van slachtoffers in internationale conflicten terwijl het tweede protocol de nationale conflicten onder handen neemt.

1) Het eerste aanvullend protocol van 8 juni 1977

Specifiek met betrekking tot kinderen zegt artikel 77 van het eerste protocol⁶⁹ dat:

“1. Children shall be the object of special respect and shall be protected against any form of indecent assault. The Parties to the conflict shall provide them with the care and aid they require, whether because of their age or for any other reason.

2. The Parties to the conflict shall take all feasible measures in order that children who have not attained the age of fifteen years do not take a direct part in hostilities and, in particular, they shall refrain from recruiting them into their armed forces. In recruiting among those persons who have attained the age of fifteen years but who have not attained the age of eighteen years, the Parties to the conflict shall endeavour to give priority to those who are oldest.

3. If, in exceptional cases, despite the provisions of paragraph 2, children who have not attained the age of fifteen years take a direct part in hostilities and fall into the power of an adverse Party, they shall continue to benefit from the special protection accorded by this Article, whether or not they are prisoners of war.

....”

Dit artikel dient er met andere woorden toe kinderen als evenwaardige burgers te beschermen en streeft er naar het gebruik van kinderen als soldaten te reguleren.⁷⁰ Kinderen horen met respect te worden behandeld en hebben recht op de hulp en verzorging die ze nodig hebben omwille van hun leeftijd of andere redenen. De tweede en de derde alinea handelen dan weer specifiek over het gebruik van kindsoldaten. De partijen bij het conflict moeten alle *uitvoerbare*

⁶⁷ J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 228.

⁶⁸ Aanvullend Protocol bij de Conventies van Genève van 12 augustus 1949 inzake de bescherming van de slachtoffers van internationale gewapende conflicten (Protocol I) van 8 juni 1977, *United Nations Treaty Series*, vol. 1125, 3 en Aanvullend Protocol bij de Conventies van Genève van 12 augustus 1949 inzake de bescherming van de slachtoffers van niet-internationale gewapende conflicten (Protocol II) van 8 juni 1977, *United Nations Treaty Series*, vol. 1125, 609 .

⁶⁹ Art. 77 Aanvullend Protocol bij de Conventies van Genève van 12 augustus 1949 inzake de bescherming van de slachtoffers van internationale gewapende conflicten (Protocol I) van 8 juni 1977, *United Nations Treaty Series*, vol. 1125, 3.

⁷⁰ J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 228.

maatregelen nemen teneinde te voorkomen dat kinderen onder de 15 jaar op een *directe* wijze deelnemen aan de vijandelijkheden. In het bijzonder moeten de conflictspartijen zich er van weerhouden kinderen die de leeftijd van 15 jaar nog niet hebben bereikt, te rekruteren. Daarnaast wordt hen tevens de verplichting opgelegd om tijdens het rekruteren de voorkeur te geven aan de oudsten indien de kinderen tussen de 15 en de 18 jaar oud zijn. Om de potentiële beschermingskracht van artikel 3 volledig teniet te doen, zegt het derde lid bovendien dat indien er om een of andere reden toch kinderen jonger dan 15 op een directe manier deelnemen aan de gewapende conflicten, deze toch nog recht hebben op een speciale bescherming.

Om tegemoet te komen aan de specifieke situatie van vrouwelijke kindsoldaten, dient er ook gekeken te worden naar artikel 76 van het eerste protocol.⁷¹ In het eerste onderdeel zegt dit artikel dat *“women shall be the object of special respect and shall be protected in particular against rape, forced prostitution and any other form of indecent assault”*, dit helaas op voorwaarde dat de vrouwen niet op een directe manier deelnemen aan het conflict.

Op basis van het eerste protocol genieten vrouwelijke kindsoldaten als het ware een dubbele bescherming, althans in theorie. Enerzijds zijn ze kinderen en vallen ze bijgevolg onder de, al dan niet schijn-, protectie van artikel 77. Anderzijds zijn ze vrouwen en is ook artikel 76 op hen van toepassing, maar enkel indien ze niet direct deelnemen aan de gevechten.⁷²

2) *Het tweede aanvullend protocol van 8 juni 1977*

In het tweede aanvullend protocol⁷³ is vooral artikel 4 van belang voor de situatie van (vrouwelijke) kindsoldaten. Dit artikel zegt namelijk dat:

“2. ... the following acts against the persons referred to in paragraph 1 [All persons who do not take a direct part or who have ceased to take part in hostilities] are and shall remain prohibited at any time and in any place whatsoever:

(e) outrages upon personal dignity, in particular humiliating and degrading treatment, rape, enforced prostitution and any form of indecent assault

3. Children shall be provided with the care and aid they require, and in particular:

⁷¹ C. BAILLIET, *Non-State Actors, Soft Law and Protective Regimes: From the Margin*, Cambridge University Press, 2012, 38 en J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 228.

⁷² Zie ook: T. GREEN, “Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?”, *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 401.

⁷³ Aanvullend Protocol bij de Conventies van Genève van 12 augustus 1949 inzake de bescherming van de slachtoffers van niet-internationale gewapende conflicten (Protocol II) van 8 juni 1977, *United Nations Treaty Series*, vol. 1125, 609.

(c) children who have not attained the age of fifteen years shall neither be recruited in the armed forces or groups nor allowed to take part in hostilities;

(d) the special protection provided by this Article to children who have not attained the age of fifteen years shall remain applicable to them if they take a direct part in hostilities despite the provisions of sub-paragraph (c) and are captured; ...”

Artikel 4,2(e) is zo goed als identiek aan artikel 76 van het eerste protocol met dat verschil dat het de potentiële slachtoffers niet beperkt tot vrouwelijke slachtoffers. Iedere persoon, ongeacht diens geslacht, die niet op een directe wijze deelneemt aan de gevechten wordt beschermd tegen verkrachting, gedwongen prostitutie,...

Artikel 4,3(c) en (d) vormen dan samen de tegenhanger van artikel 77 van het eerste aanvullend protocol. Kinderen die de leeftijd van 15 jaar nog niet hebben bereikt, mogen niet worden gerekruteerd noch deelnemen aan de gevechten. De kinderen blijven de bescherming genieten van artikel 4 indien ze toch, ondanks sub-paragraaf (c), op een directe wijze deelnemen aan de vijandelijkheden.

c) Reikt deze bescherming ver genoeg?

Wat betreft het eerste aanvullend protocol bij de conventies van Genève kan met zekerheid gesteld worden dat noch artikel 76, noch artikel 77 ver genoeg reikt om een adequate bescherming voor vrouwen en kinderen (en in het verlengde vrouwelijke kindsoldaten) te bieden. Enkel vrouwen die niet betrokken zijn bij het conflict worden beschermd tegen seksueel geweld en kinderen die niet betrokken zijn bij het conflict worden enkel beschermd indien het “uitvoerbaar” is om te verhinderen dat zij worden gerekruteerd en deelnemen aan de gevechten. Het eerste aanvullend protocol lijkt te vergeten dat er tevens een mogelijkheid bestaat dat vrouwelijke kinderen onder de 15 door militaire groeperingen kunnen worden gerekruteerd zonder dat ze evenwel op een directe manier deelnemen aan de vijandelijkheden⁷⁴ maar bijvoorbeeld als huis- en seksslavin ingezet worden om zo voor de militaire groep in voedsel te voorzien en eventueel voor nakomelingen te zorgen.

In artikel 4 van het tweede aanvullend protocol is er geen “feasibility” voorziening waardoor het kinderen onder de 15 wordt mogelijk gemaakt toch te participeren aan het conflict.⁷⁵ Nog in tegenstelling tot artikel 77 van het eerste protocol wordt in het tweede protocol het gebruik van

⁷⁴ J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 229.

⁷⁵ *Ibid.*

kinderen onder de leeftijd van 15 jaar in het algemeen verboden, ongeacht of de inzet op een directe of indirecte wijze gebeurt.⁷⁶

Hoewel het tweede protocol zeker als voorbeeld geldt inzake het verbreden van de definitie van kindsoldaten, was het echter beter geweest indien de indirecte deelname van meisjes, die dienst doen als ‘echtgenotes’ en andere huishoudelijke posities innemen ten voordele van de bevelhebber, expliciet zou worden aangehaald.⁷⁷

d) Hoe worden deze Conventies toegepast en hoe werken ze?

De vier conventies zijn de dag van vandaag door nagenoeg alle landen van de wereld geratificeerd en vormen samen met de aanvullende protocollen de kern van het internationaal humanitair recht.⁷⁸ Belangrijk is te stellen dat het humanitair oorlogsrecht en de Geneefse conventies interstatelijk zijn en bijgevolg dus enkel gelden tussen staten onderling. In de sfeer van de problematiek rond kindsoldaten zijn echter veelal niet-statelijke entiteiten betrokken en dus rijst de vraag of en hoe deze laatsten kunnen bestraft worden.

Verder dient er nog een onderscheid gemaakt te worden tussen internationale en interne conflicten. De vier Geneefse Conventies zijn altijd volledig van toepassing op internationale conflicten. Hoewel de Conventies traditioneel niet gelden voor niet-internationale conflicten, is dat tegenwoordig wel het geval.⁷⁹ De Geneefse Conventies waren oorspronkelijk enkel gericht op internationale conflicten maar door het gemeenschappelijke artikel 3 van de vier conventies was het mogelijk om ook interne conflicten (“*armed conflict not of an international character*”) op een internationaal niveau aan te pakken, wat als revolutionair werd aanzien.⁸⁰ Neem daarbij het tweede aanvullend protocol dat zich uitsluitend focust op nationale conflicten en het internationaal humanitair recht vindt tevens grotendeels toepassing in interne conflicten. Al is Lindsay Moir van oordeel dat dit ietwat te kort door de bocht is en dat de toepassing van de

⁷⁶ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) xii.

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ L. HOSNI, “ABCs of the Geneva Conventions and their Applicability to Modern Warfare”, *New England Journal of International and Comparative Law*, Vol. 14, 2007, 135 en X., *De verdragen van Genève*, <http://ihr.rodekruis.be/ref/home-ihr/Over-Internationaal-Humanitair-Recht/A-tot-Z-van-het-internationaal-humanitair-recht/A-tot-Z-Verdragen-van-Genve.html>. Hier vindt u een schematisch overzicht van de landen die de conventies en/of de protocollen hebben geratificeerd: www.icrc.org/eng/assets/files/annual-report/current/icrc-annual-report-map-conven-a3.pdf. (beiden laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

⁷⁹ M. VAN DER PLOEG, *De Geneefse Conventies en de oorlog in Afghanistan. Hoe is het gesteld met de hedendaagse toepasbaarheid van het humanitair oorlogsrecht?*, Masterscriptie Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief Universiteit Utrecht, 2011, 14 en L. MOIR, “Grave breaches and internal conflicts”, *Journal of International Criminal Justice*, 2009, 763-787.

⁸⁰ L. HOSNI, “ABCs of the Geneva Conventions and their Applicability to Modern Warfare”, *New England Journal of International and Comparative Law*, Vol. 14, 2007, (135) 139.

conventies en hun “grave breaches” doctrine⁸¹ op interne conflicten vooral te danken is aan een evolutie in de rechtspraak van o.a. het Internationaal Tribunaal van Joegoslavië en dat van het Rwandatribunaal.⁸²

Niet elke overtreding van het humanitair oorlogsrecht wordt dus vervolgd. Alleen de zogenaamde “oorlogsmisdaden” of “grave breaches” vormen het onderwerp van internationale vervolging.⁸³ Wat valt er nu precies onder het begrip “oorlogsmisdaden” of “grave breaches”? De Geneefse Conventies noemen enkele misdrijven op als behorend tot deze categorie van ernstige schendingen van internationaal humanitair recht:

“... wilful killing, torture or inhuman treatment, including biological experiments, wilfully causing great suffering or serious injury to body or health [such as may arise from inadequate living conditions], and extensive destruction and appropriation of property not justified by military necessity and carried out unlawfully and wantonly.”⁸⁴

De misdaden waarvan voornamelijk (vrouwelijke) kinderen het slachtoffer zijn, zoals gedwongen rekrutering, verkrachting en gedwongen prostitutie kunnen m.i. beschouwd worden als “grave breaches” van het internationaal humanitair recht en zouden bijgevolg vervolgd moeten kunnen worden. Deze vervolging dient in de eerste plaats te gebeuren door de nationale overheid. Indien deze laatste in gebreke blijft, dient de internationale gemeenschap op te treden.⁸⁵ Helaas worden verkrachting en andere vormen van seksueel geweld niet expliciet vermeld in de opsomming. Het internationaal humanitair recht is er met andere woorden niet in geslaagd de vreselijke realiteit van seksueel geweld op te nemen onder de categorie van “grave breaches”. De definitie, zo goed als uitsluitend opgesteld door mannen, geeft duidelijk blijk van een patriarchale interpretatie van wat gewapende conflicten inhouden.⁸⁶ In het licht hiervan is alle hoop gericht op de rechtspraak en of deze al dan niet seksueel geweld tegenover vrouwen en meisjes als een “grave breach” beschouwt. Anne Marie De Brouwer is er van overtuigd,

⁸¹ Namelijk dat enkel schendingen die vallen onder het begrip “grave breaches” internationaal vervolgd kunnen worden.

⁸² L. HOSNI, “ABCs of the Geneva Conventions and their Applicability to Modern Warfare”, *New England Journal of International and Comparative Law*, Vol. 14, 2007, (135) 139-140 en L. MOIR, “Grave breaches and internal conflicts”, *Journal of International Criminal Justice*, 2009, (763) 764 - 787.

⁸³ A. DE BROUWER, *Supranational Criminal Prosecution of Sexual Violence: The ICC and the practice of the ICTY and the ICTR*, Intersentia, 2005, 179.

⁸⁴ Art. 50 en 51 Verdrag van Genève voor de verbetering van het lot der gewonden en zieken, zich bevindende bij de strijdkrachten te velde van 12 augustus 1949, *United Nations Treaty Series*, vol. 75, 31.

⁸⁵ M. VAN DER PLOEG, *De Geneefse Conventies en de oorlog in Afghanistan. Hoe is het gesteld met de hedendaagse toepasbaarheid van het humanitair oorlogsrecht?*, Masterscriptie Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief Universiteit Utrecht, 2011, 17.

⁸⁶ A. DE BROUWER, *Supranational Criminal Prosecution of Sexual Violence: The ICC and the practice of the ICTY and the ICTR*, Intersentia, 2005, 180.

steunend op de rechtspraak van het Internationaal Joegoslavië Tribunaal⁸⁷ en het Internationaal Rwanda Tribunaal, dat seksueel geweld kan beschouwd worden als een oorlogsmisdaad en bijgevolg een “grave breach” van het internationaal humanitair recht uitmaakt.⁸⁸

Partijen die de Conventies en/of de aanvullende protocollen hebben aangenomen zijn dus verplicht om personen die oorlogsmisdaden (of “grave breaches”) plegen, of het bevel daartoe geven, te bestraffen met 'effectieve sancties'. Tevens moeten ze maatregelen nemen om te voorkomen dat er ernstige schendingen plaatsvinden. Wanneer de desbetreffende staat niet wil of kan overgaan tot vervolging van een misdadiger, kan deze worden uitgeleverd aan een andere staat die de Conventies heeft geratificeerd, op voorwaarde dat de binnenlandse wetgeving dit toestaat.⁸⁹

Nationale vervolging van oorlogsmisdaden is echter problematisch gebleken. Daarnaast zijn er ook problemen in het geval van betrokkenheid van groeperingen, die helemaal geen verantwoording afleggen aan een staat. Deze hebben immers geen boodschap aan het humanitair oorlogsrecht. Als de staat de belangrijkste toezichthouder is op naleving van de Conventies, zullen niet-statelijke entiteiten zich weinig van het systeem aantrekken. Er is geen systeem dat de groeperingen sancties kan opleggen, tenzij ze gevangen worden genomen door de tegenpartij.⁹⁰

Bijgevolg zijn alle ogen gericht op een effectieve internationale vervolging. Hiervoor wordt beroep gedaan op het Internationaal Strafhof en de verscheidene tribunalen die bestaan. Deze hebben de mogelijkheid om individuen ter verantwoording te roepen voor het schenden van mensenrechten, en voor het plegen van oorlogsmisdaden. Helaas zijn de tribunalen nogal

⁸⁷ O.a. ICTY, *Prosecutor v. Mucić, Delić and Landžo*, Trial Judgment, Case No. IT-96-21 (8 april 2003) : in deze zaak werd verkrachting aanzien als een vorm van foltering en ICTY, *Prosecutor v. Kunarac, Kovač and Vuković*, Trial Judgment, Case No. IT-96-23 (12 juni 2002) : in deze zaak werden seksslavernij en verkrachting beschouwd als misdaden tegen de mensheid.

⁸⁸ A. DE BROUWER, *Supranational Criminal Prosecution of Sexual Violence: The ICC and the practice of the ICTY and the ICTR*, Intersentia, 2005, 175-220 en E. ZINSSTAG, “Book review: Supranational Criminal Prosecution of Sexual Violence: The ICC and the practice of the ICTY and the ICTR”, *Criminology and Justice*, 2011, 93. Ook Ciara Damgaard deelt de mening dat onder meer verkrachting een grave breach inhoudt en bijgevolg vervolgd kan worden op basis van het internationaal humanitair recht: C. DAMGAARD, “Special Court for Sierra Leone: Challenging the tradition of impunity for Gender-Based Crimes”, *Nordic Journal of International Law*, 2004, (485) 497.

⁸⁹ L. MOIR, “Grave breaches and internal conflicts”, *Journal of International Criminal Justice*, 2009, (763) 785 en M. VAN DER PLOEG, *De Geneefse Conventies en de oorlog in Afghanistan. Hoe is het gesteld met de hedendaagse toepasbaarheid van het humanitair oorlogsrecht?*, Masterscriptie Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief Universiteit Utrecht, 2011, 17.

⁹⁰ L. HOSNI, “ABCs of the Geneva Conventions and their Applicability to Modern Warfare”, *New England Journal of International and Comparative Law*, Vol. 14, 2007, (135) 143-147 en M. VAN DER PLOEG, *De Geneefse Conventies en de oorlog in Afghanistan. Hoe is het gesteld met de hedendaagse toepasbaarheid van het humanitair oorlogsrecht?*, Masterscriptie Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief Universiteit Utrecht, 2011, 17-19.

selectief in hun toepassingsgebied waardoor er voor bepaalde misdaden geen bevoegde instantie is opgericht.⁹¹

Concluderend kan er dus worden gesteld dat overtredingen van de artikelen 77 en 4 van respectievelijk het eerste en het tweede aanvullende protocol kunnen gelden als “grave breaches” en bijgevolg vervolgd kunnen worden. De nationale autoriteiten dienen als eerste over te gaan tot deze vervolging. Helaas is reeds gebleken dat dit zelden gebeurt. Daarom rust er op de internationale gemeenschap een zware last om er op toe te zien dat de overtreeders weldegelijk gestraft worden. Specifiek opgerichte tribunalen en het Internationaal Strafhof worden beperkt door het toepassingsgebied van hun statuut waardoor bepaalde misdadigers niet gestraft kunnen worden. De effectiviteit van de bescherming die wordt geboden door de artikelen 77 en 4 van de aanvullende protocollen hangt, zoals bij alle artikelen, af van het aanwezig zijn van een effectieve vervolgingsmogelijkheid bij bevoegde instanties zo niet vormen deze artikelen een lege doos.

4.2.2. VERDRAG INZAKE DE RECHTEN VAN HET KIND

a) Algemeen

Bij het beoordelen van de effectiviteit van de wetgevende initiatieven inzake kindsoldaten, kom je onvermijdelijk uit bij het centrale knooppunt voor kinderrechten, namelijk het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK).⁹²

Het IVRK werd in 1989 voorgedragen door de Verenigde Naties. In 2004 hebben alle lidstaten van de VN het verdrag vervolgens geratificeerd met uitzondering van de Verenigde Staten en Somalië. Door deze globale ratificatie is het kinderrechtenverdrag het meest geratificeerde mensenrechtenverdrag in de geschiedenis van de Verenigde Naties.⁹³

b) De situatie van vrouwelijke kindsoldaten en de artikelen van het IVRK

Het verdrag strekt er toe de algemene situatie van kinderen en hun mensenrechten te verbeteren en te beschermen. Bij het overlopen van het verdrag komen er tevens enkele

⁹¹ M. VAN DER PLOEG, *De Geneefse Conventies en de oorlog in Afghanistan. Hoe is het gesteld met de hedendaagse toepasbaarheid van het humanitair oorlogsrecht?*, Masterscriptie Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief Universiteit Utrecht, 2011, 19.

⁹² Verdrag inzake de Rechten van het Kind van 20 november 1989, *United Nations Treaty Series*, vol. 1577, 3 [hierna: Verdrag inzake de Rechten van het Kind].

⁹³ T. BEGLEY, “The extraterritorial obligation to prevent the use of child soldiers”, *The American University International Law Review*, 2012, (613) 618-619 en A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) viii.

artikelen naar voor die specifiek gericht zijn op schendingen van mensenrechten waarvan meisjes over de hele wereld het slachtoffer zijn.⁹⁴

Het kinderrechtenverdrag opent met een uiterst algemene maar belangrijke definitie. Volgens Artikel 1 is een kind *“ieder mens jonger dan achttien jaar, tenzij volgens het op het kind van toepassing zijnde recht de meerderjarigheid eerder wordt bereikt.”*⁹⁵ In principe valt iedere persoon die de leeftijd van 18 jaar nog niet heeft bereikt onder de bescherming van dit internationale verdrag. Helaas trekt het IVRK deze bescherming niet op ieder vlak even vlot door, meer bepaald met betrekking tot de minimumleeftijd voor rekrutering van kinderen door gewapende troepen in artikel 38. Plots aanziet het kinderrechtenverdrag mensen met een leeftijd tussen de 15 en de 18 jaar niet meer als kinderen en kunnen deze weldegelijk worden ingelijfd.⁹⁶

Het derde artikel zegt dat bij het ondernemen van acties waarbij kinderen betrokken zijn *“de belangen van het kind de eerste overweging vormen.”*⁹⁷ Maar wat is er nu precies in het belang van het kind? Indien men kijkt naar de motieven van de kinderen om te besluiten tot een deelname aan de gevechten, blijkt dat deze keuze dikwijls wordt gemaakt om bescherming te genieten van de gewapende troepen. Zowel op politiek als economisch vlak is het aansluiten bij een (para-)militaire groep dikwijls het beste in tijden van conflict. Volgens Jo de Berry zou het immers paradoxaal zijn te vechten voor iets anders dan eigenbelang. Meer nog, volgens hem betreuren de mensen in conflictgebieden het feit dat ze hun kinderen de “bush” hebben ingestuurd, enkel en alleen maar indien ze verliezen.⁹⁸ Hier kan ik mij echter niet volledig bij aansluiten. Hoe kan men er nu van overtuigd zijn dat vechten, vermoorden, verminken enz. ooit in het belang is van het kind? Een politieke en economische stabiliteit verkrijgen is een ding maar dit weegt m.i. niet op tegen het levenslange trauma dat deze kinderen oplopen door deel te nemen aan de gevechten. Uit het artikel van de Berry blijkt daarenboven dat hij een uiterst gegenderde visie heeft omtrent kindsoldaten. Gedurende zijn hele pleidooi heeft hij het enkel over “boys” als mogelijke kindsoldaten, meisjes worden door hem helemaal vergeten.

⁹⁴A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) viii.

⁹⁵ Art 1 Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

⁹⁶ Zie ook de verdere bespreking van artikel 38 Verdrag inzake de Rechten van het Kind, *infra* p. 32-33; T. GREEN, “Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?”, *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 401; L. NAGLE, “Child Soldiers and the duty of nations to protect children from participation in armed conflict.”, *Cardozo Journal of International and Comparative law*, 2011, 19-20.

⁹⁷ Art. 3 Verdrag inzake de Rechten van het Kind en M. HACKENBERG, “Can the Optional Protocol for the Convention on the Rights of the Child Protect the Ugandan Child Solider?”, *Indiana International & Comparative Law Review*, Vol. 10, Issue 2, 2000, (417) 429.

⁹⁸ J. DE BERRY, “Child Soldiers and the Convention on the Rights of the Child”, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 2001, 92-105.

Het kinderrechtenverdrag verbiedt uitdrukkelijk seksueel geweld tegen kinderen in artikel 34 dat hen beschermt tegen “*alle vormen van seksuele exploitatie en seksueel misbruik*”. Alle staten zijn er toe gehouden de passende maatregelen te nemen teneinde te voorkomen dat: “*a) een kind ertoe wordt aangespoord of gedwongen deel te nemen aan onwettige seksuele activiteiten; b) kinderen worden geëxploiteerd in de prostitutie of andere onwettige seksuele praktijken;*”. In het verlengde hiervan beschermt artikel 35 IVRK kinderen tegen ontvoering en verkoop.

Het kinderrechtenverdrag hanteert in haar artikelen gender-neutrale bewoordingen als “kind” en “kinderen” overall waar dit mogelijk is en gebruikt steeds beide bezittelijke voornaamwoorden (“hem” en “haar”). In die zin zou je kunnen stellen dat het verdrag inherent feministisch is in haar taalgebruik aangezien er niet automatisch wordt van uitgegaan dat het mannelijke bezittelijke voornaamwoord volstaat om alle kinderen te beschermen.⁹⁹ De artikelen 34 en 35 kunnen desondanks gelezen worden als een specifieke beschermingsmaatregel voor meisjes aangezien zij meestal (maar niet exclusief) het slachtoffer zijn van seksueel geweld.¹⁰⁰

Het kinderrechtenverdrag bevat niet alleen artikelen die vooral tegemoetkomen aan de noden van meisjes die geconfronteerd worden met bepaalde gruwelijkheden, maar het richt zich ook specifiek tot kindsoldaten. Zoals reeds werd opgemerkt, verleent artikel 38 IVRK niet de adequate bescherming die kindsoldaten nodig hebben. De voor hen meest relevante paragrafen uit dit artikel luiden als volgt:

*“2. De Staten die partij zijn, nemen alle **uitvoerbare** maatregelen om te waarborgen dat personen jonger dan **vijftien jaar** niet **rechtstreeks** deelnemen aan vijandelijkheden.*

*3. De Staten die partij zijn, onthouden zich ervan personen jonger dan **vijftien jaar** in hun strijdkrachten op te nemen of in te lijven. Bij het opnemen of inlijven van personen die de leeftijd van vijftien jaar hebben bereikt, maar niet de leeftijd van achttien jaar, streven de Staten die partij zijn ernaar voorrang te geven aan diegenen die het oudste zijn.”*

Het kinderrechtenverdrag volgt de bewoordingen van de aanvullende protocollen bij de Conventies van Genève.¹⁰¹ Ook hier immers dienen de Staten enkel “uitvoerbare maatregelen” te nemen teneinde te voorkomen dat “*personen jonger dan 15 jaar niet rechtstreeks deelnemen aan de vijandelijkheden.*” Het eerste aanvullend protocol bij de conventies van Genève gebruikt een nagenoeg exacte bewoording. Het enige verschil is dat het kinderrechtenverdrag van de “*Staten*

⁹⁹ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) viii.

¹⁰⁰ J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 230.

¹⁰¹ Aanvullend Protocol bij de Conventies van Genève van 12 augustus 1949 inzake de bescherming van de slachtoffers van internationale gewapende conflicten (Protocol I) van 8 juni 1977, *United Nations Treaty Series*, vol. 1125, 3.

die partij zijn” eist dat ze hiertoe alle uitvoerbare maatregelen nemen, terwijl het protocol dit eist van de “*partijen die betrokken zijn bij het conflict*”.¹⁰²

De derde paragraaf van artikel 38 is opnieuw gespiegeld aan artikel 77(2) van het eerste protocol bij de Conventies van Genève.¹⁰³ Indien er kinderen worden gerekruteerd met een leeftijd tussen de 15 en de 18 jaar dient ook volgens het kinderrechtenverdrag voorrang geschonken te worden aan de oudsten onder hen. Door het invoeren van deze regel biedt artikel 38 IVRK tevens een beperkte bescherming aan kinderen die betrokken zijn bij gewapende conflicten.¹⁰⁴

Artikel 39 legt de Staten bovendien op “*alle passende maatregelen te nemen ter bevordering van het lichamelijk en geestelijk herstel en de herintegratie in de maatschappij*”.

c) De zwakheden van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind

Al deze artikelen zouden in theorie de meisjes moeten beschermen tegen ontvoering en rekrutering als kindsoldaat. Zowel seksuele exploitatie als het rekruteren van kinderen onder de 15 jaar is immers verboden door het verdrag. Toch toont het IVRK een aantal zwakheden. Het meest flagrante bewijs hiervan is dat, ondanks de wereldwijde ratificatie van het kinderrechtenverdrag, het aantal kinderen dat ontvoerd of ingelijfd wordt als soldaat ieder jaar groeit. Dit kan voor een deel verklaard worden door het feit dat enkel de staten die het verdrag hebben geratificeerd, hierdoor gebonden zijn en niet de non-statelijke actoren die binnen deze staten oorlog voeren. Guerrilla strijders, paramilitaire organisaties en andere rebellengroepen zijn niet juridisch gebonden terwijl net deze groepen grotendeels verantwoordelijk zijn voor de rekrutering van kindsoldaten.¹⁰⁵ Uiteraard kan de oorzaak van dit probleem niet volledig bij het IVRK worden gelegd aangezien het de opdracht is van de staten zelf, die weldegelijk het verdrag hebben geratificeerd, om de naleving er van te garanderen.

Een ander groot minpunt dat de impact van het verdrag ondermijnt, is de afwezigheid van doeltreffende afdwingingsmechanismen. Het toezicht wordt immers gehouden door een VN Comité dat rapporten controleert, opgesteld door de Staten op basis van gegevens omtrent

¹⁰² J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 230. en Aanvullend Protocol bij de Conventies van Genève van 12 augustus 1949 inzake de bescherming van de slachtoffers van internationale gewapende conflicten (Protocol I) van 8 juni 1977, *United Nations Treaty Series*, vol. 1125, 3.

¹⁰³ Art. 77(2) Aanvullend Protocol bij de Conventies van Genève van 12 augustus 1949 inzake de bescherming van de slachtoffers van internationale gewapende conflicten (Protocol I) van 8 juni 1977, *United Nations Treaty Series*, vol. 1125, 3.

¹⁰⁴ Art. 38 Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

¹⁰⁵ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) ix.

schendingen van kinderrechten die zij zelf hebben vergaard. Het behoeft geen ellenlange uitleg om vast te stellen dat “self-governance” niet echt effectief is op het gebied van mensenrechten. Staten zullen er immers alles aan doen om eventuele schendingen van mensenrechten van hunnentwege te verdoezelen.¹⁰⁶ Indien het Comité schendingen vaststelt, kan het daarenboven enkel aanbevelingen doen en is het niet gemachtigd de overtredende Staten te bestraffen.¹⁰⁷ Dit maakt het voor het Comité onmogelijk een afschrikkende functie uit te oefenen.

d) Besluit

Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind beschermt zowel jongens als meisjes op uiteenlopende manieren, waaronder de bescherming tegen seksuele exploitatie (artikelen 34 en 35) en de specifieke bescherming tegen het inlijven en rekruteren van kinderen onder de 15 door (para-)militaire groeperingen.

Het IVRK spreekt zichzelf echter nu en dan tegen.¹⁰⁸ Het hele opzet van het verdrag is immers het beschermen van kinderen en het begint dan ook met het definiëren van het begrip “kind” als iedere persoon die de leeftijd van 18 jaar nog niet heeft bereikt. Helaas slaagt het verdrag er niet in ieder kind onder de 18 weg te houden van een actieve deelname aan de conflicten. Het IVRK plaatst kinderen tussen de 15 en de 18 in een grijze zone wat betreft bescherming en regulering. Daarnaast slaagt het verdrag er tevens niet in de indirecte deelname van kinderen (en deze zijn meestal meisjes) in vijandelijkheden te beschermen aangezien artikel 38 zich enkel richt op een directe deelname.¹⁰⁹

Maar ondanks deze zwakheden betekent het IVRK een grote vooruitgang in de wereld van de kinderrechten. Volgens Leibig biedt het verdrag “*the most reasonable and realistic method of providing more substantial international protection for girl child soldiers*”. Het ware volgens haar nog beter geweest indien er in het verdrag een artikel was opgenomen omtrent het gebruik van verkrachting en seksueel geweld als intimidatiemiddel bij de ontvoering en rekrutering van vrouwelijke kindsoldaten en dit tot een schending van mensenrechten te maken.¹¹⁰

¹⁰⁶ Vandaar het belang van rapporten opgesteld door onafhankelijke NGO's die entiteiten zoals de Verenigde Naties op een objectieve manier op de hoogte stellen van de werkelijke mensenrechtelijke situatie.

¹⁰⁷ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) ix.

¹⁰⁸ T. GREEN, “Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?”, *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 401.

¹⁰⁹ *Ibid.* en J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 231.

¹¹⁰ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) ix.

Kortom, het Verdrag inzake de Rechten van het Kind is een uiterst belangrijke verwezenlijking inzake de internationale bescherming van kinderrechten maar, zoals veel juridische instrumenten, vertoont het hier en daar wat leemten.

4.2.3. DE OPTIONELE PROTOCOLLEN BIJ HET VERDRAG INZAKE DE RECHTEN VAN HET KIND

Net zoals de vier Conventies van Genève een lege doos vormen zonder hun aanvullende protocollen, slaagt ook het Verdrag inzake de Rechten van het Kind er niet in om ten volle tegemoet te komen aan de problemen die mogelijks kunnen rijzen indien kinderen worden ingeschakeld, zij het direct of indirect, in gewapende conflicten. Met dit falen in het achterhoofd, stelde de Verenigde Naties twee aanvullende protocollen bij het IVRK voor, beiden in het jaar 2000.¹¹¹

Het eerste protocol focust zich op de betrokkenheid van kinderen in gewapende conflicten terwijl het tweede de strijd wil aangaan met het verkopen van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie.¹¹²

Zowel Abigail Leibig als Jordan Gilbertson leggen de nadruk op het feit dat de opsplitsing van de bescherming van kinderen in de protocollen, nl. in bescherming tegen deelname aan gewapende conflicten en bescherming tegen seksuele uitbuiting en geweld, een onderverdeling uitmaakt op basis van gender.¹¹³ Zoals A. Leibig treffend zegt: “ ... *the two protocols also offer a further illustration of the gendered understanding of children’s rights.*”¹¹⁴

Aangezien het hier echter om “optionele” protocollen gaat, is niet ieder lid van de Verenigde Naties door deze aanvullingen gebonden.¹¹⁵ De mogelijkheid om daarenboven reservaties te maken zorgt er voor dat de optionele protocollen veel aan kracht kunnen verliezen.

¹¹¹ J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 231.

¹¹² Facultatief Protocol bij het Verdrag inzake de rechten van het kind inzake de betrokkenheid van kinderen bij gewapende conflicten (protocol I) (25 mei 2000), *UN Doc. A/RES/54/263(2000)* en Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie bij het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (protocol II) (25 mei 2000), *UN Doc. A/RES/54/263 (2000)*.

¹¹³ J. GILBERTSON, “*Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?*”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 231 en A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) x.

¹¹⁴ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) x.

¹¹⁵ Voor een weergave van ondertekening en ratificatie zie http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11-b&chapter=4&lang=en voor het eerste protocol en http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11-c&chapter=4&lang=en voor het tweede protocol. (beiden laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

a) Optioneel protocol inzake de betrokkenheid van kinderen bij gewapende conflicten

Het eerste protocol werd op de dag van vandaag door 142 landen geratificeerd, waaronder ook de Verenigde Staten.¹¹⁶

Artikel 1 van het eerste optionele protocol luidt:

*De Staten die Partij zijn, nemen alle uitvoerbare maatregelen om te waarborgen dat leden van hun strijdkrachten die de leeftijd van 18 jaar nog niet hebben bereikt niet **rechtstreeks** deelnemen aan vijandelijkheden¹¹⁷.*

Het eerste protocol verhoogt aldus de minimumleeftijd voor een rechtstreekse deelname aan de gevechten van 15 naar 18 jaar.¹¹⁸ Zo tracht het protocol de kinderen die zich onder het IVRK in een grijze zone bevonden, een duidelijke bescherming te bieden. Helaas zijn er bij dit eerste artikel een drietal negatieve bemerkingen te maken;

De bewoordingen van het artikel zijn vooreerst heel gelijklopend met die van artikel 38 IVRK. In die zin dat ook hier slechts “uitvoerbare” maatregelen dienen genomen te worden opdat kinderen onder de 18 niet rechtsreeks zouden deelnemen aan de vijandelijkheden.¹¹⁹

Een tweede minpunt is dat dit protocol geen aandacht besteedt aan de vreselijk benarde toestand, of zelfs het loutere bestaan, van vrouwelijke kindsoldaten. Door enkel te focussen op kindsoldaten die op een directe manier deelnemen aan de gevechten¹²⁰ negeert het protocol de realiteit van vrouwelijke kindsoldaten. Deze laatsten worden immers minder ingezet aan de frontlinies maar des te meer worden ze gedwongen “achter de schermen” te werken en op die manier de soldaten en commandanten “ten dienste te staan”. Hierdoor versterkt het optioneel protocol de mannelijke definitie van kindsoldaten.¹²¹

Tot slot een derde negatieve opmerking. Uit de lezing van het eerste artikel van het eerste protocol blijkt dat het an sich geen probleem maakt van het feit dat kinderen überhaupt deel

¹¹⁶ T. BEGLEY, “The extraterritorial obligation to prevent the use of child soldiers”, *The American University International Law Review*, 2012, (613) 619.

¹¹⁷ Art. 1 Facultatief Protocol bij het Verdrag inzake de rechten van het kind inzake de betrokkenheid van kinderen bij gewapende conflicten (protocol I).

¹¹⁸ Zie ook: ROSEN, D., “Who is a Child? The legal conundrum of child soldiers”, *Connecticut Journal of International Law*, 2010, (81) 96-99.

¹¹⁹ P. KONGE, “International Crimes & Child Soldiers”, *Southwestern Journal of International Law*, 2010, (41) 58 en J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 232.

¹²⁰ Zie ook: T. GREEN, “Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?”, *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 407-408.

¹²¹ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) x.

uitmaken van strijdkrachten. Het artikel spreekt immers over “*leden van hun strijdkrachten die de leeftijd van 18 jaar nog niet hebben bereikt*”. Met andere woorden: kinderen onder de 18 mogen deel uitmaken van de strijdkrachten zolang zo niet rechtstreeks worden ingezet. Het behoeft geen ellenlang betoog dat dit desastreuze gevolgen heeft voor vrouwelijke kindsoldaten die, zoals in bovenstaande alinea reeds opgemerkt, meestal hoofdzakelijk, doch niet exclusief, op een onrechtstreekse manier deelnemen aan gevechten. Vrouwelijke kindsoldaten kunnen dus zo goed als niet terugvallen op dit protocol.

Sandrine Valentine suggereerde dat aangezien de definitie van een kindsoldaat niet vermeld is in het protocol, de definitie uitgebreid kan worden opdat kinderen die niet deelnemen aan de gevechten ook als kindsoldaten beschouwd zouden worden.¹²² Leibig stipuleert dat dergelijke analyse van het protocol voornamelijk afhangt van wat de internationale gemeenschap begrijpt onder het begrip “kindsoldaten”. Zolang het dominante beeld van kindsoldaten bestaat uit een jongetje dat een wapen in de aanslag heeft, zal het optionele protocol nooit enige bescherming bieden aan de kinderen die achter de frontlinies worden ingezet.¹²³

Concluderend kunnen we stellen dat het eerste aanvullende protocol bij het Verdrag inzake de Rechten van het Kind vooral heeft bijgedragen tot het verhogen van de minimumleeftijd voor rekrutering. Zo komt het protocol enigszins tegemoet aan de overtuiging dat het ‘belang van het kind’ het meest zwaar moet doorwegen in alle acties die ondernomen worden met betrekking tot kinderen. Ondanks de verhoging van de minimumleeftijd, slaagt het protocol er echter niet in tegemoet te komen aan de specifieke situatie van vrouwelijke kindsoldaten. De hoofdzakelijk indirecte betrokkenheid van deze laatsten valt immers buiten de bescherming van het eerste protocol.¹²⁴

b) Optioneel protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie

Het tweede protocol verbiedt de verkoop van kinderen alsook het gebruik van kinderen voor prostitutie en pornografie. In tegenstelling tot het eerste protocol hanteert het tweede weldegelijk definities en dit in artikel 2:

¹²² S. VALENTINE, “Symposium: Global Human Rights: Panel Remarks: Trafficking of Child Soldiers: Expanding the United Nations Convention on the Rights of the Child and its Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict”, *New England Journal of International & Comparative Law*, 2003, 115.

¹²³ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) x.

¹²⁴ J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 232.

“ **Verkoop van kinderen** is iedere handeling of transactie waarbij een kind wordt overgedragen door een persoon of groep personen aan een andere persoon of groep personen tegen betaling of een andere vorm van vergoeding.

· **Kinderprostitutie** is het gebruik van een kind bij seksuele handelingen tegen betaling of een andere vorm van vergoeding.

· **Kinderpornografie** is elke afbeelding, op welke wijze dan ook, van een kind dat betrokken is bij, werkelijke of gesimuleerde, expliciete seksuele gedragingen of elke afbeelding van het geslachtsorgaan van een kind voor primair seksuele doeleinden.”¹²⁵

Hoewel het protocol erkent dat vooral meisjes kwetsbaar zijn om het slachtoffer te worden van seksuele uitbuiting, blijkt uit bovenstaande definities dat vrouwelijke kindsoldaten uitgesloten worden. Het protocol verbiedt de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie maar vrouwelijke kindsoldaten passen niet in deze categorieën. In de meeste gevallen worden ze immers niet verkocht maar ontvoerd, het zijn ook geen prostituees want ze krijgen geen materiële goederen in ruil voor hun seksuele diensten en kinderpornografie is al helemaal niet aan de orde.¹²⁶

Dit protocol is opnieuw een voorbeeld van het falen van de internationale gemeenschap om een juridisch mechanisme te creëren dat in staat is vrouwelijke kindsoldaten te beschermen. Om vrouwelijke kindsoldaten ten volle te kunnen beschermen door middel van internationaal recht, moet hun gruwelijke situatie op een duidelijke manier worden benaderd en uitdrukkelijk vermeld staan in de tekst van het internationaal document.¹²⁷

c) Besluit

Beide protocollen verbeteren de beschermingskracht van het IVRK maar slagen er niet in om vrouwelijke kindsoldaten een adequate bescherming te bieden. Het eerste aanvullend protocol focust immers op het rechtstreeks inzetten van kinderen aan de frontlinie terwijl uit de definities van het tweede aanvullend protocol duidelijk blijkt dat deze geen betrekking hebben op de specifieke situatie van vrouwelijke kindsoldaten.

Daarnaast gaat het hier slechts om optionele protocollen waartoe de staten toetreden louter en alleen indien ze hiertoe bereid zijn. Daarenboven kunnen de staten die besluiten toe te treden

¹²⁵ Art. 2 Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie bij het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (protocol II).

¹²⁶ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) xi.

¹²⁷ *Ibid.*

alsnog reservaties aannemen. Tot slot zorgt ook de afwezigheid van een adequaat toezichtsmechanisme er voor dat hun beschermingskracht nog meer afneemt.¹²⁸

4.2.4. VERDRAG INZAKE DE UITBANNING VAN ALLE VORMEN VAN DISCRIMINATIE VAN VROUWEN

a) Algemeen

Het verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen¹²⁹ (CEDAW of VN-Vrouwenverdrag) werd in 1979 aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Bestaande uit een preambule en 30 artikels, maakt het verdrag duidelijk wat er moet begrepen worden onder discriminatie tegen vrouwen en stelt het een agenda op inzake nationale actie om zo een einde te maken aan deze vorm van discriminatie.¹³⁰ Het Vrouwenverdrag beschermt vrouwenrechten en is er bijgevolg ook toe in staat meisjes te beschermen en op te komen voor hun rechten, weliswaar op een afgeleide manier.¹³¹

Voor het doel van deze thesis, nl. het onderzoeken van de effectiviteit van de huidige (internationale) wetgevende initiatieven inzake de bescherming van vrouwelijke kindsoldaten, zijn 2 artikels uit het VN-Vrouwenverdrag van belang, m.n. de artikelen 14 en 16. In wat volgt zal hier dan ook nader op ingegaan worden.

b) Artikels 14 en 16 van het VN-Vrouwenverdrag

Artikel 14 van het Verdrag is er op gericht “*to eliminate discrimination against women in rural areas*”.¹³² Aangezien vrouwelijk kindsoldaten voornamelijk van op het platteland komen, kan door de bestrijding van discriminatie tegen vrouwen op het platteland de sociale en economische positie van jonge vrouwen en meisjes verbeterd worden. Bijgevolg zullen deze er toe in staat zijn zichzelf te beschermen tegen de dreigende ontvoeringen en gedwongen inlijvingen. Meisjes bekleden immers meestal de laagste posities in een patriarchale samenleving en vormen bijgevolg de gemakkelijkste doelwitten voor degenen die op zoek zijn naar

¹²⁸ M. HACKENBERG, “Can the Optional Protocol for the Convention on the Rights of the Child Protect the Ugandan Child Soldier?”, *Indiana International & Comparative Law Review*, Vol. 10, Issue 2, 2000, (417) 445.

¹²⁹ Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen van 18 december 1979, 1249 *United Nations Treaty Series*, vol. 1249, 13. [Hierna: CEDAW] Voor een overzicht per land van de gemaakte voorbehouden zie: www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reservations-country.htm. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

¹³⁰ X., *Overview of the Convention*, www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

¹³¹ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) xi. Meisjes behoren in feite tot een bijzondere categorie; ze zijn niet zomaar kinderen maar ze zijn ook nog geen vrouwen.

¹³² Art. 14 (2) CEDAW.

slachtoffers om uit te buiten. Indien meisjes in staat waren een hogere status te verwerven door middel van onderwijs en andere juridische rechten, zouden ze zich in een betere positie bevinden om zichzelf te beschermen tegen uitbuiters.¹³³ In die zin kan de verplichting die artikel 14 CEDAW staten oplegt tegemoet komen aan deze nood.

Artikel 16 van het VN-Vrouwenverdrag geeft vrouwen het recht om in vrijheid een echtgenoot te kiezen en alleen met vrije en volledige toestemming een huwelijk aan te gaan.¹³⁴ Daarnaast verbiedt het artikel kind-huwelijken door te stellen dat *“the betrothal and the marriage of a child shall have no legal effect, and all necessary action, including legislation, shall be taken to specify a minimum age for marriage and to make the registration of marriages in an official registry compulsory”*.¹³⁵ In theorie hebben de ondertekenende staten dus de juridische verplichting om de zogenaamde “forced marriages”¹³⁶ tussen bevelhebbers en vrouwelijke kindsoldaten te voorkomen. Helaas staat de realiteit dit in de weg. In de meeste Afrikaanse landen waarin het gebruik van (vrouwelijke) kindsoldaten voorkomt, is het geen sinecure om geboorteakten te consulteren en aldus de leeftijd van de betrokkenen te bepalen. Daarnaast is er een schaarste aan staatsmiddelen en is het leger niet in staat de bevolking te beschermen. In dergelijke situatie lijkt het er sterk op dat de registratieverplichting zal worden genegeerd.¹³⁷ Dit alles heeft tot gevolg dat deze voorziening dode letter blijft en er vooral door middel van internationale veroordelingen een einde aan deze praktijk zal gesteld moeten worden.¹³⁸

Daarenboven werden met betrekking tot artikel 16 CEDAW uiterst veel voorbehouden opgetekend¹³⁹ en dit ontging ook het Comité niet: *“... article 16 is considered by the Committee to be a core provision of the Convention. Although some States parties have withdrawn reservations to this article, the Committee is particularly concerned at the number and extent of reservations entered to those articles.”*¹⁴⁰ Het behoeft geen ellenlang betoog dat een dergelijke hoeveelheid aan voorbehouden de impact van het artikel serieus ondermijnt. Artikel 16 CEDAW biedt theoretisch gezien wel een afdoende bescherming maar door de praktische toepassing (zoals in de vorige alinea reeds werd aangehaald) ervan en de vele voorbehouden verliest het artikel een groot deel van haar beschermingskracht. Er dient echter wel te worden opgemerkt dat het

¹³³ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) xi.

¹³⁴ Art. 16(1)(b) CEDAW.

¹³⁵ Art. 16(2) CEDAW.

¹³⁶ Zie hiervoor *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu* (AFRC-zaak), *infra* p. 90-100.

¹³⁷ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) xii.

¹³⁸ Hiervoor verwijs ik opnieuw naar de zaak *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu*, *infra* p. 90-100.

¹³⁹ Voor een overzicht per land verwijs ik naar: www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reservations-country.htm. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

¹⁴⁰ X., *Reservations to CEDAW*, www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reservations.htm. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

voornamelijk Noord-Afrikaanse landen en landen uit het Midden-Oosten zijn die dergelijke voorbehouden hebben laten optekenen en dit omwille van godsdienstige redenen. Landen zoals Sierra Leone, Oeganda, Rwanda, ... waar het grootste aantal kindsoldaten voorkomt, hebben met betrekking tot deze artikelen geen enkel bezwaar gemaakt. Uit het CEDAW-rapport betreffende de situatie in Sierra Leone blijkt bijvoorbeeld duidelijk dat er met betrekking tot art. 16 CEDAW weldegelijk vooruitgang is geboekt. Waar het immers vroeger niet belangrijk werd geacht of de vrouw al dan niet haar toestemming had verleend om een huwelijk aan te gaan, is deze toestemming nu juridisch noodzakelijk vooraleer er sprake kan zijn van een geldig huwelijk.¹⁴¹

c) Besluit

Het VN-Vrouwenverdrag is er op gericht, zoals de naam reeds doet vermoeden, de rechten van vrouwen te behartigen. Ook meisjes kunnen in dit verdrag hun heil vinden, zij het op een afgeleide manier. Meisjes zijn immers nog geen volwassen vrouwen en behoren bijgevolg tot een aparte categorie.

Het Verdrag biedt echter te weinig artikels aan die in staat zijn de situatie van vrouwelijke kindsoldaten te verbeteren. Meer dan een algemene bepaling omtrent het discriminatieverbod van vrouwen uit landelijke gebieden en een verbod op kind-huwelijken is er niet te vinden. Een adequate bescherming dienen we dus niet te zoeken in het VN-Vrouwenverdrag. Daarenboven zorgen de vele voorbehouden en het zwakke toezichtsmechanisme er voor dat de potentiële, theoretische beschermingskracht van deze artikelen serieus in kracht afneemt.

4.2.5. HET ROME STATUUT VAN HET INTERNATIONAAL STRAFHOF

a) Het Internationaal Strafhof

Vooraleer dieper in te gaan op het Rome Statuut van het Internationaal Strafhof is het aan te raden eerst wat toelichting te verlenen omtrent het Internationaal Strafhof zelf.

In Den Haag bevindt zich sinds 2002 het International Criminal Court (ICC) oftewel het Internationaal Strafhof. Het ICC, behelds door het Statuut van Rome, is het eerste permanente, op een verdrag gebaseerde internationaal strafhof dat is opgericht met het oog op het

¹⁴¹ CEDAW-rapport, Consideration of reports submitted by States parties under article 18 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women – Sierra Leone, 14 december 2006, 78, beschikbaar op: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/687/70/PDF/N0668770.pdf?OpenElement>. (laatst geraadpleegd op 10 maart 2014). Voor andere rapporten: www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reports.htm#o. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

beëindigen van de straffeloosheid in hoofde van degenen die zich schuldig maakten aan misdaden die door de internationale gemeenschap als uiterst ernstig worden beschouwd.¹⁴²

Het Internationaal Strafhof is een onafhankelijke internationale organisatie en maakt geen deel uit van de Verenigde Naties. Het onderhoudt met deze laatste wel een duurzame en coöperatieve relatie.¹⁴³

De internationale gemeenschap had reeds lange tijd de ambitie om een permanent internationaal Hof op te richten. In het licht hiervan werd in de 20ste eeuw een consensus bereikt omtrent de definities van genocide, misdaden tegen de mensheid en oorlogsmisdaden. In de jaren '90 van de vorige eeuw, na het einde van de Koude Oorlog, werden bijgevolg het Joegoslavië- en Rwanda-tribunaal opgericht, geheel in de geest van het besef dat straffeloosheid onaanvaardbaar is. Helaas had dit zijn tekortkomingen. Aangezien deze specifieke tribunalen immers werden opgericht met de intentie om enkel misdrijven te berechten die werden gepleegd in een bepaald tijds kader en gedurende een specifiek conflict, was de internationale gemeenschap het er over eens dat een onafhankelijk en permanent Strafhof nodig was.¹⁴⁴

Op 17 juli 1998 bereikte de internationale gemeenschap dan ook een ware mijlpaal in haar geschiedenis. 120 staten ondertekenden op die datum het Statuut van Rome, de juridische basis voor de oprichting van het Internationaal Strafhof in Den Haag, voorgedragen door de Verenigde Naties. Na ratificatie van het Statuut door 60 landen, trad het op 1 juli 2002 in werking.¹⁴⁵ Inmiddels hebben 122 landen, waaronder alle EU-lidstaten, het statuut geratificeerd of zijn anderszins tot het statuut toegetreden, waarmee zij "verdragsstaat" ("state party") van het Hof zijn geworden.¹⁴⁶

De jurisdictie van het Internationaal Strafhof is beperkt tot misdaden die door de gehele internationale gemeenschap als het meest erg worden beschouwd. Het gaat hier om de misdaden genocide, misdaden tegen de mensheid, oorlogsmisdaden en agressie.¹⁴⁷

¹⁴² X., *About the Court*, www.icc-cpi.int/en_menus/icc/about%20the%20court/Pages/about%20the%20court.aspx. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

¹⁴³ X., *Structure of the Court*, www.icc-cpi.int/en_menus/icc/structure%20of%20the%20court/Pages/structure%20of%20the%20court.aspx. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ X., *About the Court*, www.icc-cpi.int/en_menus/icc/about%20the%20court/Pages/about%20the%20court.aspx. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

¹⁴⁶ Voor een overzicht: <https://verdragenbank.overheid.nl/nl/Treaty/Details/008699>.

¹⁴⁷ Art. 5 Statuut van Rome van het Internationaal Strafhof (17 juli 1998), *UN Doc. A/CONF.183/9* (1998). [Hierna: Rome Statuut] Pas vanaf 2017 zal er officieel kunnen worden vervolgd op basis van de misdaad van agressie.

Het Internationaal Strafhof oefent zijn bevoegdheid helaas enkel uit over die staten die de rechtsmacht van het Hof hebben aanvaard en op wiens grondgebied de misdaden hebben plaatsgevonden of waarvan de dader de nationaliteit heeft.¹⁴⁸ Indien de gruwelijke misdaden uit artikel 5 van het Statuut plaats hebben gevonden op het grondgebied van een Staat die het Statuut van het Internationaal Strafhof niet heeft geratificeerd, zoals o.a. de Verenigde Staten, Rusland en Iran, of de dader heeft de nationaliteit van dergelijke niet-ratificerende Staat, kan het Strafhof zijn rechtsmacht dus niet uitoefenen. Bijgevolg bestaat de mogelijkheid dat de daders vrijuit gaan aangezien we volledig dienen te vertrouwen op de nationale juridische autoriteiten. De positieve kant van het verhaal is dat individuen die zich schuldig maken aan het rekruteren van kindsoldaten nu internationaal vervolgd kunnen worden. Met andere woorden: rebelligroepen – en dus niet enkel staten – die het inlijven van kindsoldaten op hun geweten hebben en veelal buiten het toepassingsgebied van internationale verdragen vallen, kunnen internationaal ter verantwoording worden geroepen door het ICC.¹⁴⁹

Het Strafhof is daarenboven in principe enkel bevoegd om te oordelen over deze misdaden indien ze gepleegd werden na de inwerkingtreding van het Statuut. Indien een staat besluit partij te worden bij het Statuut nadat deze reeds in werking is getreden, kan het Internationaal Strafhof zijn jurisdictie enkel uitoefenen met betrekking tot misdaden gepleegd na de inwerkingtreding van het Statuut, tenzij de betrokken staat een verklaring heeft afgelegd zoals vermeld onder artikel 12, paragraaf 3 van het Statuut.¹⁵⁰ Deze paragraaf luidt als volgt:

“If the acceptance of a State which is not a Party to this Statute is required under paragraph 2, that State may, by declaration lodged with the Registrar, accept the exercise of jurisdiction by the Court with respect to the crime in question. The accepting State shall cooperate with the Court without any delay or exception in accordance with Part 9.”¹⁵¹

b) Het Statuut van Rome

Het Rome Statuut van het Internationaal Strafhof¹⁵² (hierna: (Rome) Statuut) betekent een grote stap voorwaarts op het gebied van internationaal recht en op dat van kindsoldaten.¹⁵³ Het Statuut werd uitgevaardigd door de Verenigde Naties en aangenomen in 1998. Het vindt toepassing inzake *“the most serious crimes of concern to the international community as a whole”*.

¹⁴⁸ Art. 12 Rome Statuut.

¹⁴⁹ T. GREEN, “Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?”, *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 403.

¹⁵⁰ Art. 11 Rome Statuut.

¹⁵¹ Art. 12 Rome Statuut.

¹⁵² Statuut van Rome van het Internationaal Strafhof (17 juli 1998), *UN Doc. A/CONF.183/9* (1998).

¹⁵³ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) xiii.

Onder deze misdrijven wordt verstaan: genocide, misdaden tegen de mensheid, oorlogsmisdaden en het misdrijf van agressie.¹⁵⁴

Verscheidene artikelen van het Statuut betekenen een ware vooruitgang inzake de bescherming van vrouwelijke kindsoldaten. Helaas voldoen niet alle artikels aan deze vereiste. In wat volgt, neem ik de voor het doel van deze thesis voornaamste artikelen onder de loep en toets ze aan de beschermingsnoden van vrouwelijke kindsoldaten.

c) De artikelen 7 en 8 van het Rome Statuut

Artikel 7 van het Rome Statuut handelt over misdaden tegen de mensheid en geeft ons een opsomming van 11 daden die hier onder vallen indien ze “*committed as part of a widespread or systematic attack directed against any civilian population, with knowledge of the attack*”.¹⁵⁵

Sub-paragraaf (1)(g) beschouwt “*rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, enforced sterilization, or any other form of sexual violence of comparable gravity*”¹⁵⁶ als misdaden tegen de mensheid. Op het eerste zicht blijkt dat vrouwelijke kindsoldaten die het slachtoffer zijn van seksueel geweld op basis van dit artikel bescherming genieten. Dit is echter niet het geval en wel omwille van de eerste paragraaf van artikel 7. Seksueel geweld wordt immers enkel beschouwd als een misdaad tegen de mensheid indien het deel uitmaakt van een systematische aanval, gericht tegen de burgerbevolking en daar maken de vrouwelijke kindsoldaten geen deel van uit. Wanneer dergelijk geweld en exploitatie dus plaatsvindt op het moment waarop de meisjes burgers zijn, kunnen de daders terecht berecht worden voor hun misdaden op basis van dit artikel. Indien de meisjes echter reeds gerekruteerd zijn, al dan niet vrijwillig, op het ogenblik van de feiten, dan verliezen ze deze bescherming.¹⁵⁷

Artikel 8 van het Rome Statuut kan op dit gebied redding bieden. Dit artikel heeft betrekking op oorlogsmisdaden en geeft opnieuw een opsomming van daden die hier onder kunnen worden begrepen. De voor ons relevante paragrafen bevinden zich in artikel 8(2)(b).¹⁵⁸

De eerste is paragraaf xxii en zegt dat “*Committing rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, as defined in article 7, paragraph 2 (f), enforced sterilization, or any other form*

¹⁵⁴ Art. 5 Rome Statuut.

¹⁵⁵ Art. 7 Rome Statuut en J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 233.

¹⁵⁶ Art. 7(1) Rome Statuut.

¹⁵⁷ J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 234.

¹⁵⁸ Zie ook: T. GREEN, “Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?”, *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 403.

of sexual violence also constituting a grave breach of the Geneva Conventions;"¹⁵⁹ Op het eerste zicht sluit dit nauw aan bij de – voor kindsoldaten – inadequate bescherming van artikel 7 van het Statuut. Eén groot verschil zorgt er echter voor dat paragraaf xxii meer bescherming biedt aan meisjes die het slachtoffer zijn van seksueel geweld in oorlogstijden dan de Optionele Protocollen bij het IVRK en de Additionele Protocollen bij de Conventies van Genève. Artikel 8(2)(b)xxii van het Rome Statuut vereist immers niet dat de slachtoffers deel uit moeten maken van de burgerbevolking.¹⁶⁰

Paragraaf xxvi is specifiek gericht op kindsoldaten en zegt op zijn beurt dat "*conscripting or enlisting children under the age of fifteen years into the national armed forces or using them to participate actively in hostilities*" een oorlogsmisdaad uitmaakt.¹⁶¹ Helaas valt ook hier meteen op dat er wordt uitgegaan van een minimumleeftijd van 15 jaar vooraleer men actief mag deelnemen aan de gevechten. Op die manier slaagt ook het Rome Statuut er niet in de kinderen met een leeftijd tussen de 15 en de 18 jaar te beschermen. Daarenboven keren de kinderen die op een indirecte maar minstens even gruwelijke manier worden ingezet in de gevechten ook hier van een kale reis terug.¹⁶²

Artikel 8(2)(b) handelt over internationale conflicten. Vrouwelijke kindsoldaten worden echter ook, en vooral, ingezet in interne conflicten. Hiervoor dienen we bijgevolg te kijken naar artikel 8(2)(e). Dit artikel heeft immers betrekking op gewapende conflicten "*between governmental authorities and organized armed groups or between such groups*".¹⁶³

Artikel 8(2)(e)vi stelt dat verkrachting, seksuele slavernij en andere vormen van seksueel geweld begaan in niet-internationale conflicten beschouwd kunnen worden als oorlogsmisdaden en bijgevolg vervolgd kunnen worden voor het Internationaal Strafhof.¹⁶⁴ Merk op dat ook hier geen onderscheid wordt gemaakt tussen burgerslachtoffers en slachtoffers uit de vechtende troepen.

Daarnaast wordt door artikel 8(2)(e)vii het onder de wapenen roepen van kinderen onder de 15 jaar en het gebruik van kinderen om direct deel te nemen aan de vijandelijkheden verboden.¹⁶⁵ Ook komt hier dezelfde opmerking terug. De minimumleeftijd is opnieuw slechts 15 jaar

¹⁵⁹ Art. 8(2)(b)xxii Rome Statuut en C. BAILLIET, *Non-State Actors, Soft Law and Protective Regimes: From the Margin*, Cambridge University Press, 2012, 40.

¹⁶⁰ J. GILBERTSON, "Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?", *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 234.

¹⁶¹ Art. 8(2)(b)xxvi Rome Statuut.

¹⁶² J. GILBERTSON, "Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?", *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 234.

¹⁶³ *Ibid.* en artikel 8(2)(f) Rome Statuut.

¹⁶⁴ Art. 8(2)(e)vi Rome Statuut.

¹⁶⁵ Art. 8(2)(e)vii Rome Statuut.

waardoor wederom een grijze beschermingszone wordt gecreëerd voor kinderen tussen de 15 en de 18. Daarnaast worden enkel kinderen die op een directe manier deelnemen aan de gevechten beschermd en degenen die ingeschakeld worden voor een indirecte deelname, meestal meisjes, vallen opnieuw uit de boot der bescherming.

Deze artikelen bieden een mogelijkheid om degenen die verantwoordelijk zijn voor de oorlogsmisdaden en misdaden tegen de mensheid begaan tegen vrouwelijke kindsoldaten op het grondgebied van een staat die de rechtsmacht van het Hof heeft aanvaard of door een onderdaan van dergelijke staat, internationaal strafrechtelijk te vervolgen. Door seksueel geweld onlosmakelijk te verbinden met oorlog en geweld, geeft het Rome Statuut blijk van erkenning van de gruwelijke ervaringen van vrouwelijke kindsoldaten.¹⁶⁶ Helaas schiet het Statuut op dezelfde plaatsen tekort als zijn voorgangers. De minimumleeftijd blijft immers ontzettend laag en de indirecte deelname wordt niet in beschouwing genomen.

d) Besluit

Het Rome Statuut van het Internationaal Strafhof betekent ook op het gebied van kindsoldaten een significante sprong voorwaarts. Vooral artikelen 8(2)(b) en (e) komen tegemoet aan de nood van vrouwelijke kindsoldaten aan adequate bescherming inzake seksueel geweld. Het feit dat verkrachting en alle andere vormen van seksueel geweld en uitbuiting uitdrukkelijk worden gecriminaliseerd als zijnde misdaden tegen de mensheid of oorlogsmisdaden, vormt dan ook het sterkste aspect van het Rome Statuut.¹⁶⁷

Wat betreft de bescherming tegen deelname aan de vijandelijkheden, loopt echter ook het Rome Statuut in de val. Geen enkele voorziening in het Statuut criminaliseert immers het indirecte gebruik van kinderen in gewapende conflicten, hetgeen vooral de meisjes treft aangezien voornamelijk zij voor dergelijk gebruik ingeschakeld worden. Ook de vereiste minimumleeftijd laat te wensen over. Opnieuw wordt hier gekozen voor de grens van 15 jaar met als jammerlijk gevolg dat kinderen tussen de 15 en de 18 buiten de bescherming van het Rome Statuut vallen.¹⁶⁸

Laten we echter hopen, zoals Gilbertson het zo mooi formuleert, dat het Internationaal Strafhof alle gebruik van kinderen in gewapende conflicten, ongeacht of het nu gaat om een directe

¹⁶⁶ A. LEIBIG, "Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?", *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) xiii.

¹⁶⁷ J. GILBERTSON, "Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?", *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 235.

¹⁶⁸ T. GREEN, "Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?", *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 404 en J. GILBERTSON, "Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?", *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 235.

deelname of ondersteunende/indirecte rollen, aanziet als misdaden en deze bijgevolg vervolgt.¹⁶⁹

Met de zaak Thomas Lubanga Dyilo heeft het Strafhof reeds stappen ondernomen om kindsoldaten te beschermen door het gebruik van kinderen als soldaten en seksueel geweld streng te veroordelen.¹⁷⁰

4.2.6. STATUUT VAN HET BIJZONDER GERECHT VOOR SIERRA LEONE

a) Het Bijzonder Gerecht van Sierra Leone

Net zoals bij de analyse van het Rome Statuut van het Internationaal Strafhof, is het bij de bespreking van het Statuut van het Bijzonder Gerecht voor Sierra Leone opportuun om vooraf even stil te staan bij het ontstaan en de werking van dit Gerecht.

Het Bijzonder Gerecht voor Sierra Leone, ook wel het Sierra Leone-tribunaal genoemd, werd gezamenlijk opgericht door de regering van Sierra Leone en de Verenigde Naties¹⁷¹ in de schemering van de burgeroorlog die het land teisterde van 1991 tot 2002. Op 14 augustus 2000 werd door de VN-Veiligheidsraad het besluit genomen om dit tribunaal op te richten. De bilaterale overeenkomst tussen Sierra Leone en de VN voor de vorming van het tribunaal kwam tot stand op 16 januari 2002.¹⁷² De zetel van het tribunaal is gelegen in de hoofdstad van Sierra Leone, Freetown.¹⁷³

Op basis van het Statuut van het Sierra Leone-tribunaal, is deze laatste ertoe gemachtigd degenen te berechten die de grootste verantwoordelijkheid dragen voor zware schendingen van internationaal humanitair recht en de wetgeving van Sierra Leone op diens desbetreffende grondgebied sinds 30 november 1996.¹⁷⁴

Het Sierra Leone-tribunaal is het eerste internationaal tribunaal dat zetelt in het bewuste land zelf. Daarnaast is het tevens het eerste met een gemengde samenstelling qua rechters: er zetelen

¹⁶⁹ J. GILBERTSON, "Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?", *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 235.

¹⁷⁰ *Infra* p. 80-87.

¹⁷¹ X., *About the Special Court for Sierra Leone*, www.sc-sl.org/ABOUT/tabid/70/Default.aspx. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

¹⁷² E. KIRS, "Problems related to the establishment and relation of the Special Court and the Truth and Reconciliation Commission for Sierra Leone", *Miskolc Journal of International Law*, Vol. 3 Nr. 2, 2006, (41) 43 en A. MITCHELL, "Sierra Leone: The Road to Childhood Ruination through Forced Recruitment of Child Soldiers and the World's Failure to Act", *Regent Journal of International Law*, 2003-2004, (81) 104.

¹⁷³ E. KEPPLER, *Sierra Leone, Bringing Justice: The Special Court for Sierra Leone : Accomplishments, Shortcomings, and Needed Support*, Human Rights Watch, 2004, vol. 16, no. 8, 2.

¹⁷⁴ X., *About the Special Court for Sierra Leone*, www.sc-sl.org/ABOUT/tabid/70/Default.aspx. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014) en I. MARCHUK, "Confronting Blood Diamonds in Sierra Leone: The trial of Charles Taylor", *Yale Journal of International Affairs*, 2009, 91-93.

zowel internationale rechters als rechters uit Sierra Leone. De reeds opgedane ervaring met het Joegoslavië-tribunaal en het Rwanda-tribunaal zorgde er voor dat voor deze samenstelling werd geopteerd. Het bleek immers dat er diverse bezwaren rezen indien de verdachten uitsluitend door buitenlandse rechters werden berecht, die als het ware veraf stonden van het hele gebeuren.¹⁷⁵

De dag van vandaag zijn de processen van 3 voormalige leiders van de Armed Forces Revolutionary Council (AFRC), van 2 leden van de Civil Defence Forces (CDF) en van 3 voormalige leiders van de Revolutionary United Front (RUF) reeds afgerond, hoger beroep meegerekend. Het proces van de voormalige president van Liberia, Charles Taylor werd recent, nl. op 26 september 2013 bevestigd in hoger beroep.¹⁷⁶ Vanaf 1 januari 2014 werd het Bijzonder Gerecht voor Sierra Leone opgevolgd door het “Residual Special Court for Sierra Leone”. Dit “residuaire” Hof zal zich bezighouden met zaken die voortvloeien uit de lopende juridische verplichtingen van de rechtbank waaronder de herziening van de aanvragen van veroordeelden voor vervroegde vrijlating of de rechterlijke toetsing van hun overtuigingen.¹⁷⁷

b) Algemeen

Het Bijzonder Gerecht voor Sierra Leone (of Sierra Leone Tribunaal) werd, zoals reeds vermeld, opgericht in 2000 door middel van een overeenkomst tussen de regering van Sierra Leone en de Verenigde Naties als antwoord op de gruwelijke burgeroorlog die het land teisterde in de jaren '90 van de vorige eeuw.¹⁷⁸

Het Statuut van het Sierra Leone Tribunaal¹⁷⁹ volgt dezelfde redenering als in de reeds besproken documenten. Het verbiedt de inlijving van kinderen in gewapende troepen in een artikel en het beschermt kinderen tegen misbruik in een ander.¹⁸⁰

¹⁷⁵ C. MELRON, “Accountability for human rights abuses- The United Nation’s Special Court for Sierra Leone”, *Australian International Law Journal*, 2001, (159) 164-165.

¹⁷⁶ X., *About the Special Court for Sierra Leone*, www.sc-sl.org/ABOUT/tabid/70/Default.aspx. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

¹⁷⁷ X., *Sierra Leone: As Tribunal Closes, UN Chief Hails Achievements in Ensuring Accountability in Sierra Leone*, <http://sl.one.un.org/2013/12/31/as-tribunal-closes-un-chief-hails-achievements-in-ensuring-accountability-in-sierra-leone/> (laatst geraadpleegd op: 23 april 2014)

¹⁷⁸ J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 238 en voor het ontstaan van het tribunaal: V. CURRAN, “From Nuremberg to Freetown: Historical Antecedents of the Special Court for Sierra Leone”, 40-45 in C. JALLOH, *The Sierra Leone Special Court and its Legacy: The Impact for Africa and International Criminal Law*, Cambridge University Press, 2014, 784p.

¹⁷⁹ Statuut van het Bijzonder Gerecht voor Sierra Leone van 16 januari 2002, *United Nations Treaty Series*, vol. 2178, 145. [Hierna: Sierra Leone Statuut]

¹⁸⁰ J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 238.

c) De artikelen 4 en 5 van het Statuut van het Bijzonder Gerecht voor Sierra Leone en hun evaluatie

Artikel 4 van het Statuut geeft het Sierra Leone Tribunaal de bevoegdheid de personen die verantwoordelijk zijn voor “*conscripting or enlisting children under the age of 15 years into armed forces or groups or using them to participate actively in hostilities*”¹⁸¹ te vervolgen.

Artikel 5(a) van het Statuut¹⁸² focust zich specifiek op de situatie van meisjes in gewapende conflicten. Het maakt de vervolging mogelijk van iedere persoon die meisjes mishandelt in overtreding met de *Prevention of Cruelty to Children Act* van 1926 van Sierra Leone. Het gaat om misdaden met betrekking tot het misbruiken van meisjes onder de leeftijd van 13 jaar en tussen de leeftijd van 13 en 14. Ook het ontvoeren van meisjes voor “immorele doeleinden” kan tot vervolging voor het Tribunaal leiden.¹⁸³

Net zoals de reeds besproken juridische instrumenten, maar in tegenstelling tot het Afrikaans Charter inzake de Rechten van het Kind, is de minimum rekruteringsleeftijd vreselijk laag. Artikel 4 van het Statuut voert immers wederom de leeftijd van 15 jaar in als standaard. Daarnaast is het verschrikkelijk om op te merken dat meisjes enkel beschermd worden tegen misbruik indien ze zich onder een bepaalde leeftijd bevinden. Deze leeftijd komt daarenboven nog niet eens overeen met de minimum rekruteringsleeftijd van 15 jaar.¹⁸⁴

Een positief aspect van het Statuut is dat het de rekrutering van kinderen verbiedt *of* het gebruik van kindsoldaten als actieve deelnemers in gewapende conflicten. Deze “*of*” is heel belangrijk aangezien het ietwat meer bescherming biedt (althans indien het kind in kwestie de leeftijd van 15 jaar nog niet heeft bereikt). Het Tribunaal kan immers de verantwoordelijken voor het inlijven van kinderen in de vijandelijkheden vervolgen, ongeacht het feit of deze kinderen op een directe en actieve wijze deelnemen aan de gevechten.¹⁸⁵

Net zoals het Afrikaans Charter, faalt het Statuut van het Bijzonder Gerecht voor Sierra Leone om een vergaande bescherming te bieden aan kindsoldaten. Ook hier blijven de vrouwelijke kindsoldaten onzichtbaar en worden de meisjes enkel opgemerkt en beschermd indien ze worden gebruikt voor seks *of* aan de frontlinies.¹⁸⁶

¹⁸¹ Art. 4(c) Sierra Leone Statuut.

¹⁸² Art. 5(a) Sierra Leone Statuut.

¹⁸³ J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 238.

¹⁸⁴ *Ibid.*

¹⁸⁵ J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 239.

¹⁸⁶ *Ibid.*

4.2.7. HET IAO-VERDRAG NR. 182 BETREFFENDE HET VERBOD OP EN DE
ONMIDDELLIJKE ACTIE VOOR DE UITBANNING VAN DE ERGSTE VORMEN VAN
KINDERARBEID

a) Algemeen

Het Verdrag nr. 182 betreffende het verbod op en de onmiddellijke actie voor de uitbanning van de ergste vormen van kinderarbeid¹⁸⁷ is ontstaan in de schoot van de Internationale Arbeidsorganisatie in 1999. Het verdrag trad in werking op 19 november 2000 en zoals de naam reeds zelf zegt, heeft het tot doel alle mogelijke vormen van kinderarbeid uit de wereld te bannen.

b) Het IAO-Verdrag en kindsoldaten

Het IAO-Verdrag nr. 182 heeft een grote impact op de perceptie van het probleem omtrent kindsoldaten. Het definieert het fenomeen van kindsoldaten immers als een van de ergste vormen van kinderarbeid. Dit verdrag was het eerste, internationale juridische instrument dat kindsoldaat zijn juridisch erkende als een vorm van arbeid.¹⁸⁸

Artikel 3 van het IAO-Verdrag stipuleert dat:

“For the purposes of this Convention, the term the worst forms of child labour comprises:

*(a) all forms of slavery or practices similar to slavery, such as the sale and trafficking of children, debt bondage and serfdom and forced or compulsory labour, including forced or compulsory recruitment of children for use in armed conflict;”*¹⁸⁹

Om een einde te stellen aan deze zwaarste vorm van kinderarbeid wordt aan de Lidstaten gevraagd *“... design and implement programmes of action to eliminate as a priority the worst forms of child labour. Such programmes of action shall be designed and implemented in*

¹⁸⁷Verdrag nr. 182 van de Internationale Arbeidsorganisatie betreffende het verbod op en de onmiddellijke actie voor de uitbanning van de ergste vormen van kinderarbeid van 17 juni 1999, PB L 243 van 28 september 2000, 41.

¹⁸⁸ H. CULLEN, “Does the ILO have a distinctive role in the international legal protection of child soldiers?”, *Human Rights and International Legal discourse*, 2011, 63-64 ; A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) xiii en T. GREEN, “Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?”, *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 406.

¹⁸⁹ Art. 3 IAO-Verdrag nr. 182.

consultation with relevant government institutions and employers' and workers' organizations, taking into consideration the views of other concerned groups as appropriate."¹⁹⁰

Door het fenomeen van kindsoldaten te laten vallen onder de definitie van slavernij, maakt het IAO-Verdrag een de link tussen kindsoldaten en andere vormen van slavernij. Hoewel dit niet expliciet vermeld wordt in het verdrag, kan de inclusie van kindsoldaten onder het begrip van slavernij een middel bieden aan de internationale gemeenschap om het fenomeen van kindsoldaten te linken aan andere vormen van slavernij zoals de seksuele en huishoudelijke slavernij waarvan voornamelijk vrouwelijke kindsoldaten het slachtoffer zijn. Helaas gaat het IAO-verdrag niet zo ver.¹⁹¹

c) Besluit

Concluderend kunnen we stellen dat het IAO-Verdrag nr. 182 betreffende het verbod op en de onmiddellijke actie voor de uitbanning van de ergste vormen van kinderarbeid de eerste internationale erkenning biedt dat kindsoldaten het slachtoffer zijn van een van de ergste vormen van kinderarbeid. Het verdrag zet de lidstaten er bijgevolg toe aan om actieplannen op te stellen teneinde dit fenomeen te bannen.

Hoewel het IAO-Verdrag deze uiterst belangrijke erkenning op haar conto mag schrijven, gaat het niet ver genoeg om ook de specifieke situatie van vrouwelijke kindsoldaten in kaart te brengen.

4.3. REGIONAAL

4.3.1. HET AFRIKAANS CHARTER INZAKE DE RECHTEN VAN HET KIND

a) Algemeen

Het Afrikaans Charter inzake de rechten van het Kind¹⁹² is een regionaal verdrag dat door de lidstaten van de Afrikaanse Unie in 1990 werd aangenomen en in werking is getreden op 29 november 1999. Omwille van het regionale karakter beschikt dit Charter uiteraard niet over

¹⁹⁰ Art. 6 IAO-Verdrag nr. 182.

¹⁹¹ A. LEIBIG, "Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?", *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) xiv.

¹⁹² Afrikaans Handvest inzake de Rechten en het Welzijn van het Kind, 1990, *Organisation of African Unity* (nu: African Union), Doc. CAB/LEG/24.9/49. [Hierna: Afrikaans Handvest]

dezelfde hoeveelheid handtekeningen als de verschillende documenten van de Verenigde Naties. Het biedt daarentegen wel een zekere bescherming voor kindsoldaten.¹⁹³

De reden waarom ik in het licht van dit onderzoek het Afrikaans Charter onder de loep neem, is voor de hand liggend. Het probleem van (vrouwelijke) kindsoldaten situeert zich voornamelijk in Afrikaanse landen. Door het opstellen en ondertekenen van dergelijk verdrag tonen deze laatsten, naast de internationale wereld, dat ook zij zich bewust zijn van dit probleem en van de nood aan bescherming van kinderen. In wat volgt, zal ik me focussen op enkele bijzondere artikelen uit het Afrikaans Charter voor de Rechten van het Kind die van belang zijn voor vrouwelijke kindsoldaten.

b) De artikelen 22, 27 en 29 van het Afrikaans Charter voor de Rechten van het Kind en hun evaluatie

Artikel 22, paragraaf 2 van het Afrikaans Charter zegt dat:

“States Parties to the present Charter shall take all necessary measures to ensure that no child shall take a direct part in hostilities and refrain in particular, from recruiting any child.”¹⁹⁴

Eerst en vooral is het van belang om te weten wat het Charter begrijpt onder “kind”. Indien we artikel 2 van het Afrikaans Charter bekijken, blijkt dat iedere persoon onder de leeftijd van 18 jaar voor het doel van dit Charter als een kind wordt beschouwd.¹⁹⁵ Indien men deze minimumleeftijd vergelijkt met het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind blijkt al snel dat de beschermingsgraad van deze laatste zich aanzienlijk lager bevindt.¹⁹⁶ Het IVRK legt immers als minimumleeftijd 15 jaar op waardoor er een grijze zone ontstaat voor kinderen met een leeftijd tussen 15 en 18 jaar.¹⁹⁷ Ook de aanvullende protocollen bij de Conventies van Genève en het Rome Statuut van het Internationaal Strafhof bieden op dit vlak een veel lagere bescherming dan het Afrikaans Charter.¹⁹⁸

Daarnaast legt het Charter de staten die partij zijn bij het verdrag op om alle “noodzakelijke maatregelen” te nemen teneinde te voorkomen dat kinderen op een directe wijze deelnemen aan de conflicten. Deze vereiste weegt aanzienlijk zwaarder op de staten dan de eis om “mogelijke

¹⁹³ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) xiv.

¹⁹⁴ Art. 22(2) Afrikaans Handvest.

¹⁹⁵ Art. 2 Afrikaans Handvest.

¹⁹⁶ M. HACKENBERG, “Can the Optional Protocol for the Convention on the Rights of the Child Protect the Ugandan Child Soldier?”, *Indiana International & Comparative Law Review*, Vol. 10, Issue 2, 2000, (417) 430.

¹⁹⁷ *Supra*, p. 27 e.v. en T. GREEN, “Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?”, *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 405-406.

¹⁹⁸ *Supra*, respectievelijk p. 20-22 en p. 37-43.

/uitvoerbare maatregelen” te nemen zoals opgelegd door o.a. het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind.¹⁹⁹ Indien er vereist wordt om noodzakelijke maatregelen te nemen, dient de staat immers alles te doen wat nodig is om de situatie te corrigeren. Indien er slechts opgelegd wordt om alleen mogelijke maatregelen te nemen, moet de staat enkel doen wat mogelijk is binnen de bestaande staatsmiddelen. In de praktijk maakt dit verschil helaas niet veel uit maar in theorie rust er een zwaardere verantwoordelijkheid op een staat indien deze gevraagd wordt om noodzakelijke maatregelen te nemen.²⁰⁰

Aangezien dit onderzoek zich concentreert op de situatie van vrouwelijke kindsoldaten die voornamelijk, maar niet uitsluitend, op een indirecte wijze deelnemen aan de gevechten, dienen we tevens de artikelen 27 en 29 van het Afrikaans Charter er bij te nemen. Artikel 27 verbiedt seksuele uitbuiting (iets waar voornamelijk de meisjes in de troepen het slachtoffer zijn) terwijl artikel 29 de staten oproept om “passende” maatregelen te nemen om ontvoering, verkoop en handeldrijven in kinderen te voorkomen.²⁰¹

Helaas volstaan deze artikelen niet om tegemoet te komen aan de specifieke situatie van vrouwelijke kindsoldaten. Ondanks de vele vooruitgangen die het Afrikaans Charter voor de Rechten van het Kind boekt op het vlak van de bescherming van kindsoldaten, schiet ook dit Charter de meisjes onder hen te kort. Het Charter richt zich immers opnieuw enkel tot de directe deelname aan de vijandelijkheden. Meisjes die meevechten aan de frontlinie en aldus rechtstreeks deelnemen aan de gevechten kunnen bescherming genieten onder artikel 22 van het Charter. Het grootste deel van de meisjes speelt echter een indirecte en ondersteunende rol en krijgt bijgevolg geen bescherming onder artikel 22.²⁰²

Daarnaast slaagt het Charter er niet in de specifieke situatie van vrouwelijke kindsoldaten in kaart te brengen. Seksuele uitbuiting en mishandeling (belichaamd in artikel 27) worden er immers niet gekoppeld aan de artikelen met betrekking tot kindsoldaten. Hierdoor zit het charter volledig naast de kwestie.²⁰³ Het Charter beschermt kinderen tegen seksuele uitbuiting en tegen een directe deelname aan de conflicten. Door deze misdrijven echter niet aan elkaar te koppelen, ziet het Afrikaans Charter de realiteit niet onder ogen dat meisjes meevechten of op

¹⁹⁹ *Supra* p. 28.

²⁰⁰ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) xiv.

²⁰¹ Art. 27 en 29 Afrikaans Handvest.

²⁰² J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 237.

²⁰³ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) xiv.

een indirecte wijze deelnemen aan de gevechten en daarnaast tevens het slachtoffer zijn van seksueel geweld.²⁰⁴

Het feit dat het hier om een regionaal Charter gaat, op de dag van vandaag geratificeerd door slechts 47 van de 54 Afrikaanse landen, zorgt er voor dat de impact van het Charter gering is. Daarenboven zijn de rebellen- en andere groepen die gebruik maken van kindsoldaten niet gebonden door dit Charter.²⁰⁵

c) Besluit

Het Afrikaans Charter inzake de Rechten van het Kind biedt alle kinderen onder de leeftijd van 18 jaar bescherming tegen een directe deelname aan de gevechten. Enerzijds betekent dit een grote vooruitgang. De minimumleeftijd wordt immers opgetrokken van 15 naar 18 jaar. Anderzijds loopt het Afrikaans Charter in dezelfde val als de zo vele andere verdragen inzake de preventie van het gebruik van kindsoldaten. Het Charter focust immers wederom op de directe deelname aan de vijandelijkheden en verliest zo de vaak indirecte deelname van de vele vrouwelijke kindsoldaten uit het oog. Daarnaast laat het ook na een koppeling te maken tussen de artikelen omtrent het verbod op seksuele uitbuiting en die omtrent het gebruik van kindsoldaten. Op die manier schiet ook dit Charter de vrouwelijke kindsoldaten te kort.

Het feit dat het slechts om een regionaal verdrag gaat, vermindert daarenboven de impact er van. Slechts 47 Afrikaanse landen zijn er vandaag door gebonden. De Democratische Republiek Congo, Somalië en Zuid-Soedan zijn enkele voorbeelden van landen die nog niet gebonden zijn door dit Afrikaans Charter.²⁰⁶ Er kan echter opgeworpen worden dat de voornaamste landen die verantwoordelijk zijn voor het gebruik van kindsoldaten binnen interne conflicten er de dag van vandaag weldegelijk door gebonden zijn, zij het vrij recentelijk.

Samengevat neemt ook het Afrikaans Charter inzake de Rechten van Kind enkele stappen in de goede richting maar vrouwelijke kindsoldaten genieten ook hier geen adequate bescherming.

²⁰⁴ J. GILBERTSON, "Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?", *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 237.

²⁰⁵ J. GILBERTSON, "Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?", *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 238. En Afrikaans Unie, lijst van landen die hebben ondertekend en geratificeerd: African Union, "List of Countries which have signed, ratified/acceded to the African Charter on the Rights and Welfare of the Child", 2013, 2p., beschikbaar op: www.au.int/en/sites/default/files/Welfare%20of%20the%20Child_0.pdf (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014).

²⁰⁶ Zie: www.au.int/en/sites/default/files/Welfare%20of%20the%20Child_0.pdf. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014).

4.3.2. DE KAAPSTAD PRINCIPES

a) Algemeen

In 1997 ontwikkelden UNICEF en de NGO werkgroep inzake het Verdrag voor de Rechten van het Kind in het Zuid-Afrikaanse Kaapstad de zogenaamde “Capetown Principles and Best Practices”.²⁰⁷ Deze Principles waren het product van een symposium dat tot doel had een set van regels te ontwerpen die kinderen zouden beschermen en weghouden van rekrutering in gewapende conflicten en om hun demilitarisatie, demobilisatie en re-integratie (DDR) op gang te brengen. Hoewel hun voornaamste doel uit de verhoging van de minimumleeftijd in de internationale regelgeving bestond, betekenen de Kaapstad Principles vooral een vooruitgang met betrekking tot de definitie van het begrip “kindsoldaten”.²⁰⁸

b) Het begrip “kindsoldaten” in de Kaapstad Principles

Pagina 12 van de Kaapstad Principles geeft ons de tot nu toe meest brede definitie van “kindsoldaten”:²⁰⁹

“Child soldier’ in this document is any person under 18 years of age who is part of any kind of regular or irregular armed force or armed group in any capacity, including but not limited to cooks, porters, messengers and anyone accompanying such groups, other than family members. The definition includes girls recruited for sexual purposes and for forced marriage. It does not, therefore, only refer to a child who is carrying or has carried arms.”

Deze definitie erkent en vermeldt uitdrukkelijk, naast de verhoging van de minimumleeftijd tot 18 jaar, het seksuele geweld ten opzichte van meisjes als een vorm van het fenomeen van kindsoldaten. Daarnaast spreekt het de internationale opvatting tegen dat kindsoldaten steeds dragers zijn wapens.²¹⁰

Het is duidelijk dat deze omschrijving het grootste potentieel bezit om kinderen te beschermen in alle aspecten van gewapende conflicten. Daarnaast specificeert het de situatie van vrouwelijke kindsoldaten om hen als dusdanig een meer verregaande bescherming te bieden dan de reeds

²⁰⁷ UNICEF, Cape Town Principles and Best Practices; Aangenomen op het Symposium on the Prevention of Recruitment of Children into the Armed Forces and on Demobilization and Social Reintegration of Child Soldiers in Africa, 27-30 april 1997, 1, [http://www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles\(1\).pdf](http://www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles(1).pdf) (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014). [Hierna: Cape Town Principles]

²⁰⁸ L. NAGLE, “Child Soldiers and the duty of nations to protect children from participation in armed conflict.”, *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, 2011, 22-23 en J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 239.

²⁰⁹ p. 12 Cape Town Principles.

²¹⁰ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) xv.

bestaande internationale initiatieven en regelgeving. De definitie behelst alle mogelijke functies die kinderen in gewapende conflicten kunnen uitoefenen. Of het nu gaat om vechten aan de frontlinie of het vervullen van ondersteunende taken, alles wordt geadresseerd. Deze revolutionaire bescherming strekt zich uit zowel tot de vrouwelijke kindsoldaten die meestal een indirecte rol spelen in de vijandelijkheden als tot het onzichtbare en onbeschermd slachtoffer in deze hele tragedie, nl. de vrouwelijke kindsoldaten die gebruikt worden als sekstrofee.²¹¹

Helaas is er steeds een keerzijde aan de medaille. De Kaapstad Principles zijn immers slechts aanbevelingen voor de internationale gemeenschap en leggen geen juridische verplichtingen op. De Principles zijn daarenboven niet wijdverbreid aangenomen, getuige hiervan de grote hoeveelheid academische kritiek die is gewijd aan de ineffectiviteit van de huidige internationale regelgeving. Het steeds terugkerende falen van de internationale gemeenschap om kindsoldaten op een adequate manier te beschermen, zorgt er voor dat jongens en meisjes nog steeds gedoemd zijn deel uit te maken van de gruwelijkheden van gewapende conflicten.²¹²

c) Besluit

De Kaapstad Principles bieden een uiterst ruime bescherming aan alle kindsoldaten. Voor het eerst worden alle jongens en meisjes in alle mogelijke rollen die ze uitoefenen tijdens gewapende conflicten, beschouwd als kindsoldaten. Zowel de directe participatie aan de frontlinie als de indirecte en ondersteunende rollen die de kinderen vervullen, worden aanzien als deel uitmakend van het takenpakket van kindsoldaten. De meisjes krijgen daarenboven eindelijk de aandacht en de erkenning die ze verdienen dankzij een expliciete verwijzing naar hun situatie in de ruime definitie van het begrip “kindsoldaten”.

Het is echter niet allemaal rozengeur en maneschijn. Ondanks het ruime begrip en grote beschermingspotentieel van de Kaapstad Principles, blijven deze laatste helaas slechts aanbevelingen. De Principles leggen de internationale gemeenschap geen enkele juridische verplichting op en dienen puur als “inspiratiebron”. Uit de analyse van bovenstaande internationale initiatieven is daarenboven gebleken dat de internationale gemeenschap zo goed als geen rekening houdt met deze Principles. De minimumleeftijd inzake rekrutering blijft immers overwegend 15 jaar en de indirecte deelname aan vijandelijkheden geniet geen enkele

²¹¹ J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 239-240.

²¹² L. NAGLE, “Child Soldiers and the duty of nations to protect children from participation in armed conflict.”, *Cardozo Journal of International and Comparative law*, 2011, 23 en J. GILBERTSON, “Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 2008, (219) 240.

bescherming. Ook de specifieke situatie van vrouwelijke kindsoldaten wordt zo goed als nergens erkend, laat staan beschermd.

Kortom, de Kaapstad Principles gaan heel ver in hun bescherming van kindsoldaten maar aangezien de internationale gemeenschap deze Principles niet indachtig is, genieten ze amper een waarde. Ze tonen ons hoe het moet maar als de internationale gemeenschap zo hardleers is en de Principles niet consequent wil toepassen, vormen ook deze een lege doos.

4.3.3. DE MAPUTO VERKLARING INZAKE HET GEBRUIK VAN KINDSOLDATEN

a) Algemeen

Tijdens de Afrikaanse Conferentie inzake het Gebruik van Kindsoldaten, dat plaatsvond in Maputo (Mozambique) van 19-22 april 1999, werd de Maputo Verklaring inzake het Gebruik van Kindsoldaten opgesteld.²¹³

De partijen bij de conferentie erkenden de gruwelijke situatie van de meer dan 300 000 kindsoldaten. Ze waren vastbesloten een einde te maken aan het gebruik van kinderen onder de leeftijd van 18 jaar als soldaten, hetgeen bereikt moest worden met de aanneming van de Maputo Verklaring.²¹⁴

b) Analyse van de Maputo Verklaring

Vooreerst zweren de partijen bij de Maputo Verklaring plechtig dat het gebruik van kinderen onder de 18 jaar door elke gewapende kracht of groep onaanvaardbaar is, ook al beweert het kind in kwestie een vrijwilliger te zijn.²¹⁵ Daarnaast roepen ze alle Afrikaanse staten op om alle mogelijke maatregelen te nemen opdat geen enkel kind onder de leeftijd van 18 jaar deel zou nemen aan gewapende conflicten. Deze oproep wordt gevolgd door een waslijst aan te nemen maatregelen. In deze lijst vinden we dan ook de enige verwijzing naar vrouwelijke kindsoldaten van de Maputo Verklaring terug. De Afrikaanse staten worden immers aangemoedigd alle kinderen, zowel meisjes als jongens, die deel uitmaken van gewapende groepen te demobiliseren.²¹⁶

²¹³ Maputo Verklaring inzake het gebruik van Kinderen als Soldaten, aangenomen op de Afrikaanse Conferentie inzake het gebruik van kinderen als Soldaten, te Maputo, Mozambique van 19-22 April 1999, 22 april 1999, www.essex.ac.uk/armedcon/story_id/MAPUTO%20AFRICAN%20CONFERENCE%20ON%20THE%20USE%20OF%20CHILDREN%20AS%20SOLDIERS.pdf. (laatst geraadpleegd op 21 april 2014) [Hierna: Maputo Verklaring]

²¹⁴ p. 1 Maputo Verklaring.

²¹⁵ p. 2 (1) Maputo Verklaring.

²¹⁶ p. 2 (2) Maputo Verklaring.

De rest van de Maputo Verklaring bestaat uit nog meer oproepen, niet alleen aan de Afrikaanse staten maar ook aan o.a. de Verenigde Naties, alle regeringen buiten Afrika, de Organisatie voor Afrikaanse Eenheid, Via deze oproepen hopen ze andere staten en regeringen aan te zetten om o.a. het Optioneel Protocol bij het Verdrag voor de Rechten van het Kind inzake de betrokkenheid van kinderen bij gewapende conflicten aan te nemen, kinderen alternatieven aan te bieden zodat ze niet meer hoeven mee te vechten, ...²¹⁷ Kortom, er alles aan te doen om deze gruwelpraktijk de wereld uit te helpen.

De Maputo Verklaring is een van de vele regionale initiatieven om een einde te stellen aan het gebruik van kindsoldaten en kan om die reden alleen maar verwelkomd worden. Daarenboven streeft het naar een minimum rekruteringsleeftijd van 18 jaar, wat op zich al een grote vooruitgang betekent ten opzichte van andere regionale en internationale initiatieven. De Verklaring wil alle staten aanzetten om alles wat nodig is te doen (*to take all necessary measures*) zodat geen enkel kind onder de 18 nog deelneemt aan gewapende conflicten. In dit opzicht gaat de Verklaring dan ook verder dan pakweg het IVRK en haar protocollen die het enkel over “uitvoerbare maatregelen” hebben.²¹⁸

Naast al deze positieve aspecten zijn er helaas ook enkele negatieve punten. Ten eerste wijdt de Maputo Verklaring geen specifieke alinea aan de situatie van vrouwelijke kindsoldaten. Deze laatste worden terloops even genoemd tussen de lange opsomming van te nemen maatregelen. Ten tweede heeft de Maputo Verklaring amper een juridische waarde. Via de Verklaring kunnen de partijen immers enkel politieke druk uitoefenen bij andere staten om initiatieven te ondernemen teneinde het gebruik van kindsoldaten te bannen.

c) Besluit

De Maputo Verklaring betekent een welgekomen aanvulling bij de reeks regionale initiatieven die reeds genomen zijn met betrekking tot kindsoldaten. Het moedigt een minimumleeftijd aan van 18 jaar en betekent op dit vlak bijgevolg een vooruitgang ten overstaan van vele andere initiatieven. Helaas houdt de Verklaring zo goed als geen rekening met de bijzondere situatie van vrouwelijke kindsoldaten en moeten deze het stellen met een enkele vermelding. Daarnaast is de juridische waarde en bijgevolg de impact van de Maputo Verklaring niet groot waardoor de kindsoldaten er niet echt mee geholpen zijn.

²¹⁷ p. 2-3 Maputo Verklaring.

²¹⁸ *Supra*, p. 26 e.v.

Het loutere initiatief tot het opstellen van de Verklaring toont wel een bereidwilligheid van enkele Afrikaanse staten om de situatie van kindsoldaten aan te pakken en te elimineren en dit kunnen we alleen maar toejuichen.

4.3.4. DE PRINCIPES VAN PARIJS

a) Algemeen

Een decennium na de Kaapstad Principes werden in 2007, in de schoot van UNICEF, de Principes van Parijs (*Paris Principles*) geboren.²¹⁹ Voor deze globale herziening van de Kaapstad Principes zijn verschillende redenen te vinden. Eerst en vooral is er een steeds groter wordende erkenning van de verschillende dimensies van het gebruik van kindsoldaten. Daarnaast is ook duidelijk geworden dat het omgaan met het probleem van kindsoldaten en het aanpakken van de wortels er van met verschillende moeilijkheden kampt. Dit alles, samen met internationale veranderingen zoals de erkenning van het rekruteren van kinderen onder de 15 jaar door het Statuut van het Internationaal Strafhof als oorlogsmisdaad en de hieruit voortvloeiende rechtspraak, was de aanzet voor een broodnodige update van de Kaapstad Principes.²²⁰

In 2005 en 2006 ondernam UNICEF, ondersteund door verschillende regionale partners, een grondig herzieningsproces en dit leidde tot 2 documenten: *The Paris Commitments to Protect Children Unlawfully Recruited or Used by Armed Forces or Armed Groups* ("The Paris Commitments") en *The Principles and Guidelines on Children Associated with Armed Forces or Armed Groups* ("The Paris Principles"). Deze laatste bieden een meer gedetailleerde ondersteuning voor degenen die besloten hebben programma's inzake het tegengaan van het gebruik van kindsoldaten te implementeren.²²¹ In wat volgt wordt dan ook enkel ingegaan op de Principes zelf.

b) Analyse van de "Paris Principles"

1) Algemeen

Vooraleer er wordt overgegaan tot de principes zelf worden hun doel en basis nader toegelicht. Volgens de auteurs zijn de Principes van Parijs gebaseerd op internationaal recht en op de originele Kaapstad Principes. Ze gaan uit van een op kinderrechten gebaseerde benadering en

²¹⁹ UNICEF, *The Paris Principles and Guidelines on Children associated with Armed Forces of Armed Groups*, februari 2007, <http://www.unicef.org/emerg/files/ParisPrinciples310107English.pdf>. (laatst geraadpleegd: 21 april 2014) [Hierna: Paris Principles]

²²⁰ p. 4 Paris Principles.

²²¹ p. 5 Paris Principles.

hebben als ultiem doel de onvoorwaardelijke vrijlating te bekomen van alle kinderen die op dit moment deel uitmaken van gewapende groeperingen.²²²

Zoals de Principes van Parijs het zelf zo mooi verwoorden: *“The Principles reflect experience and knowledge from across the globe and are intended to both foster greater programmatic coherence and support and promote good practice.”*²²³

2) De definities

Net zoals in de oorspronkelijke Kaapstad Principes vangen de Principes van Parijs aan met de opsomming van enkele definities. Volgens deze nieuwe Principes is een kind *“any person less than 18 years of age in accordance with the Convention on the Rights of the Child.”*²²⁴ De volgende alinea specificceert dan weer de betekenis van het begrip *“a child associated with an armed force or armed group”*. Dit is *“any person below 18 years of age who is or who has been recruited or used by an armed force or armed group in any capacity, including but not limited to children, boys and girls, used as fighters, cooks, porters, messengers, spies or for sexual purposes. It does not only refer to a child who is taking or has taken a direct part in hostilities.”*²²⁵

Indien men dit vergelijkt met de definitie van kindsoldaten in de Kaapstad Principes, is het eerste wat opvalt dat de Principes van Parijs de oorspronkelijke definitie in twee delen opsplijt. Het begrip ‘kind’ komt namelijk los te staan van het begrip ‘kind geassocieerd met een gewapende troep of groep’.

Wanneer we daarna dieper ingaan op de definitie zelf, kunnen we toch enkele verschillen opmerken in vergelijking met de voorgaande. Ten eerste spreken de Principes van Parijs niet meer over “child soldier” op zich maar over “child associated with an armed force or armed group”. Daarnaast wordt er niet meer expliciet verwezen naar meisjes die werden gerekruteerd voor seksuele doeleinden of gedwongen huwelijken. Aan de ene kant erkennen de nieuwe Principes hierdoor het feit dat ook jongens, het zij in mindere mate, het slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting. Aan de andere kant valt het te betreuren dat gedwongen huwelijken niet meer expliciet genoemd worden als een onderdeel van het takenpakket van sommige (vrouwelijke) kindsoldaten.

Net zoals de Kaapstad Principes legt de nieuwe definitie wel opnieuw de nadruk op het feit dat de gerekruteerde kinderen een grote verscheidenheid aan rollen uitoefenen, zowel directe als

²²² p. 5 Paris Principles.

²²³ p. 6 Paris Principles.

²²⁴ p. 7, 2.0 Paris Principles.

²²⁵ p. 7, 2.1 Paris Principles.

indirecte, en dat zowel jongens als meisjes hiervan de uitvoerders zijn. Ook blijft de minimum rekruteringsleeftijd vastgepind op 18 jaar.

3) *En de vrouwelijke kindsoldaten?*

Niet alleen in de definities komen de Principes van Parijs tegemoet aan de erkenning van de situatie van vrouwelijke kindsoldaten, deze erkenning blijkt eveneens uit het wijden van een hoofdstuk(je) aan meisjes. Na een opsomming van de overheersende principes (waaronder niet-discriminatie, de belangen van het kind,...) volgt – een weliswaar kort – hoofdstuk dat de specifieke situatie van meisjes in gewapende groepen of troepen adresseert. In de alinea's 4.0 tot 4.3. erkennen de Principes van Parijs dat, ondanks de vele gelijkenissen die er bestaan met de situatie van de gerekruteerde jongens, meisjes met een hele reeks van andere gruwelijkheden te maken krijgen. Ook de wijze waarop ze worden gerekruteerd, het bestaan van een mogelijke vrijlating, de psychische, sociale en emotionele gevolgen die meisjes ervaren van een leven in de gewapende groeperingen, de gevolgen die dit alles heeft op een mogelijke re-integratie... verschilt heel erg van hetgeen jongens mee maken.²²⁶

Daarom moedigen de Principes degenen die re-integratieprogramma's opzetten aan om te erkennen dat meisjes het risico lopen onzichtbaar te worden. Daarnaast worden ze aangezet maatregelen te nemen om er voor te zorgen dat meisjes worden inbegrepen in de programma's. De verschillen tussen de ervaringen van jongens en meisjes moeten ten gronde begrepen worden en in rekening worden gebracht tijdens de implementatie en uitvoering van de programma's.²²⁷

Waar de Principes van Parijs dieper ingaan op het vrijlatingsproces van kinderen die deel uitgemaakt hebben van gewapende groeperingen, wijden ze opnieuw enkele alinea's aan de specifieke situatie van meisjes. De paragrafen 7.23 en 7.24 verduidelijken wederom dat meisjes een groot risico lopen om 'onzichtbaar' te worden en dat iedereen die actief is op het gebied van re-integratie hier rekening mee dient te houden. De meisjes blijven vaak achter in de gewapende troepen of groepen terwijl de jongens vrijgelaten worden omdat meisjes, als "echtgenotes" of in andere huishoudelijke rollen, zich niet in dezelfde categorie bevinden. De voorwaarden voor de vrijlating van de kinderen moeten uitdrukkelijk voorzien in de specifieke noden van de meisjes. Daarna wordt een opsomming gegeven van zaken en procedures waarin steeds moet worden voorzien opdat meisjes toegelaten zouden worden tot de vrijlatingsprogramma's. Het gaat hier

²²⁶ p. 13, 4.0 Paris Principles.

²²⁷ p. 14, 4.1 Paris Principles.

onder meer om voedsel, gezondheidszorg, onderwijs, veilige en private accommodatie indien nodig, ...²²⁸

c) Besluit

Net zoals hun voorganger schenken de Principes van Parijs bijzondere aandacht aan de specifieke situatie van vrouwelijke kindsoldaten. Niet alleen in de definities worden meisjes uitdrukkelijk geadresseerd, maar de Principes wijden tevens twee afzonderlijke onderdelen aan de uitzonderlijke omstandigheden van vrouwelijke kindsoldaten waarin steeds de nadruk wordt gelegd op een mogelijke 'onzichtbaarheid'.

Kindsoldaten worden een ruime bescherming toegekend, zowel voor directe als indirecte deelname aan de gevechten, maar voor de meisjes betekenen de Principes van Parijs toch ook een stap terug. Door het fenomeen van gedwongen huwelijken niet meer uitdrukkelijk op te nemen in de definitie verliezen de vrouwelijke kindsoldaten een deel van de bescherming die hen werd toegekend door de Kaapstad Principes.

Tot slot zijn de Principes van Parijs, net zoals de Kaapstad Principes slechts richtlijnen en aanbevelingen. Ze kunnen niet juridisch afgedwongen worden waardoor hun beschermingskracht sterk afzwakt. De Principes van Parijs zijn een broodnodige, modernere uitvoering van de Kaapstad Principes van 1997 maar bieden al bij al toch niet veel meer juridische bescherming voor de kindsoldaten in het algemeen en al helemaal niet voor de meisjes in het bijzonder.

4.3.5. EU RICHTLIJNEN INZAKE KINDEREN IN GEWAPENDE CONFLICTEN EN HET EU ACTIEPLAN

a) Algemeen

De Europese Unie is een uiterst belangrijke beleidsmaker op wereldniveau. Indien humanitaire acties op touw dienen gezet te worden, maakt de EU stevast grote bedragen vrij en behoort ze steeds bij de meest belangrijke initiatiefnemers. Vandaar lijkt het m.i. opportuun om na te gaan of de EU ook de situatie van vrouwelijke kindsoldaten erkent en deze kennis meeneemt in het opstellen van een adequaat buitenlands beleid.

De Europese Ministerraad keurde op 9 en 10 december 2003 de Europese richtlijnen goed inzake kinderen in gewapende conflicten.²²⁹ Met behulp van deze richtsnoeren vestigt de

²²⁸ p. 29, 7.23-7.24 Paris Principles.

Europese Unie (EU) de aandacht op de kwestie van kinderen in gewapende conflicten en verbindt ze zich ertoe de naleving van de rechten van deze kinderen in derde landen te bevorderen. De richtlijnen werden aangepast op de Raad Algemene Zaken van 16 juni 2008.²³⁰

Teneinde het omzetten van deze richtlijnen te bekomen stelde de EU een actieplan op voor de tweede helft van 2004. Eind 2005 vond een evaluatie plaats van dit actieplan. In 2010 werd dit actieplan bijgevolg door de Raad van Ministers herzien.²³¹

In wat volgt, zal ik eerst en vooral de EU Richtlijnen zelf van naderbij bekijken om vervolgens over te gaan tot het analyseren van het EU actieplan.

b) De EU Richtlijnen inzake kinderen in gewapende conflicten

Voor de bespreking van de EU Richtlijnen inzake kinderen in gewapende conflicten zal enkel uitgegaan worden van de in 2008 bijgewerkte versie van deze richtsnoeren. Op die manier zal een meest recente weergave van de Europese situatie kunnen worden gegeven. Er dient wel te worden opgemerkt dat het hier gaat om richtlijnen inzake kinderen die betrokken zijn in gewapende conflicten in het algemeen. Deze richtlijnen zijn geen instrumenten die er specifiek op gericht zijn de situatie van kindsoldaten aan te pakken. Dit laatste vormt enkel een onderdeel van het geheel van de EU richtsnoeren.

Vooraleer er wordt overgegaan tot de eigenlijke richtsnoeren, geeft het document een schets van de globale situatie van kinderen in gewapende conflicten. Er wordt opnieuw melding gemaakt van meer dan 300 000 actieve kindsoldaten en de DDR-programma's na afloop van de conflicten. Daarnaast onderstreept de EU de fundamentele rol van de internationale strafrechtspleging bij de bestrijding van straffeloosheid en de behandeling van de schendingen van het internationaal recht betreffende het illegaal inzetten en rekruteren van kindsoldaten.²³² Helaas wordt in deze inleiding nergens uitdrukkelijk melding gemaakt van de vrouwelijke kindsoldaten en hun specifieke situatie.

²²⁹Richtsnoeren van de EU over kinderen in gewapende conflicten, 4 december 2003, Doc. 15634/03, bijgewerkte versie: www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/10019.nl08.pdf. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014) [Hierna: EU Richtsnoeren]

²³⁰X., *Richtsnoeren van de EU over kinderen in gewapende conflicten*, http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/human_rights_in_third_countries/r10113_nl.htm en Raad Algemene Zaken, "Bijgewerkte versie van de Richtsnoeren van de EU over Kinderen en Gewapende Conflicten", 16 juni 2008, 15 p, beschikbaar op: www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/10019.nl08.pdf. (beiden laatst geraadpleegd: 21 april 2014)

²³¹C., MELKEBEEK, "Kindsoldaten. De kinderen met de doffe blik in de ogen", *TJK* 2005, afl. 5, (240) 244.

²³²p. 1 EU Richtsnoeren.

Als doel van de richtlijnen wordt de bevordering en de bescherming van de rechten van het kind aangehaald. Deze vormen een prioriteit van het EU-mensenrechtenbeleid. Het aanpakken van het probleem van kinderen en gewapende conflicten is van groot belang, niet alleen omdat kinderen nu lijden en de toekomst zijn, maar ook omdat verschillende internationale en regionale mensenrechteninstrumenten hen intrinsieke en onvervreembare rechten verlenen.²³³

Daarenboven verbindt de Europese Unie zich er toe de gevolgen die gewapende conflicten op zowel korte, middellange als lange termijn op kinderen hebben, aan te pakken op een brede en effectieve manier en dit met behulp van uiteenlopende instrumenten waarover de EU beschikt.²³⁴ Deze instrumenten worden opgesomd in bijlage II bij de Richtlijnen.²³⁵ Daarnaast maakt de EU gebruik van volgende technieken: politieke dialoog, demarches, multilaterale samenwerking, crisisbeheersingsoperaties, ...²³⁶

Het voornaamste doel dat de EU wenst te bereiken inzake de bescherming van kinderen in gewapende conflicten is derde-landen en niet-gouvernementele actoren ertoe te bewegen de internationale en regionale regels, normen en instrumenten op het gebied van de mensenrechten en het internationaal humanitair recht te implementeren.²³⁷ Tevens wil de EU hen aanzetten doeltreffende maatregelen te nemen om kinderen te beschermen tegen de gevolgen van gewapende conflicten, een eind te maken aan de inzet van kinderen in strijdkrachten en gewapende groeperingen en een eind te maken aan de straffeloosheid bij misdaden tegen kinderen.²³⁸

In deel IV van het document wordt pas overgegaan tot de eigenlijk richtsnoeren. Er wordt vooral aandacht gevestigd op geregelde waarneming, verslaggeving en beoordeling.

Wat betreft de waarneming en verslaggeving wordt verwezen naar de periodieke verslagen van de hoofden van EU-missies, de missiehoofden van de civiele operaties, de militaire bevelhebbers en de speciale vertegenwoordigers van de EU. Hierin nemen ze een analyse op van de gevolgen van een conflict of dreigend conflict voor kinderen. Deze verslagen dienen in het bijzonder betrekking te hebben op bijzonder ernstige schendingen en misbruik van kinderen in gewapende conflicten. Hier wordt voor de eerste maal in de richtlijnen een verwijzing gemaakt naar seksueel en gender-gerelateerd geweld tegen kinderen en komen bijgevolg de vrouwelijke

²³³ p. 2, punt 6 EU Richtsnoeren.

²³⁴ p. 2, punt 7 EU Richtsnoeren.

²³⁵ bijlage II, p. 12-15 EU Richtsnoeren.

²³⁶ p. 5, C, punt 14-20 EU Richtsnoeren.

²³⁷ bijlage I, p. 9-11 EU Richtsnoeren. Een aantal van deze regels en normen werden reeds geanalyseerd in het licht van dit onderzoek.

²³⁸ p. 2, punt 7 EU Richtsnoeren.

kindsoldaten onrechtstreeks (het zij helaas niet uitdrukkelijk) onder de aandacht.²³⁹ Samen met rekrutering en inzet van kinderen in legers en gewapende groeperingen, het doden en verminken van kinderen, aanvallen op scholen en ziekenhuizen, het blokkeren van de toegang voor humanitaire hulp en ontvoering van kinderen vormt dit de hoofdprioriteit. Ze sluiten echter waarneming en verslaggeving over en reacties op andere soorten schendingen jegens kinderen niet uit.²⁴⁰

De Commissie wenst de aandacht van de Raad en de lidstaten op deze verslagen te vestigen en verstrekt nadere informatie over de door de Gemeenschap gefinancierde projecten betreffende kinderen en gewapende conflicten. De lidstaten dienen een bijdrage te leveren tot dit overzicht door informatie te verstrekken over bilaterale projecten op dit gebied.²⁴¹

Wat betreft het beoordelingsaspect bepaalt de Groep Mensenrechten (COHOM) van de Raad op geregelde tijdstippen, op basis van de bovengenoemde verslagen, welke situatie een optreden van de EU vereisen, met name wanneer zich alarmerende situaties voordoen die onmiddellijke aandacht vergen, en doet op het passende niveau aanbevelingen voor een dergelijk optreden.²⁴²

De bepalingen omtrent waarneming, verslaggeving en beoordeling worden gevolgd door de reeds aangehaalde EU-instrumenten voor optreden in de betrekkingen met derde-landen.²⁴³ De Richtlijnen worden vervolgens afgesloten met een passage omtrent implementatie en follow-up waarvoor de hulp van de COHOM wordt ingeroepen. Deze moet onder andere voorzien in een evaluatie van de Richtlijnen, controle uitvoeren van de implementatie van de richtsnoeren, de lijst van de prioritaire landen bijwerken enz.²⁴⁴

c) Het EU Actieplan

Het EU-actieplan inzake Kinderen in Gewapende Conflicten werd ingevolge de evaluatie van 2005 herzien n.a.v. een reeks grote Europese en internationale veranderingen.²⁴⁵ Het is dan ook de versie van 2010 die hier zal besproken worden. Dit EU actieplan heeft als doel de lidstaten bij te staan bij het concreet implementeren van de EU richtlijnen en hen hieromtrent een handig werkinstrument te bieden.

²³⁹ p. 4, punt 11 EU Richtsnoeren.

²⁴⁰ *Ibid.*

²⁴¹ p. 5, punt 12 EU Richtsnoeren.

²⁴² p. 5, punt 13 EU Richtsnoeren.

²⁴³ *Supra*, p. 60 en p. 5, C, punt 14-20 EU Richtsnoeren.

²⁴⁴ p. 7-8 punt 21 EU Richtsnoeren.

²⁴⁵ Revised implementation Strategy of the EU Guidelines on Children and Armed Conflict, 2010, Doc. 17488/10, p. 18.

Het actieplan wil uitgaan van een gespecialiseerde, inclusieve, lange-termijn benadering die de individuele noden van elk kind behartigt. Dankzij deze laatste invalshoek wordt uitdrukkelijk aandacht gegeven aan de *“different impacts of armed conflict on girls and boys”*. Bij de implementatie van de richtlijnen dient er daarenboven gefocust te worden op preventie, bescherming, rehabilitatie en re-integratie.²⁴⁶

Wat volgt in het EU-actieplan, is een opsplitsing van de te ondernemen actie in 10 delen met bijhorende overzichtstabellen.²⁴⁷ Doorheen deze “tips and tricks” wordt de specifieke situatie van meisjes in gewapende conflicten slechts uitzonderlijk aangehaald. Enkel onder de hoofding van DDR wordt expliciet gesteld dat er bijzondere aandacht dient te worden gegeven aan de specifieke uitdagingen voor meisjes.²⁴⁸ Wat daarnaast te betreuren valt, is het feit dat het EU actieplan geen afzonderlijk hoofdstuk bevat dat de aandacht van de lidstaten vestigt op de situatie van meisjes en gewapende conflicten in het algemeen en vrouwelijke kindsoldaten in het bijzonder. We moeten het doen met enkele sporadische vermeldingen. Bijgevolg is het rekenen op de goodwill van de lidstaten of ze een “gendervriendelijk” beleid wensen te incorporeren in hun actie omtrent kinderen en gewapende conflicten. Aangezien ook de EU richtlijnen hieromtrent geen soelaas kunnen bieden, zal het al dan niet “gendervriendelijk” zijn van het buitenlands beleid van de lidstaten grotendeels afhangen van de visie van deze lidstaten zelf.

Algemeen kunnen we dus stellen dat het gewijzigde EU actieplan een uiterst overzichtelijk werkinstrument is dat helaas wat tekort schiet in het onder de aandacht brengen van de specifieke situatie van meisjes in gewapende conflicten.

d) Besluit

In dit onderdeel werd het beleid van de Europese Unie inzake kinderen in gewapende conflicten onderzocht naar diens effectiviteit op het gebied van bescherming van vrouwelijke kindsoldaten aan de hand van een analyse van de EU richtlijnen en het EU-actieplan hieromtrent.

Hieruit is gebleken dat Europa allerhande maatregelen neemt om tegemoet te komen aan de noden van kinderen in gewapende conflicten. Daarenboven spoort de EU haar lidstaten aan eveneens actie te ondernemen hieromtrent en begeleidt ze deze laatsten met behulp van een gedetailleerd actieplan. Het is dan aan de lidstaten om deze algemene richtlijnen om te zetten in

²⁴⁶ Revised implementation Strategy of the EU Guidelines on Children and Armed Conflict, 2010, Doc. 17488/10, p. 3-4.

²⁴⁷ Deze delen zijn: overarching principles and areas of action, monitoring and reporting, EU special representatives, political dialogue, demarches and public statements, training and awareness-raising, co-ordination, CSDP en follow-up.

²⁴⁸ Revised implementation Strategy of the EU Guidelines on Children and Armed Conflict, 2010, Doc. 17488/10, 6.

concrete daden, hierbij steunend op het Europese implementatieplan. Helaas legt de Unie in haar richtlijnen en actieplan niet voldoende nadruk op de specifieke situatie van meisjes in het algemeen en vrouwelijke kindsoldaten in het bijzonder. Als gevolg hiervan dient er vooral te worden gerekend op de bereidwilligheid van de individuele lidstaten opdat ook de meisjes de aandacht krijgen die ze verdienen. Wat België betreft, zal blijken uit het volgende onderdeel van dit onderzoek dat deze lidstaat weldegelijk de speciale situatie van meisjes in gewapende conflicten erkent en er speciale aandacht aan verleent, zij het ook met enkele tekortkomingen.

4.4. WAT DOET BELGIË?

4.4.1. DE BELGISCHE SENAAT

a) De schriftelijke vraag van mevrouw de Bethune

Mevrouw de Bethune is de huidige²⁴⁹ voorzitter van de Belgische Senaat en is vooral actief op het gebied van gelijkheid tussen man en vrouw, kinderrechten, armoede enz. Naar aanleiding van de goedkeuring van de hierboven besproken EU richtlijnen inzake kinderen in gewapende conflicten, stelde zij op 22 april 2005 aan de staatssecretaris Europese Zaken Didier Donfut, toegevoegd aan de minister van Buitenlandse Zaken, de vragen hoe België gevolg zal geven aan de implementatie van deze richtlijnen, of de minister het voorstel steunt om een speciale vertegenwoordiger aan te stellen en of België zich zal engageren om één van de actiepunten op zich te nemen.²⁵⁰

Op 25 april 2005 volgde het antwoord. Op de eerste vraag antwoordde de staatssecretaris van Europese Zaken dat de lidstaten van de Europese Unie bij het aangaan van bilaterale verdragen inderdaad de richtlijnen in het achterhoofd dienen te houden en dat ze moeten aangeven in welk domein ze eventueel hun inspanningen kunnen verhogen. Vervolgens legt hij de nadruk op het feit dat België zowel heeft deelgenomen aan de EU-coördinaties bij de opstelling en de implementatie van de richtlijnen in de werkgroep mensenrechten van de EU als bij de opstelling van de rapporten over de situatie van kindsoldaten in de negen geselecteerde landen. Daarenboven haalt hij aan dat België twee projecten in uitvoering heeft in Oeganda en één in Soedan.²⁵¹

²⁴⁹ d.d. begin mei 2014.

²⁵⁰ *Vr. en Antw. Senaat*, 22 april 2005, Vr. 3/2529 (S. DE BETHUNE).

²⁵¹ *Ibid.*

Met betrekking tot de tweede vraag stelde de staatssecretaris dat het voorbarig was om tijdens de testfase van het Actieplan reeds over te gaan tot het aanstellen van een speciale vertegenwoordiger die instaat voor de uitvoering van de richtlijnen voor kindsoldaten.²⁵²

Tot slot zei de staatssecretaris, toegevoegd aan de minister van Buitenlandse Zaken dat er na de uitbreiding van de lijst van landen die in aanmerking komen voor actie door de EU en de lidstaten op het departement Buitenlandse Zaken overleg gepleegd zal worden tussen de verschillende betrokken diensten om op een concrete manier uitvoering te geven aan het Actieplan.²⁵³

b) Het wetsvoorstel van mevrouw de Bethune

Mevrouw de Bethune bleef niet op haar lauweren rusten en diende op 11 oktober 2005 een wetsvoorstel in omtrent een resolutie inzake kinderen in gewapende conflicten.²⁵⁴ Op 21 maart 2006 nam de Commissie voor Buitenlandse Betrekkingen en Landsverdediging een gewijzigde tekst aan van het oorspronkelijke voorstel.²⁵⁵

In de tekst van het originele voorstel pleit Sabine de Bethune voor de meest brede definitie van kindsoldaten, zoals beschreven in de Kaapstad Principes. Ze verzoekt de federale regering om deze definitie in te schrijven in de eigen nationale en regionale wetgeving en deze bovendien te hanteren in alle bilaterale en multilaterale onderhandelingen.²⁵⁶ Op die manier verwijst ze tevens – al dan niet onrechtstreeks – naar de situatie van vrouwelijke kindsoldaten aangezien de Kaapstad definitie uitdrukkelijk melding maakt van het seksuele geweld ten opzichte van meisjes.²⁵⁷

In de uiteindelijk aangenomen tekst wordt er helaas gebruik gemaakt van een uiterst vage definitie van het begrip “kindsoldaten”. Als kindsoldaat wordt immers beschouwd: “*iedere persoon jonger dan 18 jaar die behoort tot een geregeld of ongeregeld leger of gewapende groep*”²⁵⁸ Uiteraard kan deze definitie heel breed worden geïnterpreteerd waardoor iedere minderjarige persoon, ongeacht diens geslacht of functie als kindsoldaat wordt aanzien. Het valt

²⁵² *Vr. en Antw.* Senaat, 22 april 2005, Vr. 3/2529 (S. DE BETHUNE).

²⁵³ *Ibid.*

²⁵⁴ Voorstel van resolutie inzake kinderen in gewapende conflicten (S. DE BETHUNE), *Parl.St.* Senaat 2005-06, nr. 3-1370/1.

²⁵⁵ *Ibid.*

²⁵⁶ Voorstel van resolutie inzake kinderen in gewapende conflicten (S. DE BETHUNE), *Parl.St.* Senaat 2005-06, nr. 3-1370/1.

²⁵⁷ *Supra*, p 51-52

²⁵⁸ Voorstel van resolutie inzake kinderen in gewapende conflicten (S. DE BETHUNE), *Parl.St.* Senaat 2005-06, nr. 3-1370/6.

echter te betreuren dat er niet uitdrukkelijk naar de specifieke situatie van vrouwelijke kindsoldaten wordt verwezen waardoor deze wederom over het hoofd gezien kunnen worden.

Daarnaast ijverde de Bethune met haar wetsvoorstel voor de optrekking van de minimumleeftijd voor toetreding tot Belgische militaire scholen tot 18 jaar. Dit volgens het straight-18 principe dat o.a. ook door het optioneel protocol bij het IVRK inzake de betrokkenheid van kinderen bij gewapende conflicten wordt gehanteerd.²⁵⁹ Helaas gaat de aangenomen tekst niet zo ver en belooft het enkel alle minderjarige kandidaat-militairen, in geval van gewapend conflict, buiten militaire installaties te houden. Dit ondanks het feit dat, ook al worden de minderjarigen niet ingezet, ze volgens het internationaal humanitair recht legitieme aanvalsdoelwitten zijn.²⁶⁰

Zowel in het oorspronkelijke voorstel als in de uiteindelijk aangenomen tekst wil men dat militairen en al het personeel dat uitgestuurd wordt in het kader van vredesmissies een grondige opleiding worden gegeven inzake de problematiek van kinderen in gewapende conflicten. Belangrijk is dat men hierbij bijzondere aandacht dient te besteden aan de problematiek van kindsoldaten, vrouwen en seksueel geweld.²⁶¹ Hoewel het zeker valt toe te juichen dat er aandacht wordt besteed aan vrouwen en seksueel geweld, valt het te betreuren dat ook hier de link niet wordt gelegd met de praktijk van kindsoldaten.

Waar de link dan wel weer wordt gelegd, is onder de hoofding van Belgische ontwikkelingssamenwerking. Hier werd door de Bethune gevraagd om in het bijzonder aandacht te hebben voor meisjes, met name door specifiek onderzoek naar meisjes en hun rol in gewapende conflicten in te stellen en gendergevoelige actieplannen te ontwikkelen.²⁶² Deze tekst werd letterlijk overgenomen in het uiteindelijk aangenomen wetgevingsstuk.²⁶³

4.4.2. STRATEGIENOTA EERBIED VOOR DE RECHTEN VAN HET KIND IN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

a) Algemeen

In de schoot van de FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en

²⁵⁹ *Supra*, p 32-33.

²⁶⁰ Voorstel van resolutie inzake kinderen in gewapende conflicten (S. DE BETHUNE), *Parl.St.* Senaat 2005-06, nr. 3-1370/6.

²⁶¹ *Ibid.*

²⁶² Voorstel van resolutie inzake kinderen in gewapende conflicten (S. DE BETHUNE), *Parl.St.* Senaat 2005-06, nr. 3-1370/1.

²⁶³ Voorstel van resolutie inzake kinderen in gewapende conflicten (S. DE BETHUNE), *Parl.St.* Senaat 2005-06, nr. 3-1370/6.

Ontwikkelingssamenwerking werd in 2008 de Strategienota “Eerbied voor de Rechten van het Kind in Ontwikkelingssamenwerking” geboren en vervolgens goedgekeurd.²⁶⁴

De toenmalige minister voor Ontwikkelingssamenwerking, Charles Michel, schreef het voorwoord bij deze strategienota en vermeldt dat: *“door enerzijds het IVRK te analyseren en anderzijds lessen te trekken uit de praktijkervaring van vele actoren, deze nota meer rekening tracht te houden met de kinderrechten in de identificatie, de uitvoering en het opvolgen van de coöperatieactiviteiten.”*²⁶⁵ Vervolgens maakt Michel ons duidelijk dat de nadruk van de beleidsnota ligt op het IVRK en diens aanvullende protocollen maar dat er tevens rekening wordt gehouden met het reeds hierboven aangehaalde Verdrag betreffende de eliminatie van alle vormen van vrouwendiscriminatie (CEDAW) en diverse internationale initiatieven zoals ‘A World Fit for Children’, het ‘Beijing Actieplatform’ op het gebied van gender en het ‘Cairo-Actieplan betreffende seksuele en reproductieve rechten’. Belangrijk is het feit dat de voormalige minister erkent dat deze kruisbestuiving ook toeliet andere belangrijke aspecten, zoals de genderbenadering, te integreren in het kinderrechtenbeleid.

De nota is ingedeeld in vijf hoofdstukken. Na enkele belangrijke inleidende beschouwingen gaat deze vervolgens na hoe de kinderrechten beter gewaarborgd kunnen worden in de vijf sectoren van de Belgische samenwerking (nl. in de educatiesector, de gezondheidssector, de landbouwsector, de basisinfrastructuur en de sector maatschappijopbouw). Vervolgens worden sector per sector beleidsmatige en technische aanbevelingen geformuleerd. De principes van Protectie (de kinderen beschermen), Prestaties (de kinderen toegang waarborgen tot verschillende diensten en uitrustingen) en Participatie (het woord geven aan de kinderen) - de 3 P's - werden gebruikt om deze oefening te structureren.²⁶⁶

b) De strategienota van naderbij bekeken

1) Inleiding

De nota vat aan met enkele beschouwingen omtrent het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind en gaat vervolgens over tot concrete beleidsmatige en technische aanbevelingen om de incorporatie van kinderrechten in de vijf concentratiesectoren van de Belgische samenwerking te bewerkstelligen.

²⁶⁴ Federale Overheidsdienst (FOD) Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, Strategienota “Eerbied voor de Rechten van het Kind in Ontwikkelingssamenwerking”, 2008, beschikbaar op: http://diplomatie.belgium.be/nl/Beleid/Ontwikkelingssamenwerking/publicatie_en_documentatie/beleidsdocumenten/ (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014). [Hierna: Strategienota Ontwikkelingssamenwerking]

²⁶⁵ p. 3 Strategienota Ontwikkelingssamenwerking.

²⁶⁶ p. 4 Strategienota Ontwikkelingssamenwerking.

2) *De strategienota en het IVRK*

Wat betreft het IVRK somt de nota de vier basisprincipes op waarop het Verdrag is gebaseerd, nl. non-discriminatie, het belang van het kind, het recht op (over)leven en ontwikkeling en het recht op participatie. Deze principes zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en de Belgische wetgeving wil deze dan ook respecteren in de vijf concentratiesectoren van de Belgische ontwikkelingssamenwerking. Daarnaast wordt in deze afdeling tevens aandacht besteed aan de problematiek van gendergelijkheid. De strategienota vindt immers dat de noodzakelijke wisselwerking tussen het transversaal thema 'eerbied voor de rechten van het kind' en de andere transversale thema's (leefmilieu, sociale economie en gendergelijkheid) voor de hand liggend is. Inzake gendergelijkheid komt dit wegens de nog bestaande ongelijkheid tussen jongens en meisjes. Ook de economische, juridische en sociale status van de vrouw en het verband met het welzijn van het kind wordt in die optiek aangehaald.²⁶⁷

3) *De Aanbevelingen*

Daarna wordt overgegaan tot de bespreking van de beleidsmatige en technische aanbevelingen. In de beleidsmatige aanbevelingen wordt onder andere gesteld dat België belooft een actieve rol te zullen spelen inzake gezondheidsrecht en hier meer bepaald aandacht te hebben voor het kwetsbare kind, in het bijzonder meisjes. Daarenboven gaat België de verbintenis aan om partnerlanden aan te moedigen kinderrechten te integreren in hun beleidsformulering en hierbij tevens het principe van gendergelijkheid te integreren.²⁶⁸ Een uitdrukkelijke verwijzing naar (vrouwelijke) kindsoldaten is in dit onderdeel echter niet terug te vinden.

Met betrekking tot de technische aanbevelingen wordt er, in tegenstelling tot bij de beleidsmatige aanbevelingen, een duidelijke onderscheid gemaakt tussen de vijf sectoren. Vervolgens worden de aanbevelingen ingedeeld naargelang één van de drie "P's" waar ze onder horen, nl. Protectie, Provisie en Participatie.²⁶⁹

✓ **De sector Maatschappijbouw**

Enkel in de vijfde sector, de sector maatschappijbouw, wordt uitdrukkelijk melding gemaakt van kinderen en geweld en kinderen in gewapende conflicten.²⁷⁰ Onder de hoofding "Protectie: kinderen beschermen" dient België partnerlanden aan te moedigen om de oorzaken van geweld

²⁶⁷ p. 5-6 Strategienota Ontwikkelingssamenwerking.

²⁶⁸ p. 8-9 Strategienota Ontwikkelingssamenwerking.

²⁶⁹ p. 10-25 Strategienota Ontwikkelingssamenwerking.

²⁷⁰ p. 19-25 Strategienota Ontwikkelingssamenwerking.

aan te pakken, o.a. door het voeren van een gelijke kansen- en genderbeleid.²⁷¹ Daarnaast belooft België inzake kinderen en gewapende conflicten de bescherming en het welzijn van kinderen tijdens en na een gewapend conflict op de agenda te plaatsen van vredesoperaties en – onderhandelingen. Hierbij dient bijzondere aandacht uit te gaan naar de meisjes, *gezien hun bijzonder kwetsbare positie*.²⁷² Dit is de eerste maal dat in de strategienota uitdrukkelijke aandacht wordt verleend aan meisjes in gewapende conflicten en de positie waarin ze zich bevinden.

Daarenboven moet België partnerlanden aanmoedigen om de rekrutering van kinderen tegen te gaan en de inzet van kindsoldaten in gewapende troepen te stoppen conform het IVRK, het Protocol inzake kinderen in gewapende conflicten en de Principes van Parijs. Uiterst belangrijk voor vrouwelijke kindsoldaten is het feit dat België belooft partnerlanden aan te moedigen “*voor de aangepaste rehabilitatie en re-integratie van ex-kindsoldaten in de samenleving, met bijzondere aandacht voor de jonge meisjes die men in de gewapende groepen aangetroffen heeft. Men zal hierbij de essentiële rol van ouders, familie en gemeenschap erkennen en ook alert zijn voor het gevaar van stigmatisering door de lokale gemeenschap.*”²⁷³ Zoals reeds besproken in hoofdstuk 3 omtrent de DDR-programma’s dient eerst en vooral de specifieke situatie van vrouwelijke kindsoldaten te worden erkend vooraleer men in staat is voor hen geschikte re-integratieprogramma’s te creëren. Door deze Belgische aanmoediging zullen de getroffen landen misschien aan deze nood kunnen voldoen.

Onder de hoofding “Provisie: Diensten en voorzieningen voor kinderen garanderen” wordt er in de sector maatschappijopbouw tevens een onderdeel gewijd aan geweld en aan kinderen in gewapende conflicten. Met betrekking tot deze laatste wordt vooral de aandacht gevestigd op geschikte en adequate re-integratieprogramma’s en ook hier wordt wederom de noodzakelijke aandacht voor een genderbenadering naar voor gebracht.²⁷⁴

Tot slot wordt onder de hoofding “Participatie: kinderen een stem geven” opgeroepen om partnerlanden aan te moedigen kinderen actief te betrekken bij het opzetten, uitvoeren en evalueren van preventiecampagnes en hulpprogramma’s tegen geweld ten aanzien van kinderen. Wat betreft kinderen in gewapende conflicten wordt uitdrukkelijk melding gemaakt van het belang van een deelname van meisjes om preventie-, opvang- en re-integratieprogramma’s op te zetten, uit te voeren en te evalueren.²⁷⁵

²⁷¹ p. 20 Strategienota Ontwikkelingssamenwerking.

²⁷² p. 22, 77) Strategienota Ontwikkelingssamenwerking.

²⁷³ p. 22, 79) Strategienota Ontwikkelingssamenwerking.

²⁷⁴ p. 24 Strategienota Ontwikkelingssamenwerking.

²⁷⁵ p. 25 Strategienota Ontwikkelingssamenwerking.

4) Annex I: Kinderen en gewapende conflicten

Aan de strategienota zijn twee annexen gehecht, nl. een dat specifiek tegemoet komt aan kinderen in gewapende conflicten²⁷⁶ en een met de belangrijkste referenties inzake kinderrechten.²⁷⁷ Het spreekt voor zich dat ik hier enkel zal ingaan op Annex I en wat deze betekent voor vrouwelijke kindsoldaten.

De bijlage gaat uit van de uiterst brede definitie van kindsoldaten die terug te vinden is in de reeds hierboven besproken Principes van Parijs, nl. *“elke persoon van minder dan 18 jaar, die gerekruteerd of tewerkgesteld is of was door een gewapende macht of groep, wat ook de functie weze die het kind daarin uitoefent. Zo kan het vooral gaan (maar niet uitsluitend) om kinderen, meisjes of jongens, gebruikt als strijders, keukenhulpjes, dragers, bodes, spionnen of voor seksuele doeleinden. De term wijst niet alleen het kind aan dat direct deelneemt, of deelgenomen heeft, aan vijandigheden”*.²⁷⁸ Bijgevolg is al het positieve wat reeds werd vermeld omtrent deze definitie ook hier van toepassing.²⁷⁹

Daarnaast wordt ook uitdrukkelijk aangestipt dat de beweegredenen van meisjes om vrijwillig deel uit te gaan maken van militaire groepen of troepen dikwijls anders zijn dan die van jongens. Bij meisjes immers kan de wens om te ontsnappen aan een gedwongen huwelijk of een situatie van huishoudelijk geweld een bijkomend motief zijn.²⁸⁰

Daarna gaat de bijlage dieper in op de gruwelijke gevolgen gewapende conflicten inhouden voor kinderen en welke ernstige schendingen van kinderrechten schering en inslag zijn. Vervolgens analyseert Annex I welke rol er is weggelegd voor ontwikkelingssamenwerking in dit domein en richt hieromtrent specifiek op preventie en wederopbouw.²⁸¹

Het vierde en voorlaatste onderdeel van de eerste bijlage wil uitdrukkelijke aandacht schenken aan categorieën van kinderen die bijzonder kwetsbaar zijn. Het valt niet te verwonderen dat ook meisjes expliciet genoemd worden in deze categorie. Meer nog, Annex I verwoordt de specifieke situatie van meisjes in gewapende conflicten uiterst treffend en uit de bewoordingen blijkt duidelijk dat België weldegelijk aan hun noden tegemoet wil komen:

“In vreedstijd maakt genderongelijkheid meisjes kwetsbaarder voor uitbuiting en andere vormen van misbruik. Deze situatie verergert nog in instabiele periodes. Jonge meisjes zijn dikwijls de eerste slachtoffers

²⁷⁶ p. 28-33 Strategienota Ontwikkelingssamenwerking.

²⁷⁷ p. 34 Strategienota Ontwikkelingssamenwerking.

²⁷⁸ p. 28 Strategienota Ontwikkelingssamenwerking.

²⁷⁹ *Supra*, p. 56-58.

²⁸⁰ p. 28 Strategienota Ontwikkelingssamenwerking.

²⁸¹ p. 29-31 Strategienota Ontwikkelingssamenwerking.

*van seksueel geweld dat ongewenste zwangerschappen en SOA's kan veroorzaken, maar ook belangrijke psychologische trauma's. Ze worden trouwens meer en meer door gewapende troepen gerekruteerd als seksslaven, of als "echtgenotes". Deze status stelt ze bloot aan een belangrijke stigmatisering vanwege de gemeenschap. Sommigen worden verstoten en vallen zonder enige bijstand. Dit noopt ze tot prostitutie, wat nog bijdraagt tot hun marginalisering. Om aan dit ostracisme te ontsnappen verkiezen bepaalde meisjes op de achtergrond te blijven waardoor ze tussen de mazen vallen van de opvangprogramma's betreffende ontwapening, demobilisatie en reclassering. **Het is dus noodzakelijk bijzondere aandacht te schenken aan de specifieke noden van de meisjes en hun extreme kwetsbaarheid te erkennen om programma's te ontwikkelen die aangepast zijn aan hun situatie.** De terugkeer van meisjessoldaten of slachtoffers van verkrachtingen in hun gemeenschap moet vergemakkelijkt worden om elke afwijzing te voorkomen. Degenen die niet wensen terug te keren in hun gemeenschap moeten kunnen gebruik maken van een specifieke opvang, van bijstand betreffende gezondheidszorg (inclusief seksuele en reproductieve gezondheid), van rechtshulp, psychosociale ondersteuning en toegang tot het onderwijs. Het is overigens essentieel ze mogelijkheden tot duurzaam overleven te bieden."*²⁸²

Uiteraard is het erkennen van de situatie en weten wat er zou moeten gebeuren één ding. De vraag blijft echter hoe België kan bekomen dat landen waarin deze gruwelpraktijken voorkomen, deze raad opvolgen. Met aanmoedigingen alleen zal men er m.i. niet komen. Internationale diplomatieke druk dient te worden aangewend om het gewenste resultaat te bekomen. In die optiek moeten acties zoals de Rode Handen Campagne die hieronder zal besproken worden, het opstellen van rapporten door NGO's, internationale strafvervolgingen, ... door de ganse internationale gemeenschap worden ondersteund. Het is immers reeds duidelijk dat met internationale regelgeving alleen, die dan nog eens inadequaat is, de rekrutering van (vrouwelijk) kindsoldaten en alles wat er bij komt niet uit de wereld gebannen wordt.²⁸³

c) Besluit

Het valt toe te juichen dat doorheen de volledige strategienota heel wat aandacht besteed wordt aan de specifieke situatie van meisjes en aan de noodzaak van een degelijk genderbeleid. België erkent hiermee de problematiek van vrouwelijke kindsoldaten en wil bijgevolg beantwoorden aan de behoefte aan de invoering van aangepaste re-integratieprogramma's. In het licht hiervan moedigt de Belgische regering haar partnerlanden er toe aan eveneens gebruik te maken van een genderbenadering bij het implementeren van programma's inzake het voorkomen van gewapende conflicten en de reeds besproken DDR-programma's.

De vraag blijft natuurlijk of deze aanmoedigingen volstaan. Het lijkt me immers noodzakelijk deze gepaard te laten gaan met allerlei vormen van diplomatieke druk en internationale

²⁸² p. 33 Strategienota Ontwikkelingssamenwerking.

²⁸³ Getuige hier van de nog 250 000 actieve kindsoldaten wereldwijd.

samenwerking opdat het gewenste effect, nl. een oplossing bieden voor alle kindsoldaten (jongens en meisjes), bereikt kan worden.

Kortom, de Strategienota “Eerbied voor de Rechten van het Kind” neemt de specifieke, bijzondere situatie van meisjes in gewapende conflicten – en in het verlengde vrouwelijke kindsoldaten – in beschouwing, maar deze nota op zich volstaat niet. Er dient internationale actie ondernomen te worden, wil men de inhoud er van daadwerkelijk tot uitvoering brengen.

4.4.3. COALITIE TEGEN HET GEBRUIK VAN KINDSOLDATEN

a) Algemeen

Niet alleen Afrika en Azië worden getroffen door het vreselijke fenomeen van kindsoldaten maar ook in het Westen komt deze gruwelpraktijk voor. In de periode 1995-2005 kwamen naar schatting 2 miljoen kinderen om het leven bij gewapende conflicten. Tegen deze extreme mishandeling en uitbuiting van kinderen wordt sinds 1998 actie gevoerd door de Internationale Coalitie tegen het Gebruik van Kindsoldaten. Deze Coalitie mag rekenen op de hulp van UNICEF en bestaat uit verschillende internationale ngo's. Naar het voorbeeld van de Internationale Coalitie bestaan er tevens Nationale Coalities. Ook België beschikt over dergelijke coalitie.²⁸⁴ In wat volgt, zal dan ook enkel worden ingegaan op deze nationale, Belgische Coalitie tegen het Gebruik van Kindsoldaten.

b) De Belgische Coalitie tegen het Gebruik van Kindsoldaten

De Belgische Coalitie tegen het Gebruik van Kindsoldaten bestaat sinds 1999 en kwam tot stand op initiatief van Unicef België. De coalitie bestaat uit verscheidene NGO's: Amnesty International, Defence for Children International, Jesuit Refugee Service, Missio, Pax Christi, Plan België, Unicef België en VIC. De Belgische Coalitie voert sinds 1999 campagne om de Belgische overheid en het volk te sensibiliseren voor het armzalige lot van kindsoldaten over de hele wereld.²⁸⁵

Op 12 februari 2002 werd het Aanvullende Protocol bij het VN-verdrag inzake de Rechten van het Kind van kracht. Dit Protocol richt zich specifiek op de problematiek van de kindsoldaten en trekt de minimumleeftijd voor deelname aan conflicten en gedwongen rekrutering op van 15 naar 18 jaar.²⁸⁶ Elk jaar herdenkt de Internationale Coalitie met Red Hand Day de

²⁸⁴ C., MELKEBEEK, “Kindsoldaten. De kinderen met de doffe blik in de ogen”, *TJK* 2005, afl. 5, 240.

²⁸⁵ *Ibid.*

²⁸⁶ *Supra*, p. 32-33.

inwerkingtreding van dit protocol op 12 februari. Aangezien de Belgische Coalitie deel uitmaakt van de Internationale Coalitie, doet ook zij mee aan deze “Red Hand Day”.²⁸⁷

Via de Rode Handen Campagne willen de Internationale Coalitie en verscheidene nationale Coalities tegen het Gebruik van Kindsoldaten de internationale gemeenschap oproepen om zich blijvend te engageren in de strijd tegen de rekrutering en het gebruik van kindsoldaten. Daarenboven wil ze de gemeenschap aanzetten reeds genomen inspanningen nog verder op te voeren. Op 12 februari 2009 overhandigde de Internationale Coalitie 250.000 rode handen aan de Verenigde Naties. Hiermee wilde ze aan de beleidsmakers de boodschap overmaken dat de tijd van slapende verklaringen voorbij is. Politieke inspanningen moeten dringend vertaald worden naar concrete veranderingen voor het dagdagelijkse leven van kindsoldaten.²⁸⁸

België speelde een niet te onderschatten rol in deze Internationale Rode Handen Campagne. De Belgische Coalitie tegen het Gebruik van Kindsoldaten verzamelde maar liefst 65.891 van de 250.000 Rode Handen.²⁸⁹

Daarnaast werden sinds 2002 belangrijke internationale juridische en beleidsinstrumenten ontwikkeld. Eén van de manieren waarop de Belgische Coalitie tegen het Gebruik van Kindsoldaten werkt is aan de hand van het uitgeven van rapporten en aanbevelingen. In juli 2004 schreef de Coalitie een rapport uit naar aanleiding van de opvolging van het Aanvullend Protocol over kinderen in gewapende conflicten bij het Verdrag inzake de Rechten van het Kind.²⁹⁰ In dit rapport legt de Coalitie tevens de nadruk op de bijzondere situatie van vrouwelijke kindsoldaten:

*“Kindsoldaten zijn niet alleen de jongens die met het wapen in de hand ten strijd trekken. Ook meisjes worden ingezet als kindsoldaten. Sommige kindsoldaten vechten aan het front, anderen worden gebruikt als spionnen, boodschappers, dragers, diensters en seksslaven. Ze worden ook vaak gebruikt om landmijnen te leggen en op te ruimen.”*²⁹¹

Hieruit kunnen we dus afleiden dat ngo's e.d. de ware situatie waarin kindsoldaten zich bevinden kennen en zich bewust zijn van de onzichtbare rol die meisjes spelen in gewapende conflicten. Dit komt onder meer door het feit dat zij wel “veldwerk” doen en op grondig onderzoek uitgaan. De internationale gemeenschap zou er goed aan doen naar hen te luisteren

²⁸⁷ X, *De Internationale Coalitie tegen het Gebruik van Kindsoldaten*, <http://www.mo.be/artikel/de-internationale-coalitie-tegen-het-gebruik-van-kindsoldaten>. (laatst geraadpleegd op: 23 april 2014)

²⁸⁸ *Ibid.*

²⁸⁹ *Ibid.*

²⁹⁰ Rapport Belgische Coalitie tegen het gebruik van Kindsoldaten, *Het Belgisch Beleid inzake Kindsoldaten*, 2004, beschikbaar op: www.crin.org/docs/Belgium_OP_NGO_Report_NL.pdf. (laatst geraadpleegd op 23 april 2014) [Hierna: Rapport Belgische Coalitie]

²⁹¹ p. 5 Rapport Belgische Coalitie.

en hun aanbevelingen strikt op te volgen wil ze werkelijk alle kindsoldaten bescherming bieden. Door de aanbevelingen van o.a. de Belgische Coalitie te incorporeren in de internationale regelgeving, kunnen we m.i. weldegelijk tot een algemene en adequate bescherming van kindsoldaten komen zonder dat er kinderen uit de boot vallen of dat er grijze zones gecreëerd worden.

4.5. VOLSTAAT DIT ALLES?

4.5.1. FAALT DE REGELGEVING?

Indien er zo veel verdragen, wetten, protocollen en andere regelgevende en beleidsmatige initiatieven bestaan, waarom zijn er op dit moment dan nog steeds wereldwijd honderdduizenden kindsoldaten actief?²⁹² Met andere woorden: waar loopt het mis met betrekking tot de regelgeving? En in het bijzonder: worden de vrouwelijke kindsoldaten voldoende beschermd? Zonder wederom in te gaan op de tekortkomingen van ieder wetgevend of beleidsmatig optreden, kunnen de volgende algemene conclusies worden getrokken.

Ten eerste blijkt uit bovenstaande analyse dat er zowel op internationaal als op regionaal niveau een consensus bestaat dat niet enkel directe deelname door kindsoldaten aan gevechten gebannen dient te worden maar ook indirecte deelname. Helaas blijkt dat het optreden tegen indirecte deelname minder strikt wordt aangepakt aangezien dit gebaseerd is op “soft law” regelgeving die zich voornamelijk focust op het Afrikaanse continent. Zoals blijkt uit de analyse van de internationale en regionale wetgevende en beleidsmatige initiatieven tegen het gebruik van kindsoldaten gaan immers enkel de Kaapstad Principes, de Principes van Parijs en de Maputo Verklaring rechtstreeks de strijd aan met een indirecte deelname van kinderen aan gewapende conflicten. Daarenboven gaat het hier slechts om richtlijnen en aanbevelingen die geen grote juridische waarde hebben. Dit in tegenstelling tot de Conventies van Genève en de aanvullende protocollen, het IVRK en het eerste aanvullend protocol, het Rome Statuut van het Internationaal Strafhof, het Statuut van het Bijzonder Gerecht voor Sierra Leone en het Afrikaans Charter die zich focussen op een directe deelname en een veel grotere juridische waarde hebben. Zoals echter reeds werd aangetoond oefenen alle kinderen, en meisjes in het bijzonder, een grote verscheidenheid aan taken uit in gewapende conflicten. Aangezien meisjes veelal op een indirecte wijze deelnemen aan de gevechten, zijn bijgevolg vooral zij het slachtoffer van het inadequaat optreden tegen indirecte deelname.²⁹³

²⁹² Zie ook: T. GREEN, “Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?”, *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 411.

²⁹³ N. QUENIVET, “Girl Soldiers and participation in hostilities”, *African Journal of International and Comparative Law*, 2008, (219) 234.

Naast het inadequate optreden tegen een indirecte deelname aan de gevechten komt ook het optreden tegen een directe deelname niet alle meisjes ten goede. Er zijn immers ook meisjes die op een directe wijze deelnemen aan het gewapend conflict maar de taal die gebruikt wordt in zowel internationaal humanitair recht als in mensenrechten *“perpetuates an understanding of the child soldier as combatant, excluding many girls because of perceptions that they hold only non-combatant roles.”* Met andere woorden: de deelname van mannelijke kindsoldaten aan de gevechten valt volledig binnen de juridische definitie van directe/actieve deelname, maar dit is niet steeds het geval bij de meisjes. Deze zijn betrokken bij een waaier van activiteiten die gelinkt zijn aan militaire operaties maar waarvan het doel niet noodzakelijk bestaat uit *“to cause harm to the personnel or equipment of the enemy forces”*.²⁹⁴ Hierdoor vallen de taken van vrouwelijke kindsoldaten buiten de definitie van actieve deelname aan de gevechten.

Een ander heikel punt met betrekking tot de wetgevende initiatieven bestaat uit de minimum rekruteringsleeftijd. In veel verdragen en protocollen wordt uitgegaan van een minimumleeftijd van 15 jaar. De Westerse wereld is er echter van overtuigd dat ieder kind tot 18 jaar beschermd dient te worden. Juridisch gezien wordt men immers in de meeste landen pas meerderjarig wanneer men de leeftijd van 18 jaar bereikt. Het lijkt me dan ook logisch dat nationale en internationale regelgevende initiatieven tevens hun bescherming laten gelden voor kinderen tot en met 18. Op die manier komen kinderen tussen de 15 en de 18 niet in een grijze zone terecht. Er is echter ook een keerzijde aan de medaille. Zoals hieronder zal worden aangehaald, komt het Westerse begrip van een “kind” in vele gevallen niet overeen met de Afrikaanse perceptie. Dit kan er toe leiden dat vele “kinderen” zich niet aangesproken voelen en van oordeel zijn dat zij die bescherming niet nodig hebben.

Daarnaast kan de vraag gesteld worden waarom gewapende groeperingen al deze verdragen en protocollen naast zich neerleggen en waarom ze weinig succes lijken te hebben, los van de reeds veelvuldig aangehaalde tekortkomingen er van. Verschillende redenen kunnen hiervoor worden opgegeven. Eerst en vooral zijn de rebellengroepen en gewapende troepen die verantwoordelijk zijn voor de rekrutering van het grootste deel van de kindsoldaten niet gebonden door internationale regelgeving aangezien deze laatste enkel staten verbindt.²⁹⁵ Daarenboven zijn ze er van overtuigd dat ze de strijd zullen winnen en dat wat ze doen dus niet illegaal is.

²⁹⁴ Dit is de definitie van directe deelname volgens de Geneefse Conventies: X., *IHL and Civilian Participation in Hostilities in the OPT*, Policy Brief, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research, Harvard University, 2007, 7, beschikbaar op: www.hpcrresearch.org/sites/default/files/publications/ParticipationBrief.pdf. (laatst geraadpleegd op: 6 mei 2014)

²⁹⁵ T. GREEN, “Eradicating the use of child soldiers: is the ‘world doing enough?’”, *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 411-412.

De belangrijkste reden echter kan m.i. teruggevonden worden in het feit dat internationale conventies, verdragen en protocollen slechts van een beperkte relevantie zijn voor de bescherming en re-integratie van kindsoldaten en de oorzaak hiervan is tweërlei. Ten eerste is de enge en Westers-georiënteerde definitie van “kind” die in de internationale regelgeving wordt gebruikt, zoals reeds gezegd, problematisch. Dergelijke definities en constructies komen niet overeen met de traditionele en culturele opvattingen in Afrika over wat een kind is. David Francis stelt hieromtrent terecht: “*How do you enforce a law when the very people the law is designed to protect do not see themselves as belonging to such a category?*”²⁹⁶ In het Westen wordt de meerderjarigheid vastgepind op ten vroegste 18 jaar. In verschillende Afrikaanse samenlevingen daarentegen zijn mensen van 18 jaar oud bijna in de helft van hun leven en bijgevolg al lang geen kind meer. De kindertijd eindigt er nu eenmaal vroeger. Uit etnische en sociologische studies is immers gebleken dat de Afrikaanse perceptie van “kindertijd” afhankelijk is van de context en in grote mate sociaal geconstrueerd is.²⁹⁷

Ten tweede wordt de effectiviteit van internationale juridische instrumenten beperkt door het feit dat de meerderheid van de (post-)conflictzones worstelt met het incorporeren van internationaal strafrecht in hun nationaal recht. Het spreekt voor zich dat dit zorgt voor grote uitdagingen met betrekking tot de effectieve toepassing van internationale standaarden voor het beschermen van kinderen in Afrika en, in het bijzonder, voor de rehabilitatie en re-integratie van kindsoldaten.²⁹⁸ Er zijn vier redenen te vinden waarom veel Afrikaanse staten terughoudend zijn om internationaal recht te incorporeren. Een eerste is dat veel staten er niet in geslaagd zijn om wetgeving op te stellen die internationale verdragen kan incorporeren. Ten tweede hebben vele staten voorbehouden laten optekenen met betrekking tot verschillende internationale verdragen, waardoor deze lege dozen vormen. Ten derde zijn sommige staten hun internationale verplichtingen uit de weg gegaan door het opstellen van wetgeving die de grond voor jurisdictie, uitgetekend in de internationale verdragen, serieus inperkt. Ten vierde hebben nationale rechtbanken de gewoonte aangenomen om de impact van internationale regelgeving of de bevoegdheid van nationale rechtbanken voor internationale misdrijven zo veel mogelijk te

²⁹⁶ D. FRANCIS, “ ‘Paper protection mechanisms’: child soldiers and the international protection of children in Africa’s conflict zones”, *The Journal of Modern African Studies*, 2007, (207) 228.

²⁹⁷ G. ALMA en J. DELOACHE, *A World of Babies: imagined childcare guides for seven societies*, Cambridge University Press, 2000, 280 p. en C.G. BEVERLY, *Invisible Hands: Child labour and the state in colonial Zimbabwe*, Greenwood Books, 2005, 284 p. en D. FRANCIS, “ ‘Paper protection mechanisms’: child soldiers and the international protection of children in Africa’s conflict zones”, *The Journal of Modern African Studies*, 2007, (207) 222.

²⁹⁸ D. FRANCIS, “ ‘Paper protection mechanisms’: child soldiers and the international protection of children in Africa’s conflict zones”, *The Journal of Modern African Studies*, 2007, (207) 209-210.

beperken. Veel Afrikaanse staten beschouwen internationaal recht simpelweg als niet toepasselijk.²⁹⁹

Het ziet er dus naar uit dat internationale regelgeving op zich niet volstaat om het probleem van het gebruik van kindsoldaten tegen te gaan. Ook bij het incorporeren van de internationale standaarden in hun nationale wetgeving kampen verschillende Afrikaanse landen met problemen. Helaas is het net aan de hand van adequate nationale regelgeving dat rebellengroepen een halt kunnen toegeroepen worden. Alle nationale onderdanen zijn er immers door gebonden. Maar zelfs indien er bevredigende nationale wetgeving zou zijn in de betrokken landen, dan nog lost dit het probleem niet op. Wat ben je immers met wetten en regels indien ze niet behoorlijk afgedwongen kunnen worden en wanneer corruptie in het land zegeviert? Zelfs in de veronderstelling dat dergelijke wetten en regels weldegelijk afgedwongen worden, is het nog maar de vraag of dit een indruk zal maken op de rebellen. Zoals reeds werd aangehaald zijn zij in de overtuiging de strijd te zullen winnen. Bijgevolg zijn ze er heilig van overtuigd dat ze zich niet aan deze regels dienen te houden aangezien ze de wetgeving nadien toch naar hun hand kunnen zetten. Daarnaast moet men ook in het achterhoofd houden dat niet enkel rebellengroepen maar ook overheidslegers zich schuldig maken aan het rekruteren van kinderen. In dergelijke gevallen zal nationale wetgeving weinig uithalen want de overheid zal deze niet afdwingen tegen zichzelf. In dit laatste geval kan dus enkel op internationale wetgeving vertrouwd worden en dient de internationale statengemeenschap deze af te dwingen.

4.5.2. MOGELIJKE OPLOSSINGEN

Wat volgt, is een greep uit de mogelijke oplossingen die geboden kunnen worden om de strijd tegen het gebruik van vrouwelijke kindsoldaten – en kindsoldaten in het algemeen – op een meer doeltreffende manier aan te gaan. Het gaat dus om een louter exemplatieve opsomming die verre van limitatief is.

a) Regelgevende verbeteringen

Allereerst dient de “straight 18”-regel³⁰⁰ consequent te worden toegepast in alle mogelijke

²⁹⁹ A. CASSESE, *International Criminal law* Oxford University Press, 2003, 301, 305-306 en D. FRANCIS, “Paper protection mechanisms’: child soldiers and the international protection of children in Africa’s conflict zones”, *The Journal of Modern African Studies*, 2007, (207) 224.

³⁰⁰ Zie voor deze term o.a. Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, *Guide on the Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict*, 2003, 15, beschikbaar op: http://www.unicef.org/publications/files/option_protocol_conflict.pdf (laatst geraadpleegd: 21 april 2014); H. CULLEN, *The Role of International Law in the Elimination of Child Labor*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2007, 125 en ROSEN, D., *Child Soldiers: A Reference Handbook*, Contemporary World Issues, 2012, 15.

regelgevende en beleidsmatige initiatieven. Indien men immers in het ene verdrag een minimumrekruteringsleeftijd hanteert van 15 jaar en in een ander protocol bedraagt die leeftijd 18 jaar is de rechtszekerheid ver te zoeken. Een consequente toepassing van de 18-jarige leeftijd als minimumrekruteringsleeftijd in ieder regelgevend en beleidsmatig document zorgt voor meer duidelijkheid en vergemakkelijkt de afdwingingsprocedures.³⁰¹

Een tweede, louter regelgevende, oplossing bestaat uit het breder definiëren van “actieve/directe deelname aan de gevechten” waardoor de meeste taken van vrouwelijke kindsoldaten binnen de verbodsbepalingen zouden vallen.³⁰² Abigail Leibig wil het grootser aanpakken en de algemene definitie van “kindsoldaat” verruimen.³⁰³ Idealiter dient hiervoor de definitie van de Kaapstad Principes als voorbeeld te worden genomen.³⁰⁴ Het belang van een brede definitie voor vrouwelijke kindsoldaten wordt nader toegelicht bij de bespreking van de zaak *Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*.³⁰⁵

Daarnaast zou het een grote vooruitgang betekenen indien voor vrouwelijke kindsoldaten een eigen internationaal juridisch instrument zou opgemaakt worden dat rekening houdt met de verscheidenheid van taken die op hun schouders rust.³⁰⁶ In afwachting hiervan dient op zijn minst ieder reeds bestaand wetgevend document, nationaal of internationaal, een expliciete vermelding te maken van de situatie van vrouwelijke kindsoldaten.³⁰⁷

Dit alles dient uiteraard samen te gaan met een consequente afdwinging door internationale hoven en tribunalen. De regelgevende initiatieven die in de loop der jaren vorm hebben gekregen, hebben bijna allen dezelfde zwakke plek: een inadequaate afdwingingsmechanisme.

³⁰¹ T. GREEN, “Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?”, *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 415 en voor een uitgebreider overzicht van de leeftijdsvereisten in de internationale regelgeving, zie: C. JENKS, “Law as shield, law as sword: The ICC’s Lubanga Decision, Child Soldiers and the perverse Mutualism of Participation in Hostilities”, *National Security and Armed Conflict Law Review*, 2013, (106) 113-115.

³⁰² N. QUENIVET, “Girl Soldiers and participation in hostilities”, *Afr. J. International and Comparative Law*, 2008, (219) 234.

³⁰³ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) xvi.

³⁰⁴ *Supra* p. 51-52.

³⁰⁵ Zie p. 80-87.

³⁰⁶ Ideaal zou bijvoorbeeld zijn om een optioneel protocol toe te voegen aan het Verdrag inzake de Rechten van het Kind. (A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) xvi).

³⁰⁷ A. LEIBIG, “Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?”, *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, (i) xvi.

Indien men het gebruik van kindsoldaten echt wil tegen gaan, dient er een grotere focus te liggen op een betere afdwinging, zeker tegen niet-statelijke entiteiten.³⁰⁸

b) Beleidsmatige oplossingen

Een eerste, eerder beleidsmatige oplossing kan misschien gevonden worden in het minder internationaal willen werken en de focus meer te leggen op een sterk nationaal beleid. Indien alle landen afzonderlijk een beleid opstellen, kan men van op internationaal niveau bijsturen indien nodig. Dit zou als het ware als een “bottom up approach” bestempeld kunnen worden. Vergeet niet dat staten onder internationaal recht verplicht zijn om het gebruik van kindsoldaten op hun grondgebied tegen te gaan. Het is dan ook logisch dat de eerste stap bestaat uit het opstellen van een adequaat, nationaal beleid.³⁰⁹ Het opleggen van regels vanuit de internationale gemeenschap kan daarenboven als dreigend worden beschouwd waardoor die hun effect kunnen missen en dus niet worden nageleefd. Daarnaast moeten ngo's betrokken worden bij de besprekingen over de opmaak van regelgeving en beleid inzake kindsoldaten. Zij zijn immers op de hoogte van de werkelijke situatie in de (post-)conflictzones en zijn vrij van de verplichting om politiek correct te zijn. Daarom is het een noodzaak dat hun rapporten in acht genomen worden bij het opstellen van een adequaat nationaal en internationaal beleid en, in het verlengde hiervan, van nationale en internationale regelgeving. België lijkt alvast de specifieke situatie van vrouwelijke kindsoldaten te begrijpen en wil hier dan ook gepast tegen optreden. Een negatief aspect aan het inzetten van buitenlandse ngo's is dat deze dikwijls voeling missen met de lokale cultuur, wat net onmisbaar is willen ze ex-kindsoldaten op een effectieve manier re-integreren in de maatschappij.³¹⁰ Vandaar dat naast het betrekken van buitenlandse ngo's in de besprekingen ook binnenlandse organisaties niet vergeten mogen worden.

Door meer te werken vanuit een nationaal of zelfs lokaal startpunt wordt de internationale gemeenschap echter niet bevrijd van haar verplichtingen. Deze moet meewerken aan het opsporen, vervolgen en veroordelen van degenen die verantwoordelijk zijn en de betrokken landen in alle aspecten ondersteunen en indien nodig middelen verschaffen. Indien landen weigeren over te gaan tot vervolging of het opstellen van een adequaat nationaal beleid moeten diplomatieke sancties uitgeoefend worden en kan zo de internationale druk opgevoerd worden door o.a. de Verenigde Naties.

³⁰⁸ T. GREEN, “Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?”, *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 416. Hierop wordt dieper ingegaan bij de bespreking van enkele uitspraken in hoofdstuk 5.

³⁰⁹ L. NAGLE, “Child Soldiers and the duty of nations to protect children from participation in armed conflict.”, *Cardozo Journal of International and Comparative law*, 2011, 20.

³¹⁰ *Ibid.*

Een misschien minder voor de hand liggende oplossing, maar daarom niet minder effectief, is het inzetten van de paus of invloedrijke imams in de strijd tegen kindsoldaten. Velen van de rebellen en militairen in Afrika zijn uiterst gelovig en geloven dat wat zij doen, gebeurt en dient te gebeuren in de naam van God of Allah. Indien de religieuze leiders hen openlijk terecht zouden wijzen, zou dit een niet onmiskenbare invloed kunnen hebben. De paus heeft zich ten tijde van de ontvoering van de Aboke meisjes in de jaren 1990 reeds gemengd in de onderhandelingen met de rebellenleiders. Nu de grote storm wat is gaan liggen – en de mensen niet meer opkijken van het gebruik van kindsoldaten – zijn ook de ogen van o.a. het Vaticaan niet meer voldoende gericht op deze gruwelpraktijk. De grote religieuzen der aarde opnieuw betrekken in de internationale strijd tegen kindsoldaten zou m.i. weldegelijk effect kunnen hebben.³¹¹

Ook de media kan zijn steentje bijdragen in de strijd tegen het gebruik van (vrouwelijke) kindsoldaten. Tot mijn spijtige vaststelling behandelen de hedendaagse documentaires voornamelijk de situatie van mannelijke kindsoldaten.³¹² Meisjes worden in deze televisieprogramma's niet vermeld en er wordt enkel ingezoomd op tehuizen waar alleen mannelijke ex-kindsoldaten verblijven. Door hun aandacht te verleggen en tevens de schrijnende situatie van vrouwelijke kindsoldaten aan bod te laten komen, kunnen de media de mensen wakker schudden zodat de meisjes niet vergeten worden.³¹³ Als voorbeeld kan hier verwezen worden naar de internationale media-aandacht die wordt geschonken aan de ontvoering van meer dan 200 Nigeriaanse schoolmeisjes door de islamitische organisatie Boko Haram. Door het veelvuldig vermelden in zowel sociale als klassieke media van deze gruweldaden worden de mensen gewezen op het feit dat dergelijke walgelijke praktijken in sommige landen een harde realiteit is.

³¹¹ Voor deze alinea vond ik mijn inspiratie in: E. DE TEMMERMAN, *De meisjes van Aboke – kindsoldaten in Noord-Oeganda*, Gent, Globe, 1999, 168 p.

³¹² Zie onder andere: *Stacey Dooly Investigates: Kids with Guns*, BBC, 2010. Ondanks het feit dat de titel het heeft over “kids with guns”, wordt in de documentaire enkel gesproken over mannelijke kindsoldaten.

³¹³ Ook Luz Nagle ondersteunt deze visie in L. NAGLE, “Child Soldiers and the duty of nations to protect children from participation in armed conflict.”, *Cardozo Journal of International and Comparative law*, 2011, 27.

5. RECHTSPRAAK

5.1. PROLOOG

Uit bovenstaande analyse van internationale en regionale regelgeving en beleidsinitiatieven inzake kindsoldaten is reeds duidelijk gebleken dat wetgeving op zich niet volstaat om het gebruik van kindsoldaten tegen te gaan. Wetten moeten concreet afgedwongen worden, niet alleen op nationaal maar in dit geval zeker ook op internationaal niveau.³¹⁴ In wat volgt, geef ik een uiteenzetting omtrent vier verschillende zaken. De eerste is die van Thomas Lubanga Dyilo voor het Internationaal Strafhof in Den Haag. Daarna is de uiterst recente zaak van Germain Katanga voor het Internationaal Strafhof aan de beurt. De zogenaamde AFRC-zaak, beoordeeld door het Bijzonder Gerecht voor Sierra Leone volgt hier op. Tot slot zal ik het proces van Charles Taylor onder de loep nemen. Ook deze zaak werd gebracht voor het Sierra Leone Tribunaal. Het belang van deze zaken ligt in het feit dat ze vooral de situatie van vrouwelijke kindsoldaten ten goede komen en bijgevolg interessant zijn om te onderzoeken in het licht van het onderwerp van deze masterproef.

Wat betreft het ontstaan en de werking van zowel het Internationaal Strafhof als het Bijzonder Gerecht voor Sierra Leone verwijs ik naar het reeds hierboven besproken hoofdstuk omtrent wetgevende en beleidsmatige initiatieven inzake kindsoldaten. In het internationale onderdeel werd immers bij de besprekingen van het Rome Statuut van het Internationaal Strafhof en het Statuut van het Bijzonder Gerecht voor Sierra Leone hier de nodige aandacht aan besteed.³¹⁵

5.2. PROSECUTOR V. THOMAS LUBANGA DYILO

“This decision sends an unequivocal message to all those who still conscript, recruit or use children in armed conflict, or who are thinking of doing so: think again, or put your own freedom at risk.”³¹⁶

5.2.1. INLEIDING

Op 14 maart 2012 velde het Internationaal Strafhof haar eerste oordeel. Thomas Lubanga Dyilo werd onder meer schuldig bevonden aan *“crimes of conscripting and enlisting children under the age of fifteen years ... and using them to participate actively in hostilities within the meaning of*

³¹⁴ Zie ook: T. GREEN, “Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?”, *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 412 en A. PARK, “Child soldiers and distributive justice: addressing the limits of law?”, *Crime Law and Social Change*, 2010, (329) 335.

³¹⁵ Zie p. 37-43 en 43-46.

³¹⁶ Alison Smith, Juridisch Adviseur van No Peace Without Justice, terug te vinden op: NPWJ, *Sierra Leone: Charles Taylor sentence sends strong message to all potential human rights violators*, 30 mei 2012, www.npwj.org/ICC/Sierra-Leone-Charles-Taylor-sentence-sends-strong-message-all-potential-human-rights-violators.h. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

*Articles 8(2)(e)(vii) and 25(3)(a) of the Statute.*³¹⁷ Op 10 juli 2012 werd hij vervolgens veroordeeld tot een gevangenisstraf van 14 jaar.

Onder andere Kristin Gallagher en de ngo No Peace Without Justice (NPWJ) zijn zich bewust van de belangrijke precedentenwaarde van deze eerste ICC-uitspraak. Eerst en vooral gaat het hier om een internationaal precedent inzake misdaden met betrekking tot kindsoldaten. Het Rome Statuut van het Internationaal Strafhof beschouwt het gebruik van kindsoldaten als een oorlogsmisdaad en het feit dat het ICC in haar eerste zaak iemand berecht die beschuldigd wordt van deze gruweldaad toont duidelijk aan dat de internationale gemeenschap het gebruik van kindsoldaten als een vreselijke misdaad beschouwt en bereid is de verantwoordelijken te straffen.³¹⁸ Daarnaast tekent het verdict de krijtlijnen uit inzake de betekenis van “conscript, enlist” en “use of child soldiers actively in combat”.³¹⁹ Zoals Gallagher verdedigt is een brede definitie van deze begrippen nodig om ook de onmiskenbare, uiteenlopende rollen die vrouwelijke kindsoldaten spelen in gewapende conflicten te beschouwen als een actieve deelname aan de gevechten en als dusdanig te gaan behandelen en beschermen onder internationaal recht.³²⁰

5.2.2. DE ZAAK

Thomas Lubanga Dyilo, een Congolese politicus en militair commandant, was de eerste die werd vervolgd in het licht van het conflict dat sinds 1998 de Democratische Republiek Congo teisterde. Lubanga is de vermoedelijke stichter en voorzitter van UPC, de unie van de Congolese patriotten, en de opperbevelhebber van diens militaire afdeling.³²¹ In de periode tussen 1 juli 2002 en 31 december 2003 heeft hij zich, volgens de beslissing van 14 maart 2012, schuldig gemaakt aan “het onder de wapenen roepen en het in militaire dienst nemen van kinderen beneden de leeftijd van vijftien jaar bij de nationale strijdkrachten en hen gebruiken voor actieve deelname aan vijandelijkheden”.³²²

³¹⁷ ICC, *Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Trial Judgment, Case No. ICC-01/04-01/06-2843 (14 maart 2012).

³¹⁸ T. BEGLEY, “The extraterritorial obligation to prevent the use of child soldiers”, *The American University International Law Review*, 2012, (613) 623 en C. JENKS, “Law as shield, law as sword: The ICC’s Lubanga Decision, Child Soldiers and the perverse Mutualism of Participation in Hostilities”, *National Security and Armed Conflict Law Review*, 2013, (106) 108.

³¹⁹ K. GALLAGHER, “Towards a gender-inclusive definition of child soldiers: The Prosecutor v. Thomas Lubanga”, *Eyes on the ICC*, 2010-2011, 115

³²⁰ K. GALLAGHER, “Towards a gender-inclusive definition of child soldiers: The Prosecutor v. Thomas Lubanga”, *Eyes on the ICC*, 2010-2011, (115) 115-136.

³²¹ C. JENKS, “Law as shield, law as sword: The ICC’s Lubanga Decision, Child Soldiers and the perverse Mutualism of Participation in Hostilities”, *National Security and Armed Conflict Law Review*, 2013, (106) 109-113 voor de volledige achtergrond en K. GALLAGHER, “Towards a gender-inclusive definition of child soldiers: The Prosecutor v. Thomas Lubanga”, *Eyes on the ICC*, 2010-2011, 115.

³²² Artikel 8(2)(b)(xxvi) van het Rome statuut van het Internationaal Strafhof.

Op 17 maart 2006 werd een internationaal arrestatiebevel uitgevaardigd en Lubanga werd nog diezelfde dag overgebracht naar Den Haag. Drie dagen later, op 20 maart, verscheen hij voor de eerste maal voor het Hof. Uiteindelijk werd op 26 januari 2009 deze allereerste zaak sinds haar oprichting in 2002, voor het Internationaal Strafhof geopend.³²³ Een goede drie jaar later vestigde het Strafhof haar mijlpaalbeslissing en erkende hiermee het belang van een internationaal optreden tegen het gebruik van kindsoldaten, zowel jongens als meisjes.

De Lubanga-zaak zorgde ervoor dat de oorlogsmisdaad van het onder de wapenen roepen (conscripting) en het in militaire dienst nemen (enlisting) van kinderen onder de 15 jaar en het gebruiken voor een actieve deelname aan de vijandigheden, voor de eerste maal ter berechting kwam voor het Internationaal Strafhof in Den Haag. In die zin kan er worden gesteld dat er een duidelijk signaal werd gegeven tot het erkennen van mensenrechten in hoofde van kinderen. Helaas vallen ook hier de kinderen met een leeftijd tussen de 15 en 18 jaar uit de boot der bescherming. Hiervoor verwijs ik naar de bespreking van het ICC-statuut en het Kinderrechtenverdrag.³²⁴

5.2.3. HET BELANG VAN EEN BREDE DEFINITIE VOOR VROUWELIJKE KINDSOLDATEN

Kristin Gallagher benadrukt in haar artikel *Towards a gender-inclusive definition* het belang van een uitgebreide interpretatie van de tenlastelegging *use of children under the age of fifteen to "actively participate in hostilities"*.

Het probleem met de Lubanga-zaak is dat, aangezien het de eerste zaak is voor het Internationaal Strafhof, er niet kan worden teruggevallen op precedënten wat betreft het interpreteren van bepaalde termen. Vandaar dat het Hof in dergelijke gevallen dient te kijken naar de voorbereidende werken van het Rome Statuut.³²⁵

Het Voorbereidend Comité voor de Oprichting van een Internationaal Strafhof (hierna: Comité) kreeg de opdracht om een ontwerptekst op te stellen van wat later eventueel het Rome Statuut zou worden.³²⁶ Het Strafhof zal bijgevolg in de Lubanga-zaak kijken naar deze ontwerptekst om zich een beeld te vormen van wat er nu precies wordt bedoeld met "actively participate in hostilities" en of Lubanga zich hieraan schuldig heeft gemaakt. In voetnoot 12 van het rapport

³²³ X., *Lubanga case*, www.iccnw.org/?mod=drctimelinelubanga. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

³²⁴ Zie p. 37-43 en 26-31.

³²⁵ K. GALLAGHER, "Towards a gender-inclusive definition of child soldiers: The Prosecutor v. Thomas Lubanga", *Eyes on the ICC*, 2010-2011, (115) 123.

³²⁶ Rapport van het Voorbereidend Comité van de Oprichting van een Internationaal Strafhof, Ontwerpstatuut voor het Internationaal Strafhof (14 april 1998), *U.N. Doc. A/CONF.183/2/Add.1* (1998) en K. GALLAGHER, "Towards a gender-inclusive definition of child soldiers: The Prosecutor v. Thomas Lubanga", *Eyes on the ICC*, 2010-2011, (115) 123.

van het Comité worden de mogelijkheden van betrokkenheid in vijandelijkheden als volgt opgesomd:³²⁷

“ The words “using” and “participate” have been adopted in order to cover both direct participation in combat and also active participation in military activities linked to combat such as scouting, spying, sabotage and the use of children as decoys, couriers or at military checkpoints. It would not cover activities clearly unrelated to the hostilities such as food deliveries to an airbase or the use of domestic staff in an officer’s married accommodation. However, use of children in a direct support function such as acting as bearers to take supplies to the front line, or activities at the front line itself, would be included within the terminology.”

Het Comité beschouwde deze voetnoot als onderdeel van de voorbereidende werken en vond het daarom niet nodig om in het Rome Statuut zelf de betekenis van de artikels 8(2)(b)(xxvi) en 8(2)(e)(vii) grondiger uit te leggen aangezien er op deze voetnoot kon worden teruggevallen.³²⁸

In de paragrafen 23 en 24 van de uitspraak van 14 maart 2012, gaat het Hof dieper in op de juridische definitie van de drie tenlasteleggingen, nl. “conscriptie”, “enlisting” en “use”. Het Strafhof vangt aan met de opmerking dat deze misdrijven continu van aard zijn, waarmee ze bedoelt dat ze pas ophouden wanneer het kind 15 jaar wordt of de militaire groep verlaat.³²⁹

Een werkelijke erkenning van de situatie van de vrouwelijke kindsoldaten volgt in paragraaf 24 van de beslissing. Het Hof bevestigt dat het gebruik van kinderen onder de leeftijd van 15 om actief deel te nemen aan de vijandelijkheden, bestaat uit een hele brede waaier aan activiteiten dat gaat van kinderen die meevechten aan de frontlinie tot de jongens en de meisjes die betrokken zijn in een cluster van ondersteunende taken.³³⁰ Denk hierbij aan de typische “vrouwenrollen” zoals koken, poetsen, het verlenen van seksuele diensten,... maar ook het overbrengen van boodschappen, spioneren e.d. Het Hof vervolgt dat al deze activiteiten, zowel de directe deelname aan de gevechten als de ondersteunende, indirecte deelname, eenzelfde gemeenschappelijk kenmerk hebben: het bewuste kind is op zijn minst een potentieel doelwit. Daarom stelt het Strafhof dat de beslissende factor om te oordelen of een “indirecte”, ondersteunende taak moet behandeld worden als het actief deelnemen in de vijandelijkheden, is

³²⁷ Rapport van het Voorbereidend Comité van de Oprichting van een Internationaal Strafhof, Ontwerpstatuut voor het Internationaal Strafhof (14 april 1998), U.N. Doc. A/CONF.183/2/Add.1 (1998) voetnoot 12, p. 21.

³²⁸ K. GALLAGHER, “Towards a gender-inclusive definition of child soldiers: The Prosecutor v. Thomas Lubanga”, *Eyes on the ICC*, 2010-2011, (115) 124 en D. KNUT, *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court Sources and Commentary*, 2003, 376.

³²⁹ ICC, *Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Trial Judgment, Case No. ICC-01/04-01/06-2843 (14 maart 2012), paragraaf 23.

³³⁰ ICC, *Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Trial Judgment, Case No. ICC-01/04-01/06-2843 (14 maart 2012), paragraaf 24 en C. JENKS, “Law as shield, law as sword: The ICC’s Lubanga Decision, Child Soldiers and the perverse Mutualism of Participation in Hostilities”, *National Security and Armed Conflict Law Review*, 2013, (106) 116-117 voor de verschillende taken die door kindsoldaten werden uitgeoefend onder Lubanga.

of de door het kind verleende ondersteuning aan de vechters hem of haar blootstelt aan het gevaar een mogelijk doelwit te zijn. Dit zou er dus toe kunnen leiden dat, ook al is het kind ver weg van de frontlinie, het toch zal worden beschouwd als actief deelnemend aan de vijandelijkheden.³³¹ Bijgevolg zal ook het op dergelijke wijze inzetten van kinderen vallen onder de strafbepaling van artikel 8 van het Rome Statuut en zal er op basis hiervan vervolgd kunnen worden.

Uit het voorgaande blijkt duidelijk dat het Hof de voetnoot van het Comité onder de arm heeft genomen bij het interpreteren van de tenlasteleggingen. Dit is vooral doorslaggevend voor de vrouwelijke kindsoldaten. Zoals reeds meerdere malen aangehaald, worden de meisjes in deze militaire groepen en de taken die zij vervullen dikwijls over het hoofd gezien. Ze worden puur gezien als “vrouwen van” en niet als effectief deelnemend aan de gevechten. Dit heeft als jammerlijk gevolg dat de vrouwelijke kindsoldaten in grote getale worden uitgesloten van re-integratie-programma’s en van fysieke en psychologische ondersteuning.

Uit verschillende getuigenissen in de Lubanga-zaak is echter gebleken dat ook meisjes werden ingezet aan de frontlinie en dikwijls dezelfde harde militaire training kregen als de jongens, dit alles naast de gegenderde ondersteuningstaken zoals koken en seksklaaf zijn. Met andere woorden: vrouwelijke kindsoldaten ervaren verschillende rollen in gewapende conflicten maar omwille van hun gender wordt van hen niet alleen verwacht dat ze meevechten maar ook dat ze de traditionele “vrouwentaken” op zich nemen.³³² Dat zorgt er voor dat meisjes nood hebben aan specifiek op hen gerichte re-integratie-programma’s omdat ze met andere zaken geconfronteerd worden dan de mannelijke kindsoldaten.

Door de brede definitie die het Hof hanteert voor het actief deelnemen aan de gevechten, wordt het mogelijk om ook de ondersteunende taken die de vrouwelijke kindsoldaten verrichten als internationaal strafbaar te beschouwen. Eindelijk wordt hierdoor hun situatie internationaal erkend als misdadig en schadelijk voor de meisjes in kwestie.

5.2.4. NIET ALLES IS ROZENGEUR EN MANESCHIJN

Het Internationaal Strafhof gaat m.i. niet ver genoeg in haar definitie en deze mist daarenboven enige duidelijkheid. Zoals het Hof duidelijk maakt in paragraaf 24 van haar beslissing moet het kind, als uitvoerder van ondersteunende taken, een mogelijk doelwit vormen van de vijandigheden. Vanaf wanneer echter is dit het geval? Uiteraard kan het Strafhof vooraf geen

³³¹ ICC, *Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Trial Judgment, Case No. ICC-01/04-01/06-2843 (14 maart 2012), paragraaf 24.

³³² K. GALLAGHER, “Towards a gender-inclusive definition of child soldiers: The Prosecutor v. Thomas Lubanga”, *Eyes on the ICC*, 2010-2011, (115) 126.

duidelijk afgelijnde categorieën van verboden misdrijven opstellen en dient het Hof iedere situatie afzonderlijk te analyseren vooraleer te besluiten tot een actieve deelname aan de vijandelikheden. Helaas kan deze open maatstaf leiden tot rechtsonzekerheid aangezien er niet kan worden voorspeld of er zal besloten worden tot een actieve deelname.

Gallagher stelt terecht dat het Strafhof, in het licht van een brede interpretatie van “actieve deelname”, er gemakkelijk toe zou kunnen besluiten dat de verplichtingen die aan de meisjes worden opgelegd zoals “echtgenote” of seksslaaf zijn, vallen binnen de draagwijdte van een actieve deelname.³³³ Het Hof laat dit echter na. Meer nog, seksueel geweld wordt Thomas Lubanga Dyilo zelfs niet ten laste gelegd.

Daarmee hangt samen dat in deze zaak verschillende vrouwelijke kindsoldaten werden gehoord die getuigden dat seksueel geweld en verkrachting schering en inslag waren in de militaire groep maar dat seksueel geweld geen deel uitmaakt van de tenlasteleggingen.³³⁴ Er werden meerdere getuigenissen gebruikt om te bevestigen dat er sprake was van het gebruik van kinderen onder de 15 jaar in de militaire groep. Daarnaast werd er ook bewijs aangevoerd om aan te tonen dat de kinderen een heel harde training te verduren kregen. Al deze getuigenissen werden gebruikt voor het vastleggen van Lubanga’s schuld “beyond reasonable doubt” maar de verklaringen van de vrouwelijke kindsoldaten omtrent seksueel geweld werden als het ware genegeerd.³³⁵ Als tegenargument zou er kunnen worden gesteld dat Lubanga zelf niet verantwoordelijk is voor de seksuele escapades van sommige mannelijke groepsleden maar als leider van dergelijke organisatie draag je m.i. weldegelijk enige responsabiliteit hieromtrent. Artikel 28 van het ICC Statuut kent daarenboven een strafrechtelijke verantwoordelijkheid toe aan bevelhebbers:³³⁶

“ (a) A military commander or person effectively acting as a military commander shall be criminally responsible for crimes within the jurisdiction of the Court committed by forces under his or her effective command and control, or effective authority and control as the case may be, as a result of his or her failure to exercise control properly over such forces, where:

(i) That military commander or person either knew or, owing to the circumstances at the time, should have known that the forces were committing or about to commit such crimes; and

³³³ K. GALLAGHER, “Towards a gender-inclusive definition of child soldiers: The Prosecutor v. Thomas Lubanga”, *Eyes on the ICC*, 2010-2011, (115) 127.

³³⁴ ICC, *Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Trial Judgment, Case No. ICC-01/04-01/06-2843 (14 maart 2012), paragraaf 29.

³³⁵ Ook Meredith Owen is er van overtuigd, en dit onder andere op basis van de verklaring van Carine Bapita, die 5 slachtoffers verdedigde, dat seksueel geweld wijdverbreid was: M. OWEN, “Fight Fire with Fire: The ICC should be more aggressive in pursuing crimes of sexual violence”, *Criminal Law Brief*, 2009, 104.

³³⁶ Artikel 28 Statuut van Rome van het Internationaal Strafhof, 17 juli 1998, *UN Doc. A/CONF.183/9* (1998).

(ii) That military commander or person failed to take all necessary and reasonable measures within his or her power to prevent or repress their commission or to submit the matter to the competent authorities for investigation and prosecution.”

Dit was de uitgelezen kans om eindelijk iemand voor alle gruwelijke feiten verantwoordelijkheid te laten opnemen, zeker omdat hij degene was die aan het hoofd stond van deze militaire groep en met lede ogen toezag, of zelfs ertoe opdracht heeft gegeven, hoe kinderen werden ingelijfd en gebruikt (en dit in alle betekenissen van het woord). Maar het Internationaal Strafhof heeft deze kans niet benut.

Ook de ngo No Peace Without Justice (NPWJ) baart zich zorgen hieromtrent:³³⁷

“However, we regret that, due to the limited nature of the charges against Thomas Lubanga Dyilo, the conviction does not adequately represent the nature or the extent of the crimes committed by the armed groups under his command, particularly in relation to gender-based violence.”

Zoals het Hof zelf zegt, oefende Lubanga een algemene coördinerende rol uit en was hij nauw betrokken bij het nemen van beslissingen omtrent het rekruteren.³³⁸ In deze functie zal hij zeker niet onwetend geweest zijn ten opzichte van de seksuele praktijken van zijn “onderdanen” en is hij volgens mij, en volgens artikel 28 van het Statuut, hiervoor weldegelijk verantwoordelijk.

5.2.5. CONCLUSIE

De allereerste zaak voor het Internationaal Strafhof in Den Haag is meteen een mijlpaalbeslissing. Voor de eerste maal komt de oorlogsmisdaad van het onder de wapenen roepen (conscripting) en het in militaire dienst nemen (enlisting) van kinderen onder de 15 jaar en het gebruiken van kindsoldaten voor een actieve deelname aan de vijandigheden, voor ter berechting. Een duidelijk signaal werd gegeven wat betreft het erkennen van mensenrechten in hoofde van kinderen. Het gebruik van kindsoldaten wordt eindelijk internationaal strafrechtelijk veroordeeld.

Ook de vrouwelijke kindsoldaten worden niet uit het oog verloren. De vele ondersteunende taken die zij dikwijls uitoefenen tijdens gewapende conflicten, kunnen vanaf nu tevens aanleiding geven tot vervolging. Het Hof heeft immers erkend dat ook indien het kind in kwestie niet met wapens in aanraking komt, er toch kan worden besloten tot een actieve deelname aan

³³⁷ X., *Lubanga case: NPWJ welcomes sentencing to 14 years imprisonment as a landmark decision for the protection of children’s rights*, www.npwj.org/ICC/Lubanga-case-NPWJ-welcomes-sentencing-14-years-imprisonment-a-landmark-decision-protection-child. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

³³⁸ ICC, *Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Trial Judgment, Case No. ICC-01/04-01/06-2843 (14 maart 2012), paragraaf 39.

de gevechten wegens de ondersteunende en onontbeerlijke functie van deze taken voor de vechtende troepen.

Helaas schiet het Internationaal Strafhof deze meisjes ook te kort. De gruwelijke plichten die ze soms dienen te vervullen als seksslaaf en het vele seksuele geweld in het algemeen binnen de militaire groep, worden niet gezien als het actief deelnemen aan de vijandelijkheden indien ze geen potentieel doelwit vormen. Dit kan er toe leiden dat de meisjes die enkel als “vrouw” worden gebruikt en niet actief meevechten aan het front of andere onontbeerlijke en ondersteunende taken uitoefenen, buiten de bescherming vallen van het Internationaal Strafhof.

Kortom, het Haagse Strafhof heeft een uiterst belangrijke beslissing gevestigd in de context van het gebruik van kindsoldaten maar liet hier en daar wat steken vallen wat betreft de bescherming van meisjes.

5.3. PROSECUTOR V. GERMAIN KATANGA³³⁹

“This is a devastating blow to the victims of sex crimes, and for the survivors of rape and sexual slavery from Bogoro, particularly those who told their horrifying stories to the Court in The Hague.”³⁴⁰

5.3.1. INLEIDING

Op 2 juli 2007 werd een arrestatiebevel uitgevaardigd voor de aanhouding van de Congolese Germain Katanga. Hij zou de vermoedelijke leider geweest zijn van de *Forces de résistance patriotique en Ituri*³⁴¹, een Congolese verzetsgroep die zich voornamelijk bezighield met het verhandelen van wapens en munitie en het plegen van gruwelijke misdaden ten aanzien van de Congolese burgerbevolking in het begin van de jaren 2000. Op 24 februari 2003 viel de militie Bogoro, een Congolees dorp in het Ituri district, binnen en verrichte er ware gruweldaden.³⁴² Het is dan ook voor de misdaden die gedurende die inval hebben plaatsgevonden dat Katanga voor het Internationaal Strafhof werd gebracht.³⁴³

³³⁹ ICC, *Prosecutor v. Germain Katanga*, Judgment, Case No. ICC-01/04-01/07 (7 maart 2014).

³⁴⁰ K. ASKIN, *Katanga Judgment Underlines Need for Stronger ICC Focus on Sexual Violence*, 10 maart 2014, www.ijmonitor.org/2014/03/katanga-judgment-underlines-need-for-stronger-icc-focus-on-sexual-violence/. (laatst geraadpleegd op: 22 april 2014)

³⁴¹ Ook de Ngiti Militie genoemd, waarover Katanga vermoedelijk de ultieme controle had en bijgevolg verantwoordelijk zou zijn voor al hun daden.

³⁴² X. *The Prosecutor v. Germain Katanga*, www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200104/related%20cases/icc%200104%200107/Pages/democratic%20republic%20of%20the%20congo.aspx. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

³⁴³ ICC, “Summary of trial chamber II’s judgment of 7 March 2004, pursuant to article 74 of the Statute in the case of *The Prosecutor v. Germain Katanga*”, 7 maart 2014, 1, beschikbaar op: www.icc-

Germain Katanga werd door de Pre-Trial Chamber beschuldigd van verscheidene misdaden tegen de mensheid en oorlogsmisdaden, waaronder het gebruik van kindsoldaten, seks-slavernij en verkrachting. Op 7 maart 2014 werd Katanga echter vrijgesproken voor deze laatste misdaden wat een triestige zaak uitmaakt voor de strijd tegen het gebruik van (vrouwelijke) kindsoldaten.

5.3.2. DE ZAAK

Zoals reeds vermeld, werd op 2 juli 2007 een arrestatiebevel uitgevaardigd teneinde de aanhouding van Germain Katanga te bekomen. Op 17 oktober 2007 werd hij dan ook gearresteerd en overgebracht naar Den Haag waar zijn proces zou plaatsvinden. Op 10 maart 2008 werd vervolgens beslist om de zaken tegen Germain Katanga en Mathieu Ngudjolo Chui, de vermoedelijke ex-leider van de *Fronts des nationalistes et intégrationnistes*, samen te voegen.³⁴⁴

De officiële beschuldigingen aan het adres van Katanga, bevestigd door de Pre-Trial Chamber van het Internationaal Strafhof, luiden als volgt:³⁴⁵

“Germain Katanga allegedly committed, through other persons, within the meaning of article 25(3) (a) of the Rome Statute:

- *Three crimes against humanity: Murder under article 7(1) (a) of the Statute; sexual slavery and rape under article 7(1) (g) of the Statute.*
- *Seven war crimes: Using children under the age of 15 to take active part in hostilities under article 8(2)(b)(xxvi) of the Statute; deliberately directing an attack on a civilian population as such or against individual civilians or against individual civilians not taking direct part in hostilities under article 8(2)(b)(i); wilful killing under article 8(2)(a)(i) of the Statute; destruction of property under article 8(2)(b)(xiii) of the Statute; pillaging under article 8(2)(b)(xvi) of the Statute; sexual slavery and rape under article 8(2)(b)(xxii) of the Statute.”*

Het proces nam een aanvang op 24 november 2009 en tussen 15 en 23 mei 2012 werden de slotpleidooien gehouden. Mathieu Ngudjolo Chui werd op 18 december 2012 volledig vrijgesproken.³⁴⁶ Op 7 maart 2014 werd Germain Katanga door de Tweede Kamer van het

[cpi.int/en_menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/Documents/986/14_0259_ENG_summary_judgment.pdf](http://www.cpi.int/en_menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/Documents/986/14_0259_ENG_summary_judgment.pdf) (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

³⁴⁴ Case Information Sheet, <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/KatangaEng.pdf>. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

³⁴⁵ ICC, *The Prosecutor v. Germain Katanga*, Decision on the confirmation of charges, Case No. ICC-01/04-01/07 (30 september 2008).

³⁴⁶ Case Information Sheet, <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/KatangaEng.pdf>. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

Internationaal Strafhof schuldig bevonden, als medeplichtige³⁴⁷, aan één misdaad tegen de mensheid (moord) en vier oorlogsmisdaden (moord, het aanvallen van de burgerbevolking, vernielen van eigendom en plunderen). Hij werd vrijgesproken voor de misdaden van sekslavernij en verkrachting en het gebruik van kindsoldaten.³⁴⁸

Ondanks het feit dat de Tweede Kamer van oordeel was dat het boven elke redelijke twijfel vaststond dat de misdaden van verkrachting en sekslavernij weldegelijk hadden plaatsgevonden en dat er kinderen aanwezig waren in de Ngiti militie, besliste het toch dat dit niet voldoende was om de schuld van Katanga boven elke redelijke twijfel als bewezen te achten. De Kamer oordeelde dat hoewel Katanga op de hoogte was van de aanwezigheid van kinderen in de militie, er geen voldoende bewijs voor handen was om vast te stellen dat deze actief werden ingezet in het gewapend conflict.³⁴⁹ Dit heeft als jammerlijk gevolg dat het Hof niet verder ingaat op de problematiek van kindsoldaten en al zeker geen link creëert met seksueel geweld, wat de zaak van vrouwelijke kindsoldaten ten goede was gekomen.³⁵⁰ Daarenboven werd in deze masterproef reeds meerdere malen aangehaald dat niet alleen een actieve deelname aan de gevechten maar ook een indirecte participatie voor kinderen uiterst nefast is. Neem daarbij dat vooral meisjes indirecte, ondersteunende taken op zich nemen, dan valt het niet te verwonderen dat vooral zij door deze beslissing geschaad worden.

Wat de misdaden van verkrachting en sekslavernij betreft, bleek duidelijk uit de verschillende getuigenissen dat verscheidene vrouwen hiervan het slachtoffer waren en dat de daders deel uitmaakten van de Ngiti Militie, waarvan Katanga “President” was.³⁵¹ Het bleek echter onmogelijk voor de Kamer om boven elke redelijke twijfel vast te stellen dat Katanga de

³⁴⁷ Oorspronkelijk werd Germain Katanga beschuldigd als hoofddader maar op basis van art. 55 van de Court Regulations werd zijn aansprakelijkheid omgevormd tot medeplichtige. (ICC, “Summary of trial chamber II’s judgment of 7 March 2004, pursuant to article 74 of the Statute in the case of *The Prosecutor v. Germain Katanga*”, 7 maart 2014, 2, beschikbaar op: www.icc-cpi.int/en_menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/Documents/986/14_0259_ENG_summary_judgment.pdf (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)). Medeplichtige of “accessory” betekent volgens art. 25(3)(d) van het Rome Statuut van het Internationaal Strafhof “*Contributing in any other way [...] to the commission [...] of [...] a crime by a group of persons acting with a common purpose*”(Statuut van Rome van het Internationaal Strafhof, 17 juli 1998, *UN Doc. A/CONF.183/9* (1998), artikel 25(3)(d)).

³⁴⁸ ICC, *Prosecutor v. Germain Katanga*, Judgment, Case No. ICC-01/04-01/07 (7 maart 2014).

³⁴⁹ ICC, *Prosecutor v. Germain Katanga*, Judgment, Case No. ICC-01/04-01/07 (7 maart 2014) paragrafen 1084-1085.

³⁵⁰ Zoals reeds verscheidene malen werd aangehaald, zijn vrouwelijke kindsoldaten immers zo goed als altijd eveneens het slachtoffer van seksueel geweld binnen de gewapende groepering. Een link creëren tussen het fenomeen van kindsoldaten en seksueel geweld zou de gruwelijke realiteit waarin vrouwelijke kindsoldaten zich bevinden, internationaal erkennen.

³⁵¹ ICC, *Prosecutor v. Germain Katanga*, Judgment, Case No. ICC-01/04-01/07 (7 maart 2014) paragrafen 1022-1023. Ook M. Owen haalt deze wijdverspreide praktijk aan: M. OWEN, “Fight Fire with Fire: The ICC should be more aggressive in pursuing crimes of sexual violence”, *Criminal Law Brief*, 2009, (104) 105-106.

volledige controle uitoefende over de militie in ieder aspect van het militaire leven.³⁵² Bijgevolg kon hij niet aansprakelijk worden gesteld voor alle misdaden begaan door de strijders. Omtrent deze beslissing kan dezelfde opmerking gegeven worden als bij de reeds besproken zaak van Thomas Lubanga Dyilo.³⁵³ In de zaak Lubanga was er eveneens voldoende bewijs om vast te stellen dat seksueel geweld een wijdverbreid fenomeen was in het gewapend conflict. Helaas werd seksueel geweld Lubanga niet te laste gelegd. Ook daar haalde ik aan dat Thomas Lubanga, als leider van de militaire groep weldegelijk enige verantwoordelijkheid draagt omtrent de daden van de leden van die groep, zeker als ze van dergelijke onmenselijke aard zijn en daarenboven erkend zijn als misdaden tegen de mensheid en oorlogsmisdaden. Dit wordt eveneens bevestigd door artikel 28 van het ICC Statuut dat bevelhebbers strafrechtelijke verantwoordelijkheid toeschrijft hieromtrent.³⁵⁴ De analogie met de zaak die hier voorligt is treffend. Wederom laat het Internationaal Strafhof de kans onbenut om eindelijk iemand voor alle gruwelijke feiten verantwoordelijkheid te laten opnemen.

5.3.3. CONCLUSIE

Wat het potentieel had om een belangrijke zaak te zijn in de strijd tegen (vrouwelijke) kindsoldaten, is dit allerm minst geworden. Door de vrijspraak, ondanks het vele bewijs, van Germain Katanga wat betreft de oorlogsmisdaden en misdaden tegen de mensheid van het gebruik van kindsoldaten, verkrachting en seksslavernij heeft deze beslissing nagenoeg geen relevantie meer voor de gruwelijke situatie van (vrouwelijke) kindsoldaten.

5.4. PROSECUTOR V. BRIMA, KAMARA AND KANU (AFRC-ZAAK)

“These sentences represent an international recognition of the horrible suffering inflicted on the people of Sierra Leone. But they also send a signal to similar leaders, wherever they may be: If you brutalise civilians to gain or hold power you too can face condemnation and punishment”. (Stephen Rapp, the Prosecutor)³⁵⁵

³⁵² ICC, “Summary of trial chamber II’s judgment of 7 March 2004, pursuant to article 74 of the Statute in the case of *The Prosecutor v. Germain Katanga*”, 7 maart 2014, 12-15, beschikbaar op: www.icc-cpi.int/en_menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/Documents/986/14_0259_ENG_summary_judgment.pdf. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

³⁵³ ICC, *Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Trial Judgment, Case No. ICC-01/04-01/06-2843 (14 maart 2012), *supra* p. 80-87.

³⁵⁴ *Supra* p. 85-86 en Statuut van Rome van het Internationaal Strafhof, 17 juli 1998, *UN Doc. A/CONF.183/9* (1998), artikel 28.

³⁵⁵ Press Release, Special Court for Sierra Leone, Office of the Prosecutor, “Prosecutor Welcomes Sentences in AFRC Case” (19 juli 2007), beschikbaar op: www.sc-sl.org/LinkClick.aspx?fileticket=%2fygnuB4FgQc%3d&tabid=196. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

5.4.1. INLEIDING

Op 22 februari 2008 werd door de Kamer van Beroep van het Bijzonder Gerecht voor Sierra Leone (hierna: (Sierra Leone-)tribunaal), een mijlpaalbeslissing gevestigd voor de bescherming van de rechten van vrouwelijke kindsoldaten na afloop van de burgeroorlog van Sierra Leone.³⁵⁶ Voor de internationale statengemeenschap geniet deze uitspraak een morele bindende kracht die niet te onderschatten valt, mede versterkt door de nauwe samenwerking tussen de Verenigde Naties en de regering van Sierra Leone. Vele landen, en zeker de lidstaten van de VN, zullen bij het beoordelen van soortgelijke misdaden dit voorbeeld volgen. Indien men immers de rechtspraak van de verschillende tribunalen onder de loep neemt, is duidelijk te zien dat dikwijls naar precedentes verwezen wordt die gevelde werden door andere tribunalen. Ook de Vice-Secretaris-Generaal voor Juridische Zaken en Juridisch Adviseur van de VN, Miguel de Serpa Soares, meent dat “the Special Court's legacy would benefit both national courts in the region and around the world in dealing with vital issues”.³⁵⁷

In deze zaak, in de internationale lectuur de “forced marriage-case” of de “AFRC trial” genoemd, oordeelde het tribunaal voor het eerst in de geschiedenis van het internationaal strafrecht dat gedwongen huwelijken een afzonderlijke misdaad tegen de mensheid uitmaken.³⁵⁸ Voorheen werd het misdrijf van gedwongen huwelijk en de daarmee samenhangende misdrijven uitsluitend vervolgd onder artikel 2(g) van het Statuut van het Sierra Leone Tribunaal dat het heeft over “rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy and any other form of sexual violence”.³⁵⁹ De bevinding dat de praktijk van gedwongen huwelijken toch een afzonderlijke misdaad uitmaakt, is heel belangrijk voor de opname van gender-gevoelige perspectieven in het internationaal strafrecht.³⁶⁰ Verschillende niet-gouvernementele organisaties en academici beschouwen deze zaak dan ook als een doorbraak wat betreft de erkenning van “gender-misdaden”.³⁶¹

³⁵⁶ SCSL, *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu*, Decision on Appeal, Case No. SCSL-2004-16-A (22 februari 2008).

³⁵⁷ X., *Sierra Leone: As Tribunal Closes, UN Chief Hails Achievements in Ensuring Accountability in Sierra Leone*, <http://allafrica.com/stories/201312311166.html>. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

³⁵⁸ J. GONG-GERSHOWITZ, “Forced Marriage: A “New” Crime Against Humanity?”, *Northwestern Journal of International Human Rights*, 2009, 53- 76.

³⁵⁹ K. CHAMPION, E. LEE, M. HYDE en K. TRUMBULL, *Topic 6(a): Special Court for Sierra Leone – Forced Marriage as an “other inhumane act”*, *Humanitarian Law Perspectives*, 2010, 11.

³⁶⁰ V. MEDAER en P. DE HERT, “Het Sierra Leone-tribunaal beëindigt zijn werkzaamheden: een terugblik en bespreking van zijn rechtspraak” in *Wereldbeeld: Tijdschrift voor de Verenigde Naties*, Jaargang 35, nr. 157, 2011/1, p. 3-8.

³⁶¹ Zie onder andere: M. FRULLI, “Advancing International Criminal Law: The Special Court for Sierra Leone Recognizes Forced Marriage as a ‘New’ Crime against Humanity”, *Journal for International Criminal Justice*, 2008, 1033. (“This decision is to be welcomed because the practice of forced marriage is not adequately described by existing categories of sexual crimes.”)

Ondanks het feit dat – aldus het tribunaal – het bewijs van een gedwongen huwelijk volledig ondergebracht kon worden onder dat van de misdaad van sekslavernij, werden de drie verweerders toch schuldig bevonden aan oorlogsmisdaden en misdaden tegen de mensheid, waaronder moord, verkrachting, sekslavernij en de inlijving van kindsoldaten.³⁶² Volgens de Kamer van Beroep van het tribunaal is “forced marriage” immers te onderscheiden van de misdaad van ‘sekslavernij’, die tevens onder de categorie van “Other Inhumane Acts” valt.³⁶³ Door “gedwongen huwelijken” los te maken van andere categorieën internationale misdrijven zoals sekslavernij, erkent het tribunaal daarenboven de ernst van het lijden dat de meisjes treft door deze praktijken.³⁶⁴

5.4.2. DE BURGEROORLOG IN SIERRA LEONE

Van 1991 tot 2002 woedde er in het West-Afrikaanse land Sierra Leone een bloederige burgeroorlog. Dit conflict staat internationaal vooral bekend omwille van de overvloed aan wreedheden uitgaande van verschillende strijdkrachten en rebellengroepen. Deze bestonden onder andere uit de RUF, de AFRC, het leger van Sierra Leone en de CDF.³⁶⁵

Amputaties, extreme vormen van seksueel geweld en gedwongen kannibalisme waren tijdens de burgeroorlog geen uitzondering en werden niet geschuwd door de rebellen en het leger om hun doel te bereiken, nl. het verwerven van controle over de natuurlijke en minerale bronnen van Sierra Leone, met de zogenaamde “bloeddiamanten” als hoofddoel.³⁶⁶

5.4.3. DE ZAAK

In de forced marriage-case werden Alex Tamba Brima, Ibrahim Bazy Kamara en Santigie Borbor Kanu terechtgesteld voor 14 aanklachten betreffende misdaden tegen de mensheid, oorlogsmisdaden en *andere ernstige schendingen van internationaal humanitair recht*.³⁶⁷ De drie heren behoorden in de burgeroorlog van Sierra Leone tot de top van de *Armed Forces Revolutionary Council* (AFRC). Deze militaire groep was verantwoordelijk voor de staatsgreep

³⁶²J. GONG-GERSHOWITZ, “Forced Marriage: A “New” Crime Against Humanity?”, *Northwestern Journal of International Human Rights*, 2009, 53.

³⁶³ *Ibid.*

³⁶⁴ J. CLARK, “Forced Marriage: the Evolution of a New International Criminal Norm”, *Aberdeen Student Law Review*, 2012, 24p.

³⁶⁵ I. MARCHUK, “Confronting Blood Diamonds in Sierra Leone: The trial of Charles Taylor”, *Yale Journal of International Affairs*, 2009, 91-92 en A. PARK, “Child soldiers and distributive justice: addressing the limits of law?”, *Crime Law and Social Change*, 2010, (329) 330-331.

³⁶⁶ *Ibid.*

³⁶⁷ SCSL, *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu*, Indictment, Case No. SCSL-2004-16-PT (18 februari 2005) paragrafen 37-79.

van 25 mei 1997 en voor verschillende andere aanvallen, onder andere die van Freetown in januari 1999.³⁶⁸

De forced marriage-case nam een aanvang op 7 maart 2005. Meer dan twee jaar later, op 20 juni 2007 maakte het Sierra Leone-Tribunaal zijn oordeel bekend: de drie mannen werden elk schuldig bevonden aan 11 van de 14 aanklachten. Kamara werd veroordeeld tot 45 jaar gevangenisstraf, Kanu en Brima elk tot 50 jaar opsluiting.³⁶⁹ Op 22 februari 2008 bevestigde de Kamer van Beroep in het reeds aangehaalde oordeel de gevangenisstraffen van de veroordeelden en besliste dat de misdaad van gedwongen huwelijk een misdrijf uitmaakt dat los staat van seksslavernij.³⁷⁰

De reden waarom de eisende partij de beslissing nam beroep aan te tekenen, was drieërlei. Ten eerste meenden de eisers dat de Kamer van het Sierra Leone-tribunaal, in eerste aanleg, er verkeerdelijk van uit gegaan was dat de restcategorie “andere ernstige schendingen van internationaal humanitair recht” moet worden beperkt tot enkel niet-seksuele handelingen. Ten tweede ging de vervolgende partij er niet mee akkoord dat de Kamer oordeelde dat het door de eisers aangevoerde bewijs niet volstond om te besluiten tot een misdaad van gedwongen huwelijk die los staat van die van seksslavernij. De laatste reden om hoger beroep aan te tekenen, werd reeds vermeld in de inleiding van deze zaak. De Kamer was immers van oordeel – geheel in tegenstelling met de visie van de vervolgende partij – dat het bewijs van gedwongen huwelijk reeds ondergebracht kon worden onder dat van de misdaad van seksslavernij. Daarenboven werd het niet nodig geacht om te voorzien in een afzonderlijke misdaad aangezien er geen lacune is in de wet, aldus de Kamer.³⁷¹

Deze laatste aangevochten beslissing van de Kamer werd door de Kamer van Beroep vernietigd, oordelend dat gedwongen huwelijk weldegelijk te onderscheiden valt van seksslavernij.

³⁶⁸ V. MEDAER en P. DE HERT, “Het Sierra Leone-tribunaal beëindigt zijn werkzaamheden: een terugblik en bespreking van zijn rechtspraak” in *Wereldbeeld: Tijdschrift voor de Verenigde Naties*, Jaargang 35, nr. 157, 2011/1, 5.

³⁶⁹ SCSL, *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu*, Sentencing Judgment, Case No. SCSL-2004-16-T (19 juli 2007) paragrafen 34-36.

³⁷⁰ SCSL, *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu*, Decision on Appeal, Case No. SCSL-2004-16-A (22 februari 2008) paragrafen 105-106.

³⁷¹ CHAMPION, K., LEE, E., HYDE, M. en TRUMBULL, K., *Topic 6(a): Special Court for Sierra Leone – Forced Marriage as an “other inhumane act”*, Humanitarian Law Perspectives, 2010, 6-7 en J. GONG-GERSHOWITZ, “Forced Marriage: A “New” Crime Against Humanity?”, *Northwestern Journal of International Human Rights*, (53) 67.

Op 22 februari 2008 besliste de Kamer van Beroep dan ook dat:³⁷²

(...) forced marriage describes a situation in which the perpetrator through his words or conduct, or those of someone for whose actions he is responsible, compels a person by force, threat of force, or coercion to serve as a conjugal partner resulting in severe suffering, or physical, mental or psychological injury to the victim.

Het verschil tussen beide misdaden is dus terug te brengen tot twee “distinguishing factors”, nl. (1) woorden of gedragingen die tot doel hebben een persoon te dwingen m.b.v. geweld of de dreiging van geweld om een huwelijkspartner te worden en (2) een exclusieve relatie tussen de “echtgenoot” en de “echtgenote” dat kan leiden tot disciplinaire maatregelen indien deze exclusieve regeling zou worden verbroken.³⁷³ De Kamer van Beroep besloot dan ook dat op basis van deze verschillen de misdaad van gedwongen huwelijk niet gedomineerd wordt door het seksuele kenmerk, dit in tegenstelling tot de misdaad van seksslavernij.³⁷⁴ Reden genoeg dus om beide misdrijven van elkaar los te maken.

Wat betreft de beperkende interpretatie die door de Kamer werd gegeven aan “andere ernstige schendingen van internationaal humanitair recht”, m.n. dat deze restcategorie enkel niet-seksuele handelingen betreft, werd ook deze redenering door de Kamer van Beroep vernietigd. In overweging 186 besliste deze immers dat “ ‘other inhumane acts’ include sexual crimes”.³⁷⁵ De seksuele component is met andere woorden niet noodzakelijk maar er dient wel erkend te worden dat deze wel nagenoeg steeds aanwezig is in de praktijk van de gedwongen huwelijken.

De vervolgende partij is van mening dat, ook al is er in het concrete geval geen sprake van seksueel geweld, er toch kan worden besloten tot de afzonderlijke misdaad van gedwongen huwelijk.³⁷⁶ Rechter Doherty vraagt zich in haar dissenting opinion zelfs af of “forced marriage” niet enkel en alleen bestaat uit het toekennen van de titel “echtgenote” en niet meer dan dat.³⁷⁷ Net zoals James Clark en de Kamer van Beroep, ben ik er van overtuigd dat dit ietwat te kort

³⁷² J. CLARK, “Forced Marriage: the Evolution of a New International Criminal Norm”, *Aberdeen Student Law Review*, 2012, 13.

³⁷³ J. GONG-GERSHOWITZ, “Forced Marriage: A “New” Crime Against Humanity?”, *Northwestern Journal of International Human Rights*, 2009, (53) 76 en SCSL, *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu*, Decision on Appeal, Case No. SCSL-2004-16-A, (22 februari 2008) paragraaf 195.

³⁷⁴ SCSL, *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu*, Decision on Appeal, Case No. SCSL-2004-16-A (22 februari 2008) paragraaf 195.

³⁷⁵ SCSL, *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu*, Decision on Appeal, Case No. SCSL-2004-16-A (22 februari 2008) paragraaf 186.

³⁷⁶ SCSL, *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu*, Dissenting opinion of Justice Doherty, Case No.SCSL-04-16-T (22 september 2005) paragraaf 178.

³⁷⁷ CHAMPION, K., LEE, E., HYDE, M. en TRUMBULL, K., *Topic 6(a): Special Court for Sierra Leone – Forced Marriage as an “other inhumane act”*, *Humanitarian Law Perspectives*, 2010, 11 en SCSL, *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu*, Dissenting opinion of Justice Doherty, Case No.SCSL-04-16-T (22 september 2005) paragraaf 52.

door de bocht is. Dergelijke redeneringen zijn immers niet te rijmen met de vaststelling dat het lijden van de slachtoffers van deze wijd verspreide praktijk zowel het gevolg is van het stigma dat wordt veroorzaakt door de term “echtgenote” als van de consequenties die er uit voortvloeien. De zogenaamde echtgenotes voelen zich immers verplicht om – omdat ze “echtgenote van” zijn – de huwelijksverplichtingen (waaronder de seksuele bevrediging van hun echtgenoot) op zich te nemen.³⁷⁸ Daarnaast kunnen we er niet om heen dat gewelddadige ontvoering, gedwongen huishoudelijk werk, verkrachting en gedwongen zwangerschap integraal deel uitmaken van het hele concept van “forced marriage”.

Ook de Kamer van Beroep erkent dit in paragraaf 190 van zijn beslissing. Uit getuigenissen is zelfs gebleken dat dwangarbeid en seksueel geweld schering en inslag waren in dergelijke huwelijken.³⁷⁹ Dit valt niet te verwonderen. Indien je immers als meisje of vrouw gedwongen wordt om tegen je wil met een man te huwen, zal hoogstwaarschijnlijk ook de geslachtsgemeenschap die plaatsvindt als gedwongen worden ervaren. Vandaar dat verschillende slachtoffers de zogenaamde “regular sexual intercourse” omschrijven als “continued rape”.³⁸⁰

Samengevat komt het er dus op neer dat door er een aparte misdaad van te maken en het niet-noodzakelijk achten van de seksuele component, er nu eindelijk kan vervolgd worden vanwege een misdaad waarvan de schadelijke effecten bewezen zijn zonder dat er moet sprake zijn van seksueel geweld. Helaas is het echter aangetoond dat dergelijk geweld zo goed als altijd aanwezig is in de gedwongen huwelijken.

5.4.4. WAT BETEKENT DIT VOOR DE VROUWELIJKE KINGSOLDATEN?

a) Een stap in de goede richting

De praktijk van gedwongen huwelijken was wijdverbreid gedurende de burgeroorlog in Sierra Leone, die woedde van 1991 tot 2002. Deze huwelijken waren meestal het gevolg van een volwassen mannelijke strijder die een ontvoerd meisje ‘in bezit nam’ als zijn vrouw.³⁸¹ Uit studies is zelfs gebleken dat zestig procent van de meisjes die betrokken waren in de gevechten

³⁷⁸ J. CLARK, “Forced Marriage: the Evolution of a New International Criminal Norm”, *Aberdeen Student Law Review*, 2012,14.

³⁷⁹ SCSL, *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu* Trial Chamber Judgment, Case No.SCSL-04-16-T (20 juni 2007) paragrafen 1113-1118.

³⁸⁰ J. GONG-GERSHOWITZ, “Forced Marriage: A “New” Crime Against Humanity?”, *Northwestern Journal of International Human Rights*, 2009, (53) 68.

³⁸¹A. PARK, “Other inhumane acts: forced marriage, girl soldiers and the Special Court for Sierra Leone”, *The Australian National University*, Londen, SAGE Publications, 2006, Vol. 15 (3), (315) 324.

in Sierra Leone als 'vrouwen van' functioneerden.³⁸² De beslissing van het Sierra Leone-tribunaal inzake de gedwongen huwelijken heeft dus betrekking op een groot deel van de slachtoffers van de burgeroorlog en daarbuiten. Sierra Leone is immers niet het enige land waar vrouwelijke kindsoldaten dienden als zogenaamde "bush wives".³⁸³

Zoals reeds aangehaald in titel 2.2 van deze masterproef ("De taken van vrouwelijke kindsoldaten"), hebben meisjes in gewapende conflicten verschillende taken. In Sierra Leone functioneerden niet alleen jongens als boodschappers, spionnen etc. van zowel de rebellengroep(en) als het regeringsleger, ook meisjes vervulden deze taken. Daarnaast moesten beide seksen vechten, huizen en dorpen platbranden, moorden,... . Alsof dit alles nog niet erg genoeg was, hield het hier niet op voor de vrouwelijke kindsoldaten. Deze moesten daarenboven werk verrichten dat blijk gaf van de gendergeladenheid van de werkverdeling zoals koken, poetsen e.d. De meisjes werden jammer genoeg vooral door de mannen en jongens eveneens gebruikt voor seksuele doeleinden.³⁸⁴ Een van de middelen om de seksuele bevrediging van de mannen en jongens uit de militaire groep te bewerkstelligen, is om de meisjes die zich in diezelfde groep bevinden, aan hen toe te kennen als "echtgenotes", met alle bijhorende taken van dien.

Bij gewapende conflicten zijn vrouwen in het algemeen en meisjes in het bijzonder, uitermate kwetsbaar voor seksueel geweld. Naast verkrachting en andere vormen van seksueel geweld binnen de burgerbevolking, zijn ook de meisjes en vrouwen binnen de militaire bevolking vaak het slachtoffer van dergelijke praktijken. Door de uitspraak van het tribunaal inzake de gedwongen huwelijken, wordt er nu eindelijk op internationaal niveau aandacht gevestigd op gender-geladen misdaden tegen de mensheid en oorlogsmisdaden. Meer nog, voor het eerst is er sprake van een veroordeling wegens een gender specifieke misdaad tegen de mensheid *binnen de militaire organisatie*.³⁸⁵

³⁸² A. PARK, "Other inhumane acts: forced marriage, girl soldiers and the Special Court for Sierra Leone", *The Australian National University*, Londen, SAGE Publications, 2006, Vol. 15 (3), (315) 324. met verwijzing naar McKay en Mazurana, 2004, 92.

³⁸³ Men denke maar aan Oeganda en het Lord's Resistance Army van Kony. Deze laatste zou tientallen jonge meisjes als echtgenotes hebben. (D. MAZURANA en S. MCKAY, "Child soldiers: What about the girls?", *Bulletin of the Atomic Scientists*, September/Okttober 2001, p. 31-35).

³⁸⁴ Zie ook: De taken van vrouwelijke kindsoldaten, p. 9 e.v. van deze masterproef. D. MAZURANA en S. MCKAY, "Child soldiers: what about the Girls?", *Bulletin of the Atomic Scientists*, September/oktober 2001, (30) 33 ; M. DENO, "Coping with the trauma of war: Former child soldiers in post-conflict Sierra Leone", *International Social Work*, 2010, (791) 794 en A. PARK, "Other inhumane acts: forced marriage, girl soldiers and the Special Court for Sierra Leone", *The Australian National University*, Londen, SAGE Publications, 2006, Vol. 15 (3), (315) 324.

³⁸⁵ J. CLARK, "Forced Marriage: the Evolution of a New International Criminal Norm", *Aberdeen Student Law Review*, 2012, 2 en A. PARK, "Other inhumane acts: forced marriage, girl soldiers and the Special

Park besluit deze reeks vaststellingen met de opmerking dat aangezien gedwongen huwelijken vooral meisjes treffen, de veroordeling van deze misdaad specifiek gericht is op de ervaringen van meisjes in tijden van oorlog.³⁸⁶ Een goede zaak dus voor vrouwelijke kindsoldaten.

b) Niet te snel victorie kraaien

Het is echter niet allemaal rozengeur en maneschijn wat de klok slaat. De beslissing in beroep is immers niet volledig waterdicht. Het gebruik van een te vage definitie van het misdrijf zou in de toekomst voor problemen kunnen zorgen en bijgevolg niet alle nodige bescherming kunnen verschaffen aan de vrouwelijke kindsoldaten.

Zoals reeds aangehaald, erkende de Kamer van Beroep dat gewelddadige ontvoering, gedwongen huishoudelijk werk, verkrachting en gedwongen zwangerschap integraal deel uitmaken van de misdaad “forced marriage”.³⁸⁷ Dit zou ons kunnen doen vermoeden dat het tribunaal zich tevreden stelt met de vaststelling dat gedwongen huwelijk een veelgelaagde misdaad uitmaakt dat bestaat uit zowel “the conjugal association” en de er uit voortvloeiende gevolgen. Helaas is het broodnodig dat het tribunaal verdere verduidelijking verstrekt omtrent het begrip “forced conjugal association” opdat we precies zouden kunnen weten wat de misdaad concreet inhoudt. Dergelijke verklaring is noodzakelijk om te vermijden dat gedwongen huwelijk gelabeld zou worden als “seksslavernij plus”.³⁸⁸ Daarenboven zou het ontbreken van deze uitleg er toe kunnen leiden dat er zou besloten worden dat het loutere toekennen van de term “echtgenote” het meest belangrijke kenmerk van de misdaad uitmaakt. Dit zou de stelling van rechter Doherty ten goede komen, maar hierboven werd reeds aangehaald dat dit niet bevredigend is.³⁸⁹ Door het ontbreken van een gedetailleerde definitie is het immers onduidelijk of er sprake moet zijn van een bepaald minimumgedrag om tot strafrechtelijke verantwoordelijkheid te leiden.³⁹⁰

Het tribunaal geeft ons wel voorbeelden van gedragingen/handelingen die deel uitmaken – of kunnen uitmaken – van het misdrijf maar laat consequent na om duidelijk te maken wat er nu

Court for Sierra Leone”, *The Australian National University*, Londen, SAGE Publications, 2006, Vol. 15 (3), (315) 324 en 327-328.

³⁸⁶ A. PARK, “Other inhumane acts: forced marriage, girl soldiers and the Special Court for Sierra Leone”, *The Australian National University*, Londen, SAGE Publications, 2006, Vol. 15 (3), (315) 328.

³⁸⁷ *Supra* p. 94-95.

³⁸⁸ J. CLARK, “Forced Marriage: the Evolution of a New International Criminal Norm”, *Aberdeen Student Law Review*, 2012, 14.

³⁸⁹ *Supra* p. 94-95.

³⁹⁰ J. GONG-GERSHOWITZ, “Forced Marriage: A “New” Crime Against Humanity?”, *Northwestern Journal of International Human Rights*, 2009, (53) 71

concreet, minimaal nodig is om te besluiten tot de misdaad van een gedwongen huwelijk waarvoor men strafrechtelijk veroordeeld kan worden.

Jennifer Gong-Gershowitz illustreert het probleem van een ontbrekende definitie treffend aan de hand van enkele vragen:³⁹¹

“ First, is it necessary for a perpetrator to use the term “wife?” If so, would the use of the term once be enough to confer a “conjugal association?” Second, is it necessary for a victim to perform stereotypical “conjugal duties” like cooking and cleaning? Third, is abduction required? Fourth, are there any temporal requirements such as length of captivity or duration of the “conjugal association?” Finally, does the relationship need to be bilaterally “exclusive,” or is the exclusivity factor determined solely by reference to the victim?”

Uiteraard is deze vragenlijst verre van exhaustief. Het geeft ons echter wel een indruk van de omvang van de belangrijkheid van een duidelijk afgelijnde definitie. We kunnen blijven gissen naar mogelijke elementen die zouden moeten aanwezig zijn om tot de misdaad van gedwongen huwelijk te besluiten. Daarom is het dan ook vereist dat het tribunaal hier een duidelijk(er) standpunt inneemt. De huidige situatie komt helemaal niet tegemoet aan de uiterst belangrijke eisen van rechtszekerheid.

De Kamer van Beroep legt, naar mijn gevoel en dat van Jennifer Gong-Gershowitz, te veel de nadruk op het aspect van het huwelijk zelf om de aard van de relatie en bijgevolg die van het misdrijf zelf te definiëren. Het tribunaal haalde meerdere malen aan dat noch fysiek, noch seksueel geweld noodzakelijk zijn om tot een “forced marriage” te kunnen besluiten, maar laat steeds de vraag open wat dan wel precies nodig is om tot dit strafrechtelijk vervolgbaar misdrijf te komen.³⁹² Door vage, dubbelzinnige termen te gebruiken zoals “forced conjugal association” trivialisert het tribunaal het lijden van de meisjes die tijdens hun gevangenschap het slachtoffer werden van dit gruwelijk fysiek en seksueel misbruik.

5.4.5. HET EINDE VAN DE GEDWONGEN HUWELIJKEN IN ZICHT?

De AFRC-zaak betekent een belangrijke stap in de goede richting wat betreft het moreel en strafrechtelijk veroordelen van gedwongen huwelijken. Zoals Augustine Park echter terecht

³⁹¹ Letterlijk citaat uit: J. GONG-GERSHOWITZ, “Forced Marriage: A “New” Crime Against Humanity?”, *Northwestern Journal of International Human Rights*, 2009, (53) 71.

³⁹² J. GONG-GERSHOWITZ, “Forced Marriage: A “New” Crime Against Humanity?”, *Northwestern Journal of International Human Rights*, 2009, (53) 71.

aanhaalt, zal het louter strafrechtelijk afdwingen en veroordelen van dit misdrijf niet volstaan om deze praktijk voorgoed te bannen.³⁹³

Er is inderdaad onmiskenbaar sprake van een symbolische waarde die uitgaat van de strafrechtelijke veroordelingen en deze zenden tevens een belangrijke morele boodschap de wereld in. Het is echter maar de vraag of deze processen en veroordelingen weldegelijk een afschrikwekkende werking hebben. Degene die zich schuldig maken aan het misdrijf van forced marriage en andere schendingen van mensenrechten denken simpelweg niet na over de mogelijkheid dat ze hiervoor strafrechtelijk zullen vervolgd worden.

A. Park haalt hieromtrent een treffend citaat aan van Dianne Martin: *“A theory of rational choice is largely irrelevant to acts motivated by non-rational impulses.”*³⁹⁴ De misdadigers weten wel dat wat ze doen eigenlijk “niet mag” maar blijven zich wel schuldig maken aan schendingen van de mensenrechten. Dit is waarschijnlijk te verklaren door het feit dat ze zelf hun daden niet als juridisch of zelfs moreel verkeerd aanzien. Daarenboven zijn de daders toch van plan om de oorlog te winnen, dus volgens hun redenering dienen ze simpelweg geen rekening te houden met de “kost” van een strafrechtelijke vervolging terwijl ze meisjes en vrouwen aan de lopende band ontvoeren, dwingen tot het huwelijk en herhaaldelijk verkrachten.³⁹⁵

Zoals Park terecht opmerkt, dient deze hele situatie niet enkel te worden aangepakt door middel van juridische instrumenten maar deze moeten tevens gepaard gaan met de verbetering van de sociale en economische levensomstandigheden van meisjes in oorlogsgebieden. Deze problematiek gaat immers veel dieper dan het louter dwingen van meisjes om te huwen. Vrouwen en meisjes zijn zowel in vredes- als in oorlogstijd het slachtoffer van geweld. Bepaalde feministen zijn zelfs van oordeel dat de ervaring die meisjes hebben met geweld in tijden van oorlog een zuivere verlenging is van het geweld waar ze iedere dag, in vreedstijd mee te maken krijgen.³⁹⁶ Dit geweld is te verklaren door de patriarchale samenleving en de heersende idee dat vrouwen en meisjes minderwaardig en ondergeschikt zijn. De dag van vandaag zijn er immers nog tal van gemeenschappen en samenlevingen die van mening zijn dat “la nature les a fait nos esclaves”. Niet enkel leiders van militaire en rebellengroepen dienen we te aanzien als daders, ook de mannen en jongens uit de directe, dagelijkse omgeving van meisjes maken zich schuldig aan o.a. seksueel geweld.

³⁹³ A. PARK, “Other inhumane acts: forced marriage, girl soldiers and the Special Court for Sierra Leone”, *The Australian National University*, Londen, SAGE Publications, 2006, Vol. 15 (3), (315) 330.

³⁹⁴ *Ibid.*

³⁹⁵ *Ibid.*

³⁹⁶ *Ibid.*

Wanneer de internationale gemeenschap echt de strijd wenst aan te gaan met de praktijk van gedwongen huwelijken en de kwetsbaarheid van meisjes in oorlogstijd, dient zij dus eerst de kwetsbaarheid van meisjes in vreedstijd aan te pakken.

5.4.6. CONCLUSIE

De AFRC-zaak betekent een onvervalste doorbraak inzake de bescherming van de rechten van vrouwelijke kindsoldaten. Zoals reeds werd aangehaald, is de bevinding dat “forced marriage” een afzonderlijke misdaad tegen de mensheid uitmaakt heel belangrijk voor de opname van gender-gevoelige perspectieven in het internationaal strafrecht. Eindelijk wordt er internationale erkenning gegeven aan deze mensonterende praktijk die vooral meisjes treft, een groep die al in vreedstijd uitermate kwetsbaar blijkt te zijn, en wordt de ernst van het lijden van deze slachtoffers ernstig genomen.

Door de praktijk van gedwongen huwelijken los te maken van seksslavernij, kan er nu worden overgegaan tot vervolging van een misdaad waarvan de schadelijke effecten ruimschoots bewezen zijn en dit zonder dat er sprake moet zijn van seksueel geweld. Helaas moeten we vaststellen dat dit laatste nagenoeg altijd aanwezig is.

Hier en daar heeft het tribunaal echter wat steken laten vallen. In de bovenstaande alinea’s werd reeds duidelijk gemaakt dat een kristalheldere definitie broodnodig is opdat we zouden kunnen weten welke elementen ten minste moeten aanwezig zijn om te kunnen besluiten tot de misdaad van gedwongen huwelijk. Indien het tribunaal dit consequent nalaat te formuleren, kunnen wij enkel gissen of de feiten in een bepaalde casus volstaan om over te gaan tot vervolging op grond van deze misdaad.

Een andere kwestie betreft het reeds aangehaalde feit dat internationale strafrechtelijke veroordelingen alleen het probleem van de gedwongen huwelijken niet helemaal uit de wereld zullen kunnen bannen. Er dient veel dieper te werk worden gegaan en de situatie van meisjes in het algemeen, en niet enkel in oorlogstijd, dient te worden aangepakt indien men een oplossing op lange termijn wil bewerkstelligen.

Kortom, het tribunaal heeft een serieuze stap in de goede richting gezet maar er is nog werk aan de winkel.

5.5. PROSECUTOR V. CHARLES TAYLOR

“The sentence imposed today [...] does not heal the wounds of those who were victims of sexual violence, and does not remove the permanent emotional, psychological and physical scars of those enslaved or recruited as child soldiers. But this sentence does bring some measure of justice for these terrible wrongs [...].” (Prosecutor of the Special Court for Sierra Leone, Brenda J. Hollis)³⁹⁷

5.5.1. INLEIDING

Op 30 mei 2012 werd Charles Taylor door het Sierra Leone Tribunaal veroordeeld tot een gevangenisstraf van 50 jaar omwille van zijn betrokkenheid bij de burgeroorlog in Sierra Leone gedurende de jaren '90 van de vorige eeuw.³⁹⁸ Op 26 september 2013 werd deze veroordeling bevestigd in hoger beroep. Ook deze zaak wordt beschouwd als een ware mijlpaal binnen de geschiedenis van de strafrechtelijke vervolging inzake oorlogsmisdaden en misdaden tegen de mensheid en met betrekking tot kindsoldaten.³⁹⁹ Aangezien de veroordeelde daarenboven tijdens het begin van het proces nog steeds staatshoofd van Liberia was, kende deze zaak een grote internationale belangstelling.⁴⁰⁰ Het proces kwam vooral in de media door de getuigenissen van onder andere Naomi Campbell en Mia Farrow.

Taylor werd onder meer beschuldigd van het aannemen van zogenaamde “bloeddiamanten” van de rebellen in ruil voor wapens en munitie. Helaas ging de internationale aandacht vooral hiernaar⁴⁰¹ en verloor men de gender-gerelateerde misdaden van Taylor uit het oog, ondanks de brutale en wijdverspreide natuur van verkrachting, seksslavernij en gedwongen huwelijken tijdens het conflict in Sierra Leone.⁴⁰² Met andere woorden: het SCSL neemt hier wederom een stap in de goede richting maar heeft te kampen met enkele tekortkomingen teneinde volledig tegemoet te komen aan de noden van vrouwelijke kindsoldaten. Dit falen komt ook terug bij de AFRC-zaak die reeds hierboven werd besproken.⁴⁰³

³⁹⁷ Press Release, Special Court for Sierra Leone, Office of the Prosecutor, “Prosecutor Hollis hails the historic conviction of Charles Taylor”, 26 april 2012, beschikbaar op: www.scs-sl.org/LinkClick.aspx?fileticket=hCajjMya09g%3d&tabid=196. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

³⁹⁸ SCSL, *Prosecutor v Charles Taylor*, Sentencing Judgment, Case No. 03-01-T-1283 (30 mei 2012) 40.

³⁹⁹ Zie ook: T. BEGLEY, “The extraterritorial obligation to prevent the use of child soldiers”, *The American University International Law Review*, 2012, (613) 624.

⁴⁰⁰ V. OOSTERVELD, “Gender and the Charles Taylor Case at the Special Court for Sierra Leone”, *William & Mary Journal of Women and Law*, Vol. 19:007, 2012, 7.

⁴⁰¹ Zie bijvoorbeeld de teksten: I. MARCHUK, “Confronting Blood Diamonds in Sierra Leone: The trial of Charles Taylor”, *Yale Journal of International Affairs*, 2009, 87-98 en K. KEITH, “Blood Diamonds and War Crimes: The case against Charles Taylor”, *Southern Cross University Law Review*, 2012, 99-110.

⁴⁰² V. OOSTERVELD, “Gender and the Charles Taylor Case at the Special Court for Sierra Leone”, *William & Mary Journal of Women and Law*, Vol. 19:007, 2012, (7) 8. En verwijzing in voetnoot 5 naar: Human Rights Watch, Sierra Leone: “We’ll kill you if you cry”: Sexual violence in the Sierra Leone Conflict, 2003, beschikbaar op: www.hrw.org/reports/2003/sierraleone/sierleon0103.pdf. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

⁴⁰³ Zie p. 90-100.

5.5.2. DE BURGEROORLOG IN SIERRA LEONE

Wat betreft de omstandigheden van de burgeroorlog waardoor Sierra Leone werd geteisterd gedurende de jaren negentig, verwijs ik naar het commentaar hieromtrent geleverd in het tweede onderdeel van de zaak *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu*.⁴⁰⁴

De meeste misdrijven gedurende deze gruwelijke burgeroorlog werden gepleegd tussen de inwoners van Sierra Leone onderling. Aangezien de NPFL, onder leiding van de Liberiaanse president Charles Taylor, zich echter ook schuldig maakte aan het aanwakkeren van het conflict in zijn buurland, oefent het Sierra Leone-tribunaal tevens haar jurisdictie uit op de zaak van Charles Taylor, aangeklaagd wegens misdaden tegen de mensheid en oorlogsmisdaden op het grondgebied van Sierra Leone.⁴⁰⁵

5.5.3. DE ZAAK

Zoals reeds vermeld, was Charles Taylor de voormalige president van het West-Afrikaanse land Liberia, buurland van Sierra Leone. Gedurende de eerste maanden van de vervolgingen was hij nog steeds staatshoofd en dit maakte deze zaak voor het Sierra Leone Tribunaal uniek in zijn soort. Het was immers geleden van de Neurenberg-processen in 1946 dat een voormalig staatshoofd veroordeeld werd voor een internationaal straftribunaal.⁴⁰⁶ Deze belangrijke positie speelde ook in zijn nadeel en diende als het ware als verzwarende omstandigheid.

Rechter Lussick haalde aan bij het uitspreken van de beslissing dat:⁴⁰⁷

“Leadership must be carried out by example, by the prosecution of crimes not the commission of crimes. [...] the Trial Chamber wishes to underscore the gravity it attaches to Mr Taylor's betrayal of public trust. In the Trial Chamber's view, this betrayal outweighs the distinctions that might otherwise pertain to the modes of liability.”

Taylor werd officieel aangeklaagd op 7 maart 2003. In augustus van datzelfde jaar nam hij ontslag als staatshoofd en ging in ballingschap naar Nigeria. Een kleine 3 jaar later, op 29 maart

⁴⁰⁴ Zie p. 92

⁴⁰⁵ V. OOSTERVELD, “Gender and the Charles Taylor Case at the Special Court for Sierra Leone”, *William & Mary Journal of Women and Law*, Vol. 19:007,2012, (7) 8.

⁴⁰⁶ K. KEITH, “Blood Diamonds and War Crimes: The case against Charles Taylor”, *Southern Cross University Law Review*, 2012, 99.

⁴⁰⁷ SCSL, *Prosecutor v Charles Taylor*, Sentencing Judgment, Case No. 03-01-T-1283 (30 mei 2012) paragrafen 101- 103 en K. KEITH, “Blood Diamonds and War Crimes: The case against Charles Taylor”, *Southern Cross University Law Review*, 2012, 99.

2006, werd hij overgebracht naar het Sierra Leone Tribunaal waar hij in voorhechtenis zat.⁴⁰⁸ Het proces zelf startte op 4 juni 2007 maar wegens het ontslag van het juridische team van Taylor liep de zaak enige vertraging op en werden de debatten heropend op 8 januari 2008. In maart 2011 werd het slotpleidooi gehoord en uiteindelijk werd op 30 mei 2012 de veroordeling uitgesproken.⁴⁰⁹ De verdediging van Charles Taylor was er van overtuigd dat er procedurefouten waren gemaakt en ging bijgevolg in beroep. Op 26 september 2013 werden zij echter in het ongelijk gesteld en werd de 50-jarige gevangenisstraf bevestigd.

Charles Taylor werd beschuldigd van misdaden die vermoedelijk werden gepleegd door de RUF, AFRC, AFRC/RUF junta alliance en een aantal Liberiaanse militaire groepen die ook betrokken waren bij de conflicten in Sierra Leone. Deze misdaden bestonden onder andere uit “...*terrorising the civilian population, killings, sexual violence including rape and sexual slavery, physical violence, use of child soldiers, abductions, forced labour and looting*”.⁴¹⁰ Al deze misdrijven vallen onder oorlogsmisdaden, misdaden tegen de mensheid en andere ernstige schendingen van internationaal humanitair recht, belichaamd in de artikelen 2 tot 4 van het Statuut van het Sierra Leone Tribunaal.⁴¹¹

Daarnaast werd Taylor onder andere beschuldigd van diverse vormen van individuele verantwoordelijkheid onder artikel 6(1) van dat Statuut, met name: “*planning, instigating, ordering, committing, aiding and abetting and participation in a common plan*”.⁴¹²

5.5.4. CHARLES TAYLOR EN GENDER

Zoals reeds meerdere malen aangehaald waren verkrachting, seksuele slavernij en gedwongen huwelijken geen uitzondering tijdens de burgeroorlog. Niet alleen waren veel vrouwen en meisjes uit de burgerbevolking hier het slachtoffer van, maar ook de meisjes die onder de militaire groep ressorteerden kregen hier uitgebreid mee te maken.

⁴⁰⁸ I. MARCHUK, “Confronting Blood Diamonds in Sierra Leone: The trial of Charles Taylor”, *Yale Journal of International Affairs*, 2009, (87) 92 en K. KEITH, “Blood Diamonds and War Crimes: The case against Charles Taylor”, *Southern Cross University Law Review*, 2012, 99.

⁴⁰⁹ I. MARCHUK, “Confronting Blood Diamonds in Sierra Leone: The trial of Charles Taylor”, *Yale Journal of International Affairs*, 2009, (87) 92 e.v. en K. KEITH, “Blood Diamonds and War Crimes: The case against Charles Taylor”, *Southern Cross University Law Review*, 2012, (99) 100.

⁴¹⁰ SCSL, *Prosecutor v Charles Taylor*, Prosecutor’s Second Amended Indictment, SCSL-03-01 (29 May 2007), paragrafen 1-11.

⁴¹¹ K. KEITH, “Blood Diamonds and War Crimes: The case against Charles Taylor”, *Southern Cross University Law Review*, 2012, (99) 101.

⁴¹² *Ibid.*

Charles Taylor werd uiteindelijk veroordeeld voor een reeks gender-gerelateerde misdaden. Deze bestonden uit de misdaden tegen de mensheid van verkrachting en seksuele slavernij en de oorlogsmisdaad seksueel geweld.⁴¹³

In tegenstelling tot het proces van Lubanga voor het Internationaal Strafhof, profiteerde de Taylor-zaak van de vroegere juridische analyses, gemaakt in onder andere de AFRC-rechtszaak. Dit maakte het mogelijk om het internationaal strafrecht met betrekking tot gender gerelateerde misdrijven te bevestigen, uit te breiden en te verduidelijken.⁴¹⁴ In deze sectie zal ik dieper ingaan op de fenomenen van verkrachting, seks-slavernij en gedwongen huwelijk. Deze analyse zal ik vervolgens kort vergelijken met die van de reeds besproken AFRC-zaak.

a) Verkrachting

Na de RUF- en de AFRC-zaak was het proces van Charles Taylor het derde waarin via verscheidene getuigenissen bewijs naar voor werd gebracht omtrent de wijdverspreide toepassing van verkrachting in Sierra Leone. Duizenden burgermeisjes en vrouwelijke kindsoldaten waren het slachtoffer van de seksuele lusten van de gewapende troepen. De zaak Taylor voegde een belangrijke uitbreiding toe aan de reeds bekende feiten door te stellen dat niet alleen de AFRC en de RUF verantwoordelijk waren voor de vele verkrachtingen maar ook andere aanverwante strijders.⁴¹⁵ Daarenboven werd gesteld dat verkrachting werd gebruikt als middel om hun militaire en politieke doelen te bereiken.⁴¹⁶

Het tribunaal hanteerde in de zaak Taylor⁴¹⁷ een soortgelijke definitie voor verkrachting als in de AFRC-zaak:⁴¹⁸

"i. The non-consensual penetration, however slight, of the vagina or anus of the victim by the penis of the perpetrator or by any other object used by the perpetrator, or of the mouth of the victim by the penis of the perpetrator; and

ii. The perpetrator must have the intent to effect this sexual penetration, and the knowledge that it occurs without the consent of the victim."

⁴¹³ V. OOSTERVELD, "Gender and the Charles Taylor Case at the Special Court for Sierra Leone", *William & Mary Journal of Women and Law*, Vol. 19:007, 2012, (7) 10.

⁴¹⁴ *Ibid.*

⁴¹⁵ *Ibid.*

⁴¹⁶ SCSL, *Prosecutor v. Charles Taylor*, Judgment, Case No. SCSL-03-01-T (18 mei 2012), paragraaf 6787.

⁴¹⁷ SCSL, *Prosecutor v. Charles Taylor*, Judgment, Case No. SCSL-03-01-T (18 mei 2012), paragraaf 415.

⁴¹⁸ SCSL, *Prosecutor v. Brima, Kamara & Kanu*, Judgment, Case No. SCSL-04-16-T (20 juni 2007), paragraaf 693.

Frappant is de tweede paragraaf van de definitie die stelt dat de dader op de hoogte moet zijn van het feit dat de seksuele penetratie plaatsvond zonder toestemming van het slachtoffer. Met andere woorden, indien de dader volhoudt onwetend te zijn over de afwezigheid van toestemming in hoofde van het slachtoffer is de kans reëel dat hij ontsnapt aan elke vervolging.

De benadering van verkrachting in de Taylor-zaak betekent ook een achteruitgang voor de leden van het andere geslacht. Aangezien er in het arrest voor wordt gekozen om de seksuele misdrijven te beperken tot vrouwelijke slachtoffers, worden de mannen en jongens die eveneens met deze wandaden worden geconfronteerd, genegeerd en aan hun lot overgelaten.⁴¹⁹ Door de gegenderde aard van het misdrijf van verkrachting wordt vergeten dat ook het mannelijke deel van de bevolking hier het slachtoffer van kan zijn. In deze bijdrage zal echter niet verder ingegaan worden op dit negatieve aspect voor mannen daar de focus ligt op vrouwelijke kindsoldaten.

De veroordeling van Charles Taylor toont nogmaals aan dat verkrachting serieus wordt genomen op internationaal niveau en dat de verantwoordelijken weldegelijk bestraft worden. Meisjes die deze gruwelijke praktijken dienen te ondergaan, ongeacht of ze uit de burgerbevolking komen of deel uitmaken van de gewapende troepen, worden nu internationaal beschermd. Hun erbarmelijke situatie wordt erkend en ten gronde afgewezen. Uiteraard is een internationale erkenning slechts een luik van de oplossing. Het grootste probleem is nog steeds de stigmatisering en de verstoting vanwege hun eigen bevolking waarmee ze te maken krijgen wanneer ze terugkeren naar huis na een soms jarenlang verblijf in de “bush”. Om deze houding te veranderen is heel wat meer nodig dan het louter vellen van internationale arresten. Deze blijven immers nog steeds een ver-van-mijn-bed-show voor de inwoners van Sierra Leone en van andere door gewapende conflicten geteisterde gebieden. Er is met andere woorden nog een lange weg te gaan.

b) Seksslavernij en gedwongen huwelijk

De rol van vrouwen en meisjes binnen gewapende groepen is heel uiteenlopend. Naast de klassieke taken die ze moeten vervullen als strijders, dienen de meisjes tevens een hele reeks andere taken op zich te nemen, juist omdat ze meisjes zijn. Een van deze “taken” werd hierboven reeds besproken, nl. verkrachting. De vrouwelijke kindsoldaten moeten het er immers maar bijnemen dat hun mannelijke collega’s zich nu en dan eens aan hen vergrijpen. Daarnaast zijn meisjes heel vaak het slachtoffer van seksslavernij en zogenaamde “gedwongen huwelijken”.

⁴¹⁹ V. OOSTERVELD, “Gender and the Charles Taylor Case at the Special Court for Sierra Leone”, *William & Mary Journal of Women and Law*, Vol. 19:007, 2012, (7) 14.

Het Taylor-proces heeft geholpen om de internationale definitie van “seksslavernij” vast te leggen en heeft bijgedragen tot het definiëren van de omstandigheden waarbinnen deze misdaad bijna steeds plaatsvindt. Zo heeft het tribunaal erkend dat het gaat om een voortdurend misdrijf.⁴²⁰ Daarnaast heeft het tribunaal duidelijkheid geschapen inzake de verschillen tussen de zogenaamde “forced marriage” uit de AFRC-zaak en “conjugal slavery”.⁴²¹

In de zaak Taylor werd door het SCSL voor de tweede maal een veroordeling uitgesproken wegens de misdaad tegen de mensheid van seksslavernij.⁴²² De hierboven besproken AFRC-zaak ging wel dieper in op dit aspect maar liet de aanklachten hieromtrent vallen en velde daarom geen oordeel inzake seksslavernij. In alle zaken voor het SCSL waarin seksslavernij voorkwam, werd het op nagenoeg dezelfde manier beoordeeld en gedefinieerd. Enkel de bewoording verschilde wat.⁴²³

In het proces van Charles Taylor werd seksslavernij als volgt gedefinieerd:⁴²⁴

“i. The perpetrator exercised any or all of the powers attaching to the right of ownership over one or more persons, such as by purchasing, selling, lending or bartering such a person or persons, or by imposing on them a similar deprivation of liberty;

ii. The perpetrator caused such person or persons to engage in one or more acts of a sexual nature;

iii. The perpetrator intended to engage in the act of sexual slavery or acted with the reasonable knowledge that this was likely to occur.”

Uit deze benadering blijkt dus dat er eerst dient bewezen te worden dat er sprake is van slavernij (“... exercised any or all of the powers attaching to the right of ownership over one or more persons...”) om vervolgens het seksuele aspect aan te tonen. Zoals Oosterveld aanhaalt, is het interessant om te zien dat het tribunaal opmerkte dat het systeem van seksslavernij in Sierra Leone gekenmerkt werd door een zekere mate van hiërarchie. Op die manier illustreerde de Kamer dat er verschillende soorten “eigendom” zijn naargelang de situatie.⁴²⁵

⁴²⁰ SCSL, *Prosecutor v. Taylor*, Judgment, Case No. SCSL-03-01-T (18 mei 2012), paragrafen 418-421.

⁴²¹ V. OOSTERVELD, “Gender and the Charles Taylor Case at the Special Court for Sierra Leone”, *William & Mary Journal of Women and Law*, Vol. 19:007, 2012, (7) 15. Met verwijzing naar: *Prosecutor v. Taylor*, Judgment, Case No. SCSL-03-01-T (18 mei 2012), paragraaf 429.

⁴²² Press Release, Special Court for Sierra Leone, Office of the Prosecutor, “Prosecutor Welcomes Convictions in RUF Appeals Judgement” (26 oktober 2009), beschikbaar op: www.scsl.org/LinkClick.aspx?fileticket=ITUGDfoglFQ%3D&tabid=53 (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014).

⁴²³ V. OOSTERVELD, “Gender and the Charles Taylor Case at the Special Court for Sierra Leone”, *William & Mary Journal of Women and Law*, Vol. 19:007, 2012, (7) 15.

⁴²⁴ SCSL, *Prosecutor v. Taylor*, Judgment, Case No. SCSL-03-01-T (18 mei 2012), paragraaf 418.

⁴²⁵ V. OOSTERVELD, “Gender and the Charles Taylor Case at the Special Court for Sierra Leone”, *William & Mary Journal of Women and Law*, Vol. 19:007, 2012, (7) 16.

Het meest baanbrekend in dit kader van de veroordeling is de bespreking door het tribunaal van het verband tussen seksslavernij en “forced marriage” zoals genoemd in o.a. de AFRC-zaak. Het fenomeen van de zogenaamde “bush wives” werd hierboven⁴²⁶ reeds besproken en hoeft bijgevolg niet te worden herhaald. Wel dient nog even te worden aangestipt dat de aanklager van mening was dat het concept van gedwongen huwelijk in feite twee soorten negatieve ervaringen behelst: ten eerste, het trauma van het onvrijwillig toekennen van de staat “huwelijk” aan de gedwongen “relatie”, met de bijhorende stigmatisering, en ten tweede, het fysieke en psychologische trauma dat onmiskenbaar volgt uit meervoudige verkrachting, gedwongen zwangerschap, gedwongen arbeid en alles wat nog komt kijken bij het “vrouw zijn van”.⁴²⁷ In de AFRC-zaak bevestigde de Kamer van Beroep deze visie en stelde dat gedwongen huwelijk niet werd opgeslokt door de misdaad van seksslavernij omwille van deze twee aspecten.⁴²⁸ Meer nog, de Kamer van Beroep erkende dat gedwongen huwelijk weldegelijk een afzonderlijk misdaad tegen de mensheid uitmaakt.⁴²⁹

Charles Taylor werd dan wel niet beschuldigd van “forced marriage”, de aanklager haalde toch het reeds vermelde “bush wife” fenomeen aan om de aanklachten inzake seksuele slavernij te staven.⁴³⁰ De Tweede Kamer nam het concept van gedwongen huwelijk onder de loep en kwam tot de constatacie dat de aanklager te snel met deze benaming naar voor was getreden. De Kamer stelde dat er niet kan gesproken worden van “marriage” aangezien er geen sprake is van een echt huwelijk en dat het bijgevolg de zaak niet dient om te spreken over “echtgenoten”. Daarnaast erkende de Kamer weldegelijk de twee trauma’s die gepaard gaan met dit fenomeen. Vandaar dat het voorstelt om te spreken over “conjugal slavery”. Deze laatste term behelst zowel de praktijk van de seksuele slavernij waarvan de “bush wives” het slachtoffer waren, als de praktijk van slavernij d.m.v. gedwongen huishoudelijk en ander werk. Het bevat met andere woorden zowel een seksuele als een niet-seksuele component, aantonend dat deze praktijk uit meer bestaat dan louter het verlenen van seksuele diensten. “Conjugal slavery” wordt door het tribunaal niet gezien als een nieuw misdrijf maar eerder als het samenvloeien van twee soorten

⁴²⁶ Zie p. 90-100.

⁴²⁷ SCSL, *Prosecutor v. Brima, Kamara & Kanu*, Judgment, Case No. SCSL-04-16-T (20 juni 2007) paragraaf 701 ; J. GONG-GERSHOWITZ, “Forced Marriage: A “New” Crime Against Humanity?”, *Northwestern Journal of International Human Rights*, 2009, (53) 76 en V. OOSTERVELD, “Gender and the Charles Taylor Case at the Special Court for Sierra Leone”, *William & Mary Journal of Women and Law*, Vol. 19:007, 2012, (7) 18.

⁴²⁸ Zie wederom de uiteenzetting omtrent de AFRC-zaak, p. 94 e.v.

⁴²⁹ SCSL, *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu*, Decision on Appeal, Case No. SCSL-2004-16-A (22 februari 2008), paragrafen 200 en 202.

⁴³⁰ R. SLATER, “Gender Violence or Violence against Women – The treatment of forced marriage in the Special Court for Sierra Leone”, *Melbourne Journal of International Law*, 2012, (732) 741.

slavernij onder één noemer.⁴³¹ Vandaar dat het beantwoordt aan het principe van *nullum crimen sine lege*.⁴³²

Samengevat zijn er door de AFRC-zaak en de zaak van Charles Taylor nu twee benaderingen van het “bush wife” fenomeen binnen de SCSL. De eerste is de benadering via de klassieke “forced marriage”, de andere via de formule “conjugal slavery= sexual slavery + forced labour”⁴³³ waarvan nergens wordt toegelicht wat de term “conjugal” precies inhoudt.⁴³⁴ Vanzelfsprekend zal deze tweespalt ongetwijfeld leiden tot een hele reeks van discussies over welke weg nu het beste wordt gevolgd. Positief is dat beide opties erkennen dat het fenomeen uit meer bestaat dan enkel het verlenen van seksuele diensten. Helaas zorgt het karakteriseren van gedwongen huwelijk als een vorm van slavernij, die toevallig de vorm van een huwelijk heeft aangenomen, er voor dat het verlies van vrijheid als dominante factor van het misdrijf moet aanzien worden.⁴³⁵

Door het vervolgen van de misdaden van seksslavernij en “conjugal slavery” wordt alvast tegemoet gekomen aan een aspect van de vele taken van meisjes binnen de militaire groep. Laten we niet vergeten dat diezelfde meisjes ook gedwongen worden om te vechten en niet alleen bepaalde gender-gerelateerde taken op zich nemen. Het hele, enerzijds zeker en vast positieve, gebeuren van het bestraffen van misdaden waarvan meestal vrouwen het slachtoffer zijn, benadrukt anderzijds opnieuw de stereotypen die er in de hele wereld heersen. Meisjes worden gezien als alleen dienend voor seks en het verrichten van huishoudelijke taken. Men denkt dat dit bestraffen volstaat om hun lijden weg te nemen. Het is uiteraard een begin maar men vergeet opnieuw dat ook meisjes vechten, dat het meer is dan alleen “maar” gedwongen worden tot seks en huishoudelijk werk. In die zin kunnen we dus stellen dat ook de visie van de aanklagers in een bepaalde mate gender-gerelateerd is.

5.5.5. CONCLUSIE

De zaak van Charles Taylor raakte jammer genoeg vooral in het nieuws omwille van de verhandeling van bloeddiamanten. De vele gruwelijke misdaden waarvan vooral meisjes het

⁴³¹ SCSL, *Prosecutor v. Taylor*, Judgment, Case No. SCSL-03-01-T (18 mei 2012), paragrafen 424-428 en V. OOSTERVELD, “Gender and the Charles Taylor Case at the Special Court for Sierra Leone”, *William & Mary Journal of Women and Law*, Vol. 19:007, 2012, (7) 20.

⁴³² V. OOSTERVELD, “Gender and the Charles Taylor Case at the Special Court for Sierra Leone”, *William & Mary Journal of Women and Law*, Vol. 19:007, 2012, (7) 22.

⁴³³ Vrij naar V. OOSTERVELD, “Gender and the Charles Taylor Case at the Special Court for Sierra Leone”, *William & Mary Journal of Women and Law*, Vol. 19:007, 2012, (7) 20-23.

⁴³⁴ R. SLATER, “Gender Violence or Violence against Women – The treatment of forced marriage in the Special Court for Sierra Leone”, *Melbourne Journal of International Law*, 2012, (732) 742.

⁴³⁵ *Ibid.*

slachtoffer waren, kwamen niet in aanmerking om de voorpagina te halen. Gelukkig veroordeelde het Bijzonder Gerecht voor Sierra Leone Charles Taylor ook voor de misdaden van seks-slavernij en verkrachting en werd op die manier toch nog tegemoet gekomen aan de vereiste om het leed van die meisjes enigszins te verzachten.

Frappant blijft echter de tweede paragraaf van de definitie die stelt dat de dader op de hoogte moet zijn van het feit dat de seksuele penetratie plaatsvond zonder toestemming van het slachtoffer. Indien de dader volhoudt onwetend te zijn over de afwezigheid van toestemming in hoofde van het slachtoffer is de kans immers reëel dat hij ontsnapt aan elke vervolging.

De zaak Taylor kenmerkt zich daarnaast door het herbenoemen van de praktijk die voorheen “forced marriage” werd genoemd. Met het invoeren van het begrip “conjugal slavery” erkent het tribunaal dat het fenomeen van de “bush wives” pure slavernij inhoudt. Daarnaast erkent het dat deze slavernij niet alleen een seksueel component heeft, maar ook bestaat uit het slaafs uitvoeren van verscheidene huishoudelijke taken. Helaas vervalt men opnieuw in hetzelfde patroon van stereotypen: meisjes worden gebruikt voor seks en huishoudwerk. Men vergeet wederom dat een groot deel van deze meisjes naast al deze zaken ook nog moet meevechten aan de frontlinie.

Vandaar dat we opnieuw kunnen zeggen dat het tribunaal vooruitgang boekt met haar veroordelingen wegens verkrachting en seks-slavernij. Ook het herbenoemen van “forced marriage” geeft blijk van het besef dat er meer is dan alleen maar die seksuele component. Helaas laat het tribunaal hier en daar opnieuw wat steken vallen inzake definiëring en mist het het inzicht dat meisjes, net zoals de jongens, vechten en dat jongens evenzeer worden verkracht. Het tribunaal dient af te stappen van het opsplitsen in taken voor meisjes en misdaden waarvan zij het slachtoffer zijn en jongenstaken en misdaden waarvan deze laatsten het slachtoffer zijn. Het is allemaal niet zo zwart-wit.

5.6. BESLUIT

Uit het voorgaande blijkt dat het internationaal recht eindelijk een internationaal middel heeft verkregen om kinderen in gewapende conflicten te beschermen. Het opstellen van internationale regelgeving op zich is immers onvoldoende om de strijd tegen het gebruik van kindsoldaten aan te gaan. Een consequente afdwinging door internationale gerechtshoven en tribunalen is onontbeerlijk; overtreders moeten steeds ter verantwoording worden geroepen.⁴³⁶

⁴³⁶ T. GREEN, “Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?”, *Regent Journal of International Law*, 2010, (395) 416 en Z. CSAPO, “Reflection on one of the latest crimes under international law: conscription or enlisting of children, or using them to participate actively in hostilities”, *Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pecs*, 2009, (49) 71.

Ondanks de vele goede zaken die bovenstaande processen teweeg gebracht hebben, met name de internationale gemeenschap bewust maken van de schrijnende situatie van vrouwelijke kindsoldaten en het bestraffen van overtreders van gruwelijke feiten, kunnen we er niet van uitgaan dat het optreden van het Internationaal Strafhof en het Bijzonder Gerecht voor Sierra Leone automatisch een ongelooflijk succes met zich meebrengt in de strijd tegen het gebruik van kindsoldaten. Zoals reeds bij de besprekingen werd aangehaald, laten de beslissingen nu en dan wat steken vallen zodat niet steeds ten volle tegemoet wordt gekomen aan de noden van vrouwelijke kindsoldaten. Het blijft wel een feit dat door deze belangrijke precedentes een krachtig signaal wordt gezonden naar regeringen (op het niveau van staten) en naar bevelhebbers (op het niveau van individuen) dat ze zichzelf blootstellen aan een reëel gevaar voor internationale vervolging en veroordeling door het sturen van kinderen naar de frontlinies en het inzetten van minderjarigen op het slagveld. Of zoals Zsuzsanna Csapó het zelf verwoordt: *“The message is clear: crimes against children during armed conflicts cannot go unpunished.”*⁴³⁷

⁴³⁷ Z. CSAPO, “Reflection on one of the latest crimes under international law: conscription or enlisting of children, or using them to participate actively in hostilities”, *Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pecs*, 2009, (49) 71.

6. TOT SLOT

De dag van vandaag zijn er wereldwijd naar schatting zo'n 250 000 kindsoldaten actief, jongens en meisjes, waarvan 40% op het Afrikaanse continent.⁴³⁸ Deze gruwelpraktijk wordt al jarenlang door de internationale statengemeenschap veroordeeld maar het is pas in de jaren '70 van de vorige eeuw dat het startschot werd gegeven voor wetgevende en beleidsmatige initiatieven tegen het gebruik van kindsoldaten. Ook de concrete afdwinging van dit internationaal recht door internationale gerechtshoven en tribunalen is van relatief recente datum en kent zijn hoogtepunt na de vele bloedige Afrikaanse burgeroorlogen van de jaren '90.

Ondanks deze positieve evolutie worden de meisjes, die evenzeer deelnemen aan deze gevechten, vaak vergeten. Zowel de nationale als internationale regelgeving legt zijn focus voornamelijk op de klassieke gevechtstaken en sluit zo, onbewust, vrouwelijke kindsoldaten uit van bescherming. Meisjes oefenen immers een verscheidenheid aan taken uit waaronder niet altijd een actieve deelname aan het gewapend conflict valt. Ook in de rehabilitatieprogramma's ligt de nadruk voornamelijk op kindsoldaten die op een directe/actieve wijze deel hebben genomen aan de gevechten waardoor meisjes vaak uit de boot der bescherming vallen. Het stereotiepe beeld van een gewapend jongetje zit in het collectieve geheugen verankerd waardoor zowel wetgeving als rechtspraak als het ware "gegenderd" blijkt. Het tij is gelukkig wat aan het keren. Meer en meer onderzoek wordt gedaan naar de specifieke situatie van vrouwelijke kindsoldaten en ook in de internationale rechtspraak worden zaken als gedwongen huwelijken en seksslavernij aangepakt. De internationale gemeenschap ziet in dat ook meisjes gruwelijke en mensonterende taken dienen te vervullen in gewapende conflicten en dat ook zij bijgevolg een adequate en gelijkwaardige bescherming en begeleiding nodig hebben. Daarenboven kunnen staten, dankzij de rapporten van verschillende ngo's, een beleid aannemen dat alle facetten van het leven van kindsoldaten dekt en tegemoet komt aan de beschermingsnoden van zowel mannelijke als vrouwelijke kindsoldaten.

Toch kunnen we niet te vroeg victorie kraaien. In zowel wetgeving als rechtspraak laat men nog al te vaak steken vallen. Zo is er bijvoorbeeld nog steeds geen internationaal wetgevend instrument dat zich exclusief ontfermt over de situatie van vrouwelijk kindsoldaten en de te vage definitie van "forced marriage" in de AFRC-zaak zal ongetwijfeld in de toekomst voor

⁴³⁸ H. CREMER, *Shadow Report Child Soldiers 2013: Shadow report in the context of the States Report Procedure on the Convention on the Rights of the Child and the Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict*, German Coalition to stop the use of Child Soldiers, 2013, 4, beschikbaar op: www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/ngos/Germany_German%20Coalition%20to%20Stop%20the%20Use%20of%20Child%20Soldiers_CRC%20ReportCRCWG65.pdf. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014).

problemen zorgen. Daarenboven bieden ook de DDR-programma's nog steeds onvoldoende begeleiding aan meisjes en worden ze vaak aan hun lot overgelaten.

Kortom, verschillende stappen in de goede richting werden gezet maar we hebben nog een lange weg te gaan. De strijd is nog niet gestreden.

7. BIBLIOGRAFIE

7.1. WETGEVENDE EN BELEIDSMATIGE INITIATIEVEN

7.1.1. INTERNATIONAAL

a) Conventies, Verdragen, Protocollen en Resoluties – Verenigde Naties

- De vier conventies van Genève:
 - o Verdrag van Genève voor de verbetering van het lot der gewonden en zieken, zich bevindende bij de strijdkrachten te velde, 12 augustus 1949, *United Nations Treaty Series*, vol. 75, 31.
 - o Verdrag van Genève voor de verbetering van het lot der gewonden, zieken en schipbreukelingen van de strijdkrachten ter zee, 12 augustus 1949, *United Nations Treaty Series*, vol. 75, 85.
 - o Verdrag van Genève betreffende de behandeling van krijgsgevangenen, 12 augustus 1949, *United Nations Treaty Series*, vol. 75, 135.
 - o Verdrag van Genève betreffende de bescherming van burgers in oorlogstijd, 12 augustus 1949, *United Nations Treaty Series*, vol. 75, 287.
- Aanvullend Protocol bij de Conventies van Genève van 12 augustus 1949 inzake de bescherming van de slachtoffers van internationale gewapende conflicten van 8 juni 1977, *United Nations Treaty Series*, vol. 1125, 3.
- Aanvullend Protocol bij de Conventies van Genève van 12 augustus 1949 inzake de bescherming van de slachtoffers van niet-internationale gewapende conflicten van 8 juni 1977, *United Nations Treaty Series*, vol. 1125, 609.
- Resolutie 34/180 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (18 november 1979), *UN Doc. 34/180 (1979)*.
- Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen van 18 december 1979, *United Nations Treaty Series*, vol. 1249, 13.
- Resolutie 44/25 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties: Verdrag inzake de Rechten van het Kind (20 november 1989), *UN Doc. 44/25 (1989)*.
- Verdrag nr. 182 van de Internationale Arbeidsorganisatie betreffende het verbod op en de onmiddellijke actie voor de uitbanning van de ergste vormen van kinderarbeid van 17 juni 1999, PB L 243 van 28.9.2000, blz. 41.

- Resolutie 54/263 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties: Facultatief Protocol bij het Verdrag inzake de Rechten van het Kind inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie (25 mei 2000), *UN Doc. A/RES/54/263(2000)*.
- Resolutie 54/263 van de Algemene Vergadering van de Verenigde naties: Facultatief Protocol bij het Verdrag inzake de rechten van het kind inzake de betrokkenheid van kinderen bij gewapende conflicten (25 mei 2000), *UN Doc. A/RES/54/263 (2000)*.

b) Ontwerpstatuten en statuten

- United Nations Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the Establishment of an International Criminal Court, rapport van het Voorbereidend Comité van de Oprichting van een Internationaal Strafhof, Ontwerpstatuut voor het Internationaal Strafhof (14 april 1998), *U.N. Doc. A/CONF.183/2/Add.1(1998)*.
- Statuut van Rome van het Internationaal Strafhof (17 juli 1998), *UN Doc. A/CONF.183/9 (1998)*.
- Statuut van het Bijzonder Gerecht voor Sierra Leone, 16 januari 2002, *United Nations Treaty Series*, vol. 2178, 145.

7.1.2. REGIONAAL

a) UNICEF

- UNICEF, Cape Town Principles and Best Practices; Aangenomen op het Symposium on the Prevention of Recruitment of Children into the Armed Forces and on Demobilization and Social Reintegration of Child Soldiers in Africa, 27-30 april 1997, [http://www.unicef.org/emerg/files/Cape-Town-Principles\(1\).pdf](http://www.unicef.org/emerg/files/Cape-Town-Principles(1).pdf).
- UNICEF, The Paris Principles and Guidelines on Children associated with Armed Forces of Armed Groups, februari 2007, <http://www.unicef.org/emerg/files/ParisPrinciples310107English.pdf>.

b) AFRIKAANSE UNIE

- African Charter on the Rights and Welfare of the Child , *OAU Doc. CAB/LEG/24.9/49 (1990)*.
- Maputo Verklaring inzake het gebruik van Kinderen als Soldaten, aangenomen op de Afrikaanse Conferentie inzake het gebruik van kinderen als Soldaten, te Maputo, Mozambique van 19-22 April 1999, 22 april 1999,

www.essex.ac.uk/armedcon/story_id/MAPUTO%20AFRICAN%20CONFERENCE%20ON%20THE%20USE%20OF%20CHILDREN%20AS%20SOLDIERS.pdf

c) EU

- Richtsnoeren van de EU over kinderen in gewapende conflicten, Doc. 15634/03, 4 December 2003.
- Bijgewerkte Richtsnoeren van de EU over kinderen in gewapende conflicten, Doc. 15634/03, 16 juni 2008.
- Revised implementation Strategy of the EU Guidelines on Children and Armed Conflict, Doc. 17488/10, 2010.

7.1.3. BELGISCH

- *Vr. en Antw.* Senaat, 22 april 2005, Vr. 3/2529 (S. DE BETHUNE).
- Voorstel van resolutie inzake kinderen in gewapende conflicten (S. DE BETHUNE), *Parl. St.* Senaat 2005-06, nr. 3-1370/1.
- Voorstel van resolutie inzake kinderen in gewapende conflicten (S. DE BETHUNE), *Parl. St.* Senaat 2005-06, nr. 3-1370/6.
- Federale Overheidsdienst (FOD) Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, Strategienota "Eerbied voor de Rechten van het Kind in Ontwikkelingssamenwerking", 2008, beschikbaar op:
http://diplomatie.belgium.be/nl/Beleid/Ontwikkelingssamenwerking/publicatie_en_documentatie/beleidsdocumenten/. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

7.1.4. OVERZICHTEN RATIFICATIES EN VOORBEHOUDEN

African Union, "List of Countries which have signed, ratified/acceded to the African Charter on the Rights and Welfare of the Child", 2013, 2p., beschikbaar op:
www.au.int/en/sites/default/files/Welfare%20of%20the%20Child_0.pdf. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

Overzicht ratificerende landen Conventies van Genève: www.icrc.org/eng/assets/files/annual-report/current/icrc-annual-report-map-conven-a3.pdf. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

Overzicht voorbehouden CEDAW: www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reservations-country.htm. (laats geraadpleegd op: 21 april 2014)

Overzicht ratificatie eerste optioneel protocol bij het IVRK:
https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11-b&chapter=4&lang=en. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

Overzicht tweede optioneel protocol bij het IVRK:

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11-c&chapter=4&lang=en. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

7.2. RECHTSPRAAK

7.2.1. INTERNATIONAL CRIMINAL COURT

- International Criminal Court, *Prosecutor v. Germain Katanga*, Decision on the confirmation of charges, Case No. ICC-01/04-01/07 (30 september 2008).
- International Criminal Court, *Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Trial Judgment, Case No. CC-01/04-01/06 (14 maart 2012).
- International Criminal Court, *Prosecutor v. Germain Katanga*, Judgment, Case No. ICC-01/04-01/07 (7 maart 2014).
- International Criminal Court, "Summary of trial chamber II's judgment of 7 March 2004, pursuant to article 74 of the Statute in the case of *The Prosecutor v. Germain Katanga*", 7 maart 2014, 12-15, beschikbaar op: http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/Documents/986/14_0259_ENG_summary_judgment.pdf. (laatst geraadpleegd op: 13 maart 2014).
- International Criminal Court, *Prosecutor v. Germain Katanga*, Case Information Sheet, <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/KatangaEng.pdf>.

7.2.2. SPECIAL COURT FOR SIERRA LEONE

- Special Court for Sierra Leone, *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu*, Indictment, Case No. SCSL-2004-16-PT (18 februari 2005).
- Special Court for Sierra Leone, *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu*, Dissenting opinion of Justice Doherty, Case No. SCSL-04-16-T (22 september 2005).
- Special Court for Sierra Leone, *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu* Trial Chamber Judgment, Case No. SCSL-04-16-T (20 juni 2007).
- Special Court for Sierra Leone, *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu*, Sentencing Judgment, Case No. SCSL-2004-16-T (19 juli 2007).
- Special Court for Sierra Leone, *Prosecutor v. Brima, Kamara and Kanu*, Decision on Appeal, Case No. SCSL-2004-16-A (22 februari 2008).
- Special Court for Sierra Leone, *Prosecutor v. Charles Taylor*, Trial judgment, Case No. SCSL-03-01-T-1283 (26 april 2012).

- Special Court for Sierra Leone, *Prosecutor v Charles Taylor*, Sentencing Judgment, Case No. 03-01-T-1283 (30 mei 2012)

7.2.3. INTERNATIONAL CRIMINAL TRIBUNAL FOR THE FORMER YUGOSLAVIA

- International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, *Prosecutor v. Kunarac, Kovač and Vuković*, Trial Judgment, Case No. IT-96-23 (12 juni 2002).
- International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, *Prosecutor v. Mucić, Delić and Landžo*, Trial Judgment, Case No. IT-96-21 (8 april 2003).

7.3. RECHTSLEER/ACADEMISCHE BRONNEN

ANNAN, J., BLATTMAN, C., MAZURANA, D. en CARLSON, K., "Implementation EU Guidelines on Children and Armed Conflict: Civil War, Reintegration, and Gender in Northern Uganda", *Journal of Conflict Resolution*, 2006, p. 877-908.

BAILLIET, C., *Non-State Actors, Soft Law and Protective Regimes: From the Margin*, Cambridge University Press, 2012, 302p.

BEGLEY, T., "The extraterritorial obligation to prevent the use of child soldiers", *The American University International Law Review*, 2012, p. 613-642.

BRIDGEWATER, R., "They fight like soldiers, they die like children: The global Quest to eradicate the Use of Child Soldiers", *Library Journal*, vol. 136, 2011, 93.

BOSMANS, M., "Seksuele en reproductieve rechten van kinderen en adolescenten in oorlogssituaties: een miskende prioriteit", *TJK* 2005, afl. 5, p. 233-239.

BRETT, R., "Amazons Appear", *The World Today*, 2003, p. 14-15.

BRETT, R. en SPECHT, I., *Young Soldiers: Why they choose to fight*, International Labor Organization, Zwitserland, 2004, 193 p.

BURDS, J., "Sexual Violence in Europe in World War II, 1939–1945", *Politics & Society*, Vol. 37 No. 1, 2009, p. 35-74.

CASSESE, A., *International Criminal law* Oxford University Press, 2003, 455 p.

CHAMPION, K., LEE, E., HYDE, M. en TRUMBULL, K., *Topic 6(a): Special Court for Sierra Leone – Forced Marriage as an "other inhumane act"*, Humanitarian Law Perspectives, 2010, 14 p.

CLARK, J., "Forced Marriage: the Evolution of a New International Criminal Norm", *Aberdeen Student Law Review*, 2012, 24 p.

CREMER, H., *Shadow Report Child Soldiers 2013: Shadow report in the context of the States Report Procedure on the Convention on the Rights of the Child and the Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict*, German Coalition to stop the use of Child Soldiers, 2013, 35p., beschikbaar op:

www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/ngos/Germany_German%20Coalition%20to%20Stop%20the%20Use%20of%20Child%20Soldiers_CRC%20ReportCRCWG65.pdf. (laatst geraadpleegd op: 23 april 2014).

COULTER, C., "Bush Wives and Girl Soldiers: Women's Lives through War and Peace in Sierra Leone", *Cornell University Press*, 2009, 289 p.

CSAPO, Z., "Reflection on one of the latest crimes under international law: conscription or enlisting of children, or using them to participate actively in hostilities", *Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pecs*, 2009, p. 49-72.

CULLEN, H., "Does the ILO have a distinctive role in the international legal protection of child soldiers?", *Human Rights and International Legal discourse*, 2011, p. 63-81.

CULLEN, H., *The Role of International Law in the Elimination of Child Labor*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2007, 302 p.

CURRAN, V., "From Nuremberg to Freetown: Historical Antecedents of the Special Court for Sierra Leone", 40-45 in JALLOH, C., *The Sierra Leone Special Court and its Legacy: The Impact for Africa and International Criminal Law*, Cambridge University Press, 2014, 784 p.

DAMGAARD, C., "Special Court for Sierra Leone: Challenging the tradition of impunity for Gender-Based Crimes", *Nordic Journal of International Law*, 2004, p. 485-503.

DE BERRY, J., "Child Soldiers and the Convention on the Rights of the Child", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 2001, p. 92-105.

DE BROUWER, A., *Supranational Criminal Prosecution of Sexual Violence: The ICC and the practice of the ICTY and the ICTR*, Intersentia, 2005, 570 p.

DENOV, M., *Child Soldiers: Sierra Leone's Revolutionary United Front*, Cambridge University Press, 2010, 234 p.

DENOV, M., "Coping with the trauma of War: Former child soldiers in post-conflict Sierra Leone", *International Social Work*, 2010, p. 791-806.

DEWULF, S., "Charles Taylor veroordeeld voor oorlogsmisdaden en misdaden tegen menselijkheid", *De Juristenkrant*, 16 mei 2012, p. 4-5.

DOUCET, D. en DENOV, M., "The power of sweet words: Local forms of intervention with war affected women in rural Sierra Leone", *International Social Work*, 2012, p. 612-628.

EFRAIME, B., "Mozambique: des thérapies recourant aux rites traditionnels in La Guerre Enfants Admis" in BAILLON, T., BENNETT, T., BRAECKMAN, C., BRETT, R., DE TEMMERMAN, E., DIERYCK, F., EFRAIME B., GALAND R., KOUROUMA, A., KUNTZIGER, I., LEGRAND, J., NKUNDABAGENZI, F., OTUNNU, O., POHLY, M., SCHMITZ, M., SIEMO-NETTO, U., WERY, M. en WILLEMOT, Y., *La guerre, enfants admis*, GRIP, Brussel, 2001, 192 p.

EMILIA, C., "Promotion and Protection of the Rights of the Child", *Elsevier Ltd.*, 2010, p. 1781-1785.

FRANCIS, D., " 'Paper protection mechanisms': child soldiers and the international protection of children in Africa's conflict zones", *The Journal of Modern African Studies*, 2007, p. 207- 231.

FRULLI, M., "Advancing International Criminal Law: The Special Court for Sierra Leone Recognizes Forced Marriage as a 'New' Crime against Humanity", *Journal for International Criminal Justice*, 2008, 1033.

GALLAGHER, K., "Towards a gender-inclusive definition of child soldiers: The Prosecutor v. Thomas Lubanga", *Eyes on the ICC*, 2010-2011, p. 115-136.

GILBERTSON, J., "Little girls lost: can the international community protect girl soldiers?", *U. La Verne L. Rev.*, 2008, p. 219-244.

GONG-GERSHOWITZ, J., "Forced Marriage: A "New" Crime Against Humanity?", *Northwestern Journal of International Human Rights*, 2009, p. 53-76.

GREEN, T., "Eradicating the use of child soldiers: is the world doing enough?", *Regent Journal of International Law*, 2010, p. 395-422.

HACKENBERG, M., "Can the Optional Protocol for the Convention on the Rights of the Child Protect the Ugandan Child Soldier?", *Indiana International & Comparative Law Review*, Vol. 10, Issue 2, 2000, p. 417-456.

HARLOW, B., "Child and/or Soldier?: From Resistance Movements to Human Rights Regiments", *The New Centennial Review*, Volume 10, Number 1, Michigan State University Press, 2010, p. 195-215.

HONWANA, A., *Child soldiers in Africa*, University of Pennsylvania Press, 2006, 202 p.

HOSNI, L., "ABCs of the Geneva Conventions and their Applicability to Modern Warfare", *Nex England Journal of International and Comparative Law*, Vol. 14, 2007, p. 135-168.

JENKS, C., "Law as shield, law as sword: The ICC's Lubanga Decision, Child Soldiers and the perverse Mutualism of Participation in Hostilities", *National Security and Armed Conflict Law Review*, 2013, p. 106-124.

KEITH, K., "Blood Diamonds and War Crimes: The case against Charles Taylor", *Southern Cross University Law Review*, 2012, p. 99-110.

KEPPLER, E., *Sierra Leone, Bringing Justice: The Special Court for Sierra Leone : Accomplishments, Shortcomings, and Needed Support*, Human Rights Watch, 2004, vol. 16, no. 8, 55 p.

KHALIL, D., "Abuses of the Girl Child in Some African Societies: Implications for Nurse Practitioners", *Nursing Forum*, Volume 41, No. 1, January-March, 2006, p. 13-24.

KIRS, E., "Problems related to the establishment and relation of the Special Court and the Truth and Reconciliation Commission for Sierra Leone", *Miskolc Journal of International Law*, Volume 3 (2006) Nr. 2, p. 41-50.

KONGE, P., "International Crimes & Child Soldiers", *Southwestern Journal of International Law*, 2010, p. 41-74.

KOSTELNY, K., "Symposium: Peacekeeping and Security in Countries Utilizing Child Soldiers: Panel 1: The problem of Re-Acclimating Child Soldiers into Society Assuming Peacekeeping is successful: What about the Girls?", *Cornell Int'l L.J.*, 2004, p. 505-506.

LEIBIG, A., "Girl Child Soldiers in Northern Uganda: Do Current Legal Frameworks Offer Sufficient Protection?", *Nw. Univ. J. International Human Rights*, 2005, i-xvi.

LEVIN, D., " "You're Always First a Girl": Emerging Adult Women, Gender, and Sexuality in the Israeli Army", *Journal of Adolescent Research* 26(1) 2011, p. 3-29.

MCKAY, S. en MAZURANA, D., *Girls in Militaries, Paramilitaries and Armed Opposition Groups*, 15 p., beschikbaar op: <http://genderandsecurity.researchhub.ssrc.org/girls-in-militaries-paramilitaries-and-armed-opposition-groups/attachment> (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014).

MARCHUK, I., "Confronting Blood Diamonds in Sierra Leone: The trial of Charles Taylor", *Yale Journal of International Affairs*, 2009, p. 91-93.

MAZURANA, D., DYAN, E., MCKAY, S., KRISTPOHER, C. en KASPER, J., "Girls in fighting forces and groups: Their recruitment, participation, demobilization, and reintegration.", *Journal of Peace Psychology*, Vol 8(2), 2002, p. 97-123.

MAZURANA, D. en MCKAY, S., "Child soldiers: What about the girls?", *Bulletin of the Atomic scientists*, September/Okttober 2001, p. 31-35.

MEDAER V. en DE HERT, P., "Het Sierra Leone-tribunaal beëindigt zijn werkzaamheden: een terugblik en bespreking van zijn rechtspraak" in *Wereldbeeld: Tijdschrift voor de Verenigde Naties*, Jaargang 35, nr. 157, 2011/1, p. 3-8.

MELKEBEEK, C., "Kindsoldaten. De kinderen met de doffe blik in de ogen", *TJK* 2005, afl. 5, p. 240-245.

MELRON, C., "Accountability for human rights abuses- The United Nation's Special Court for Sierra Leone", *Australian International Law Journal*, 2001, p. 159-176.

MITCHELL, A., "Sierra Leone: The Road to Childhood Ruination through Forced Recruitment of Child Soldiers and the World's Failure to Act", *Regent Journal of International Law*, 2003-2004, p. 81-114.

MOIR, L., "Grave breaches and internal conflicts", *Journal of International Criminal Justice*, 2009, p. 763-787.

NAGLE, L., "Child Soldiers and the duty of nations to protect children from participation in armed conflict.", *Cardozo Journal of International and Comparative law*, 2011, 58 p.

OOSTERVELD, V., "Gender Jurisprudence of the Special Court for Sierra Leone: Progress in the Revolutionary United Front", *Cornell International Law Journal*, 2011, p. 49-74.

OOSTERVELD, V., "Gender and the Charles Taylor Case at the Special Court for Sierra Leone", *William & Mary Journal of women*, 2012, Vol. 19:007, p. 7 – 33.

O'ROSE, S., *What is Gender history?*, Polity Press, 2010, 157 p.

OWEN, M., "Fight Fire with Fire: The ICC should be more aggressive in pursuing crimes of sexual violence", *Criminal Law Brief*, 2009, p. 104-110.

PARK, A., "'Other inhumane acts': forced marriage, girl soldiers and the special court for Sierra Leone", *The Australian National University*, SAGE Publications, London, 2006, Vol. 15(3), p. 315-337.

PARK, A., "Child soldiers and distributive justice: addressing the limits of law?", *Crime Law and Social Change*, 2010, p. 329-348.

QUENIVET, N., "Girl Soldiers and participation in hostilities", *Afr. J. International and Comparative Law*, 2008, p. 219-235.

ROBERTS, K., "The plight of girl soldiers", *American Journal of Nursing*, Vol. 105(2), 2005, p. 102-103.

ROSEN, D., "Child Soldiers, International Humanitarian Law, and the Globalization of Childhood", *American Anthropologist*, 2007, p. 296-306.

ROSEN, D., *Child Soldiers: A Reference Handbook*, Contemporary World Issues, 2012, 323 p.

ROSEN, D., "Who is a Child? The legal conundrum of child soldiers", *Connecticut Journal of International law*, 2010, p. 81-118.

SLATER, R., "Gender Violence or Violence against Women – The treatment of forced marriage in the Special Court for Sierra Leone", *Melbourne Journal of International Law*, 2012, p. 732-773.

URBATSCH, R., "Interdependent Preferences, Militarism, and Child Gender", *International Studies Quarterly* (2009) 53, p. 1-21.

VALENTINE, S., "Symposium: Global Human Rights: Panel Remarks: Trafficking of Child Soldiers: Expanding the United Nations Convention on the Rights of the Child and its Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict", *New English Journal of International & Comparative Law*, 2003, p. 109-178.

WESSELLS, M., *Child soldiers: from violence to protection*, Harvard University Press, 2006, 289 p.

WEST, H., "Girls with guns: Narrating the experience of war of Frelimo's "female detachment"", *Anthropological Quarterly*, 2000, p. 180-194.

WILLEMOT, Y., "Een einde stellen aan het gebruik van kinderen als soldaten", *TJK* 2004, afl. 1, p. 4-10.

WORTHEN, M., VEALE, A., MCKAY, S. AND WESSELLS, M., " 'I stand like a Woman: Empowerment and Human Rights in the Context of Community-based Reintegration of Girl Mothers Formerly Associated with Fighting Forces and Armed Groups", *Journal of Human Rights Practice*, 2010, p. 49-70.

X., "Bijzonder Gerecht voor Sierra Leone nr. SCL-2003-01-T, 26 april 2012 (Prosecutor / Charles Ghankay Taylor)", *Juristenkrant* 2012, afl. 249, p. 4.

X., "Kinderrechten in mondiaal perspectief", *TJK* 2005, afl. 5, p. 221-256.

ZINSSTAG, E., "Book review: Supranational Criminal Prosecution of Sexual Violence: The ICC and the practice of the ICTY and the ICTR", *Criminology and Justice*, 2011, p. 92-94.

7.4. STUDIES EN MASTERPROEF

ALMA, G. en DELOACHE, J., *A World of Babies: imagined childcare guides for seven societies*, Cambridge University Press, 2000, 280 p.

BETANCOURT, T., BORISOVA, I., DE LA SOUDIERE, M. en WILLIAMSON, J., "Sierra Leone's Child Soldiers: War Exposures and Mental Health Problems by Gender", *Journal of adolescent health*, 2010, p. 21-28.

BEVERLY, C.G., *Invisible Hands: Child labour and the state in colonial Zimbabwe*, Greenwood Books, 2005, 284 p.

BURMAN, M. en MCKAY, S., "Marginalization of girl mothers during reintegration from armed groups in Sierra Leone", *International Nursing Review*, 2007, p. 316-323.

DYREGROV, A., GJESTAD, R. and RAUNDALEN, M., "Children Exposed to Warfare: A Longitudinal Study", *Journal of Traumatic Stress*, Vol. 15, No. 1, 2002, p 59-68.

KIELLAND, A. en TOVO, M., "Children at work: child labour practices in Africa", Boulder, 2006, 191 p.

MOSCARDINO, U., SCRIMIN, S., CADEI, F. en ALTOE, G., "Mental Health among Former Child Soldiers and Never-Abducted Children in Northern Uganda", *The ScientificWorld Journal*, 2012, p. 1-7.

SONG, S., VAN DEN BRINK, H. en DE JONG, J., "Who Cares for Former Child Soldiers? Mental Health Systems of Care in Sierra Leone", *Community Mental Health Journal*, vol. 49, 2013, p. 615-624.

VAN DER PLOEG, M., *De Geneefse Conventies en de oorlog in Afghanistan. Hoe is het gesteld met de hedendaagse toepasbaarheid van het humanitair oorlogsrecht?*, Masterscriptie Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief Universiteit Utrecht, 2011, 74 p.

VINDEVOGEL, S., BROEKAERT, E. en DERLUYN, I., "'It Helps Me Transform in My Life From the Past to the New": The Meaning of Resources for Former Child Soldiers", *Journal of Interpersonal Violence*, vol. 28, 2013, p. 2413-2436.

VINDEVOGEL, S., DE SCHRYVER, M., BROEKAERT, E. en DERLUYN, I., "War-related experiences of former child soldiers in northern Uganda: comparison with non-recruited youths", *Pediatrics and International Child Health*, Universiteit Gent, 2013, p. 281-291.

7.5. WEBSITES

7.5.1. HOMEPAGES

www.unicef.be/nl/search/node/kindsoldaten

www.un.org/

www.genderklik.be/

<http://childsoldiersglobalreport.org/>

www.hrw.org/topic/childrens-rights/child-soldiers

www.sc-sl.org/

www.iccnw.org/

www.icc-cpi.int/

<http://ihr.rodekruis.be/>

www.essex.ac.uk/

<https://verdragenbank.overheid.nl/nl/Treaty/Details/008699>

7.5.2. ONLINE TEKSTEN

ASKIN, K., *Katanga Judgment Underlines Need for Stronger ICC Focus on Sexual Violence*, 10 maart 2014, www.ijmonitor.org/2014/03/katanga-judgment-underlines-need-for-stronger-icc-focus-on-sexual-violence/. (laatst geraadpleegd op: 22 april 2014)

NPWJ, *Sierra Leone: Charles Taylor sentence sends strong message to all potential human rights violators*, 30 mei 2012, www.npwj.org/ICC/Sierra-Leone-Charles-Taylor-sentence-sends-strong-message-all-potential-human-rights-violators.h. (laatst geraadpleegd op: 23 april 2014)

The Children and Armed Conflict Unit, Themes: Child Soldiers, www.essex.ac.uk/armedcon/themes/child_soldiers/index.html. (laatst geraadpleegd op 19 april 2014)

Vrouwenraad, *Kindsoldaten*, 2002, www.vrouwenraad.be/media/docs/dossiers/meisjes/kindsoldaten.pdf, 35 p. (laatst geraadpleegd op: 23 april 2014)

X., *Analysis: Girl child soldiers face new battles in civilian life*, 2013, www.irinnews.org/. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

X., *About the Court*, www.icc-cpi.int/en_menus/icc/about%20the%20court/Pages/about%20the%20court.aspx. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

X., *About the Special Court for Sierra Leone*, www.sc-sl.org/ABOUT/tabid/70/Default.aspx. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

X., *De Internationale Coalitie tegen het Gebruik van Kindsoldaten*, <http://www.mo.be/artikel/de-internationale-coalitie-tegen-het-gebruik-van-kindsoldaten>. (laatst geraadpleegd op: 23 april 2014)

X., *De verdragen van Genève*: <http://ihr.rodekruis.be/ref/home-ihr/Over-Internationaal-Humanitair-Recht/A-tot-Z-van-het-internationaal-humanitair-recht/A-tot-Z-Verdragen-van-Genve.html>. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

X., *Disarmament, Demobilization and Reintegration*, www.un.org/en/peacekeeping/issues/ddr.shtml

X., *Gender and Peacekeeping*, www.un.org/en/peacekeeping/issues/women/

X., *IHL and Civilian Participation in Hostilities in the OPT*, Policy Brief, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research, Harvard University, 2007, 7, beschikbaar op: www.hpcrresearch.org/sites/default/files/publications/ParticipationBrief.pdf. (laatst geraadpleegd op: 6 mei 2014)

X., *Lubanga case*, www.iccnw.org/?mod=drctimelinelubanga. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

X., *Lubanga case: NPWJ welcomes sentencing to 14 years imprisonment as a landmark decision for the protection of children's rights*, www.npwj.org/ICC/Lubanga-case-NPWJ-welcomes-sentencing-14-years-imprisonment-a-landmark-decision-protection-child. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

X., *Overview of the Convention*, www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

X., *Reservations to CEDAW*, www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reservations.htm. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

X., *Richtsnoeren van de EU over kinderen in gewapende conflicten*, http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/human_rights_in_third_countries/r10113_nl.htm. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

X., *Sierra Leone: As Tribunal Closes, UN Chief Hails Achievements in Ensuring Accountability in Sierra Leone*, <http://sl.one.un.org/2013/12/31/as-tribunal-closes-un-chief-hails-achievements-in-ensuring-accountability-in-sierra-leone/>. (laatst geraadpleegd op: 23 april 2014)

X., *Structure of the Court*, www.icc-cpi.int/en_menus/icc/structure%20of%20the%20court/Pages/structure%20of%20the%20court.aspx. (laatst geraadpleegd op: 23 april 2014)

X. *The Prosecutor v. Germain Katanga*, www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200104/related%20cases/icc%200104%200107/background%20information/Pages/background%20information.aspx. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

7.6. RAPPORTEN, VERSLAGEN EN PERSBERICHTEN

Human rights watch, *The scars of death: Children Abducted by the Lord's Resistance Army in Uganda*, september 1997, beschikbaar op: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/uganda979.pdf>. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

Verslagboek internationale conferentie, *Kinderen in Oorlog*, Brussel, 1 oktober 2002.

Human rights Watch, *Sierra Leone: "We'll kill you if you cry": Sexual violence in the Sierra Leone Conflict*, 2003, beschikbaar op: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/sierleon03.pdf>. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, *Guide on the Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict*, 2003, 71 p., beschikbaar op: http://www.unicef.org/publications/files/option_protocol_conflict.pdf. (laatst geraadpleegd: 21 april 2014)

Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, *Guide on the Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict*, 2003, 15, beschikbaar op: http://www.unicef.org/publications/files/option_protocol_conflict.pdf. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

Rapport van de Belgische Coalitie tegen het Gebruik van Kindsoldaten, *Het Belgisch Beleid inzake Kindsoldaten*, juli 2004, 43 p., beschikbaar op: www.crin.org/docs/Belgium_OP_NGO_Report_NL.pdf. (laatst geraadpleegd op 23 april 2014)

CEDAW-rapport, Consideration of reports submitted by States parties under article 18 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women – Sierra Leone, 14 december 2006, 83 p., beschikbaar op: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/687/70/PDF/N0668770.pdf?OpenElement>. (laatst geraadpleegd op 21 april 2014)

Press Release, Special Court for Sierra Leone, Office of the Prosecutor, “Prosecutor Welcomes Sentences in AFRC Case” (19 juli 2007), beschikbaar op: www.sc-sl.org/LinkClick.aspx?fileticket=%2fygnuB4FgQc%3d&tabid=196. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

Coalition To Stop The Use of Child Soldiers, *Child soldiers: Global Report 2008*, 2008, beschikbaar op: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/NPL/INT_CCPR_NGO_NPL_14605_E.pdf. (laatst geraadpleegd op: 9 mei 2014)

Press Release, Special Court for Sierra Leone, Office of the Prosecutor, “Prosecutor Welcomes Convictions in RUF Appeals Judgement” (26 oktober 2009), beschikbaar op: www.sc-sl.org/LinkClick.aspx?fileticket=ITUGDfoglFQ%3D&tabid=53. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

UN, Department of Peacekeeping Operations, “DDR in peace operations: a retrospective”, 2010, 35 p, beschikbaar op: www.un.org/en/peacekeeping/issues/ddr.shtml. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

UN, Department of Peacekeeping Operations, “Gender Equality in UN peacekeeping operations”, 2010, 26p., beschikbaar op: www.un.org/en/peacekeeping/documents/gender_directive_2010.pdf. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

Human rights watch, *No place for children: Child Recruitment, Forced Marriage, and Attacks on Schools in Somalia*, februari 2012, beschikbaar op: http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/somalia0212ForUpload_0.pdf. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

Press Release, Special Court for Sierra Leone, Office of the Prosecutor, "Prosecutor Hollis hails the historic conviction of Charles Taylor", 26 april 2012, beschikbaar op: www.sc-sl.org/LinkClick.aspx?fileticket=hCajjMya09g%3d&tabid=196. (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014)

African Union, "List of Countries which have signed, ratified/acceded to the African Charter on the Rights and Welfare of the Child", 2013, 2p., beschikbaar op: www.au.int/en/sites/default/files/Welfare%20of%20the%20Child0.pdf (laatst geraadpleegd op: 21 april 2014).

7.7. ACHTERGROND

DE TEMMERMAN, E., *De meisjes van Aboke – kindsoldaten in Noord-Oeganda*, Gent, Globe, 1999, 168 p.

VERHELLEN, E., *Verdrag inzake de rechten van het kind*, uitgeverij Garant (Leuven), 1993, 182 p.

Documentaire: *Stacey Dooly Investigates: Kids with Guns*, BBC, 2010.

De Tijd, "Boko Haram eist ontvoering van 223 meisjes op", 5 mei 2014, beschikbaar op: www.tijd.be/nieuws/politiek_economie_internationaal/Boko_Haram_eist_ontvoering_van_223_meisjes_op.9497433-3146.art?ckc=1. (laatst geraadpleegd op: 6 mei 2014)